De auteur

R.M. Marhé is leraar Nederlands en Engels en is in Surinaamse kringen bekend als cultuurkenner en publicist. Zijn artikelen hebben vooral betrekking op onderwijs en opvoeding, religie en spiritualiteit, Surinaamse talen, culturen en geschiedenis.
Sedert 1971 zet hij zich in voor de emancipatie van zijn onderdrukte moedertaal.

Het Sarnami is een direkte tak van het Bhojpuri en het Avadhi, twee grote Noordindiase streektalen. In het veeltalige Suriname is het als taal van de Hindostanen de grootste moedertaal.
Onder de talen van etnische groepen in Nederland behoort het tot de grotere. Door de druk der omstandigheden wordt dit voor Hindostanen uiterst effectief communicatiemiddel en tegelijkertijd een identiteitsfactor van groot belang in zijn bestaan bedreigd.
In dit boek wordt de lezer geinformeerd over de Sarnami taalsituatie. De Sarnami spreker wordt uitgenodigd tot (h)erkenning van het belang en de schoonheid van zijn moedertaal.

Voor diegenen die afgeschrikt worden door een ingewikkeld lijkende schrijfwijze van het Sarnami in het Romaans schrift, is het doornemen van de Sarnami spraakklanken op de pagina's 29 t/m 32 noodzakelijk.

S. Chotoe

ISBN 90 9000996-5

इ स ब न ९०-९०००९९६-५

सरनामी ब्याकरन SARNAMI BYĀKARAN R.M. MARHÉ

सरनामी ब्याकरन

سرنامی بیاکرن

SARNAMI BYĀKARAN

Een elementaire grammatica van

het Sarnami

door

R. M. MARHÉ

STICHTING VOOR SURINAMERS

तोर हीरा हेराइल बा किंचड़े में ।
कोई ढूंढे पूरब,कोई ढूंढे पच्छिम,कोई ढूंढे पानी पथरे में ।
सुर,नर,मुनि अवरु पीर अवलिया,सब भूलल बाटें नखरे में ॥
दास कबीर ई हीरा के परखले, बांध लिहले जतन से अचरे में ॥

कबीर दास

Tor Hira herail ba kincare men.
Koi dhundhe purab, koi dhundhe pacchim, koi dhundhe pani pathare men.
Sur, nar, muni avaru pir auliya, sub bhulal baten nakhare men.
Das Kabir i Hira ke parakhle, bandh lihale jatan se acare men.

Jouw Diamant [1] is in de modder verloren geraakt.
De een zoekt ernaar in het oosten [2], de ander in het westen [3] en weer een ander zoekt in water en rotsen [4].
Goden, mensen, yogi's en imams bevinden zich door hun ijdelheid en onwetendheid op een dwaalspoor.
Kabir Das heeft de juiste waarde van deze Diamant herkend en heeft hem zorgvuldig bij zich bewaard [5].

Kabir Das

There is only one Caste, the Caste of Humanity.
There is only one Religion, the Religion of Love.
There is only one Language, the Language of the Heart.

Er bestaat slechts één Kaste, de Kaste van de Mensheid.
Er bestaat slechts één Godsdienst, de Godsdienst van Liefde.
Er bestaat slechts één Taal, de Taal van het Hart.

Bhagavan Sri Sathya Sai Baba

---

1) In dit in de 16e eeuw door Kabir Das in zijn moedertaal Bhojpuri geschreven juweel van een gedichtje hekelt hij de dwalingen van zijn tijdgenoten in India bij hun vergeefse pogingen om God (hun Diamant) te vinden.
2) Hindoes vereren de opkomende zon en wenden hun blik naar het oosten.
3) Moslims richten hun blik vol verering naar Mekka in het westen..
4) Hindoes zoeken God in bedevaartplaatsen aan heilige rivieren of in stenen beelden.
5) Kabir Das heeft door God in zichzelf te zoeken Hem gevonden en koestert Hem vol liefde.

Wanneer wij de vrijheid nemen om het woord *Hira (Diamant)* te vervangen door *Sarnami*, dan ontvouwt zich op treffende wijze de situatie waarin deze taal nu verkeert. En dat uitgedrukt in de taal (het Bhojpuri) waarop het Sarnami voornamelijk teruggaat!

. . . hamar bitiyan Tarala aur Nishi ke khartin . . .

. . . हमार बिटियन तरला और निशि के खर्तिन . . .

सरनामी ब्याकरन

سرنامی بیاکرن

SARNAMI BYĀKARAN

Een elementaire grammatica van

het Sarnami

door

R. M. MARHÉ

Voor mijn vroegere lerares
Mevr. Essed-Fruin.
Van de schrijver.

STICHTING VOOR SURINAMERS

Uitgegeven door: STICHTING VOOR SURINAMERS
Druk: FRANS COENE B.V. 's-Gravenhage

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Marhé, R.M.

Sarnami Byākaran: een elementaire grammatica van het Sarnami / door R.M. Marhé. – Leidschendam: Stichting voor Surinamers.
Met lit. opg.
ISBN 90-9000996-5
SISO suri 837.1 UDC 809.8-88-5
Trefw.: Sarnami: grammatica.

© copyright 1985 by R.M. Marhé, Nederland

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij electronisch, mechanisch, door fotocopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the author.

ISBN 90-9000996-5

इ स ब न ९०-९०००९९६-५

INHOUDSOPGAVE

Ten geleide 1
Voorwoord 3
Inleiding 5

A. De naam Sarnami 5
B. Brits-Indische immigranten in Suriname 5
C. Geografische herkomst, spreiding in Suriname, de meegenomen (streek-)talen, de trek naar Nederland 8
D. Het Sarnami in relatie tot de omringende talen in en buiten de eigen cultuursfeer 16
E. Karakteristieke eigenschappen van het Sarnami 21
F. Algemene opmerkingen 26
G. Sarnami spraakklanken 29

1. Het zelfstandig naamwoord 36
2. Het bijvoeglijk naamwoord 55
3. Het telwoord 62
4. Het voornaamwoord 68
5. Het bijwoord 80
6. Het achterzetsel 86
7. Het voegwoord 89
8. Het tussenwerpsel 91
9. Het werkwoord 93
10. Woordvorming 133

11. Bijlagen: 141

1. Nātī aur nānī ke khissā 141
2. Hĕrāil bĕṭavā 145
3. Canak siyar (de slimme vos) 148
4. Bhagavan ke asli khojevalan 150
4a. De beste zoekers naar God 152
5. Integraal leerplan 153

Literatuurlijst 163

Illustraties:
Fig. 1. Het gebied van oorsprong in India 9
Fig. 2. Historische ontwikkeling van het Sarnami 12
Fig. 3. Concentratiesteden van het Sarnami in Nederland 14
Fig. 4. Geografische spreiding van het Sarnami in Suriname 15
Fig. 5. Verdeling in functies van talen in de Sarnami cultuursfeer 18
Lijsten van Sarnami spraakklanken 29, 30, 31, 32
Nātī aur nānī 141
Canak siyar 148
Sanskrit tekst 150

TEN GELEIDE

Het is ons een aangenaam genoegen dit in menig opzicht unieke boek aan de Surinaamse en de Nederlandse gemeenschap te presenteren.

Deze eerste grammatica van het Sarnami, de moedertaal van de Hindostaanse Surinamers, voorziet in een al lange tijd bestaande behoefte. De moedertaal van een taalgemeenschap vervult als centraal element van sociaal handelen een uitermate belangrijke rol bij de maatschappelijke bewustwording en de identiteit van die taalgemeenschap. In het kader van aktiviteiten van de Stichting voor Surinamers gericht op het versterken en verder ontplooien van de identiteit van de Haagse Surinamers is deze grammatica van onschatbare waarde.

In de veeltalige Surinaamse gemeenschap heersen over en weer nogal wat vooroordelen en onbegrip ten aanzien van de talen, de positie en de relaties tussen de talen onderling. Deze zijn terug te brengen op een gebrek aan een juist inzicht en informatie over de Surinaamse taalsituatie in het algemeen. De Stichting voor Surinamers is op het terrein van informatieverschaffing over de Surinaamse taalproblematiek al vele jaren aktief, organiseert voorlichtingsbijeenkomsten, culturele manifestaties en publiceert artikelen in het voorlichtingsblad Aisa Samachar. Bij al deze aktiviteiten komt het element taal ruimschoots aan de orde. Voorts heeft onze stichting vorig jaar in opdracht van de gemeente 's-Gravenhage een Commissie Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur (OETC), bestaande uit deskundigen, geïnstalleerd. Deze commissie rondt binnen afzienbare tijd haar werkzaamheden af. De publicatie van dit boek kan daarom beschouwd worden als een belangrijke mijlpaal van de aktiviteiten van de Stichting voor Surinamers. Tegelijkertijd wordt hierin ruimschoots tegemoet gekomen aan de behoefte aan degelijke informatie over de Surinaamse taalsituatie, gezien vanuit de positie van het Sarnami, de grootste Surinaamse moedertaal.

De Stichting voor Surinamers heeft grote waardering voor de lofwaardige sociale instelling en grootmoedigheid van de schrijver die zijn werk belangeloos aan ons ter publicatie heeft afgestaan. Het schrijven van de eerste grammatica van het Sarnami is de bekroning op zijn jarenlang en met volharding gevoerd pleidooi voor emancipatie van het Sarnami. Een pleidooi dat hij - hoe kon het anders? - ook als voormalige voorlichtingsfunctionaris van onze stichting tussen 1978 en 1982 met verve heeft gevoerd.

Het positieve resultaat van het streven van deze Sarnami pionier, die met recht de vader van het Sarnami genoemd kan worden, is niet uitgebleven. Zowel in Suriname als in Nederland worden velen geprikkeld zich ook in te zetten om het Sarnami als onderdrukte en tóch uiterst functionele taal te helpen emanciperen. Ook kan het nu bogen op een voortdurende wetenschappelijke belangstelling.

In dit populair-wetenschappelijk opgezette werk wordt een beschrijving van de grammaticale verschijnselen van het Sarnami gegeven en wordt, uitgaande van de gelijkwaardigheid van alle talen, op deskundige wijze ook aangetoond dat het Sarnami als de moedertaal van Hindostanen de basis en het uitgangspunt is waarop een succesvol Hindi of Urdu onderwijs kan stoelen. De belangrijkste eis hierbij is dat het Sarnami als gelijkwaardige taal wordt beschouwd en wordt bevrijd van verstikkende vooroordelen. Naast de in het voorwoord genoemde doelen is deze publicatie een belangrijk hulpmiddel voor zowel docenten als cursisten van cursussen Sarnami, Hindi en Urdu. Ook voor het ontwikkelen van leerboekjes en ander lesmateriaal is zij een belangrijke bron. In de gezinnen van Sarnami sprekers en voor de verdieping van hun relatie met andere Surinaamse en Nederlandse vrienden die geïnteresseerd zijn in deze taal, vormt dit boek de invulling van een lang gevoeld gemis.

Wij zijn het College van Burgemeester en Wethouders *van de gemeente 's-Gravenhage, de afdeling* Maatschappelijk Welzijn en Volksgezondheid *en de afdeling* Onderwijs en Cultuur *bijzonder erkentelijk voor het mogelijk maken van de publicatie van dit boek. Wij zijn er van overtuigd dat deze publicatie een belangrijke bijdrage aan het proces van emancipatie en maatschappelijke bewustwording van de doelgroep zal leveren.*

Het Bestuur van de Stichting voor Surinamers
's-Gravenhage

VOORWOORD

Deze elementaire grammatica van het Sarnami is medio 1984 als scriptie vervaardigd ter afronding van mijn studie van het Oud- en Modern Hindi als bijvak bij mijn hoofdstudie Nederlandse taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit te Leiden. Dit boek is een enigszins aangepaste versie van de scriptie.

Een tweetal overwegingen heeft – na overleg met Dr. G. Schokker, mijn scriptiebegeleider tevens docent Hindi verbonden aan het (Indologisch) Instituut Kern – geleid tot de gevolgde aanpak en inkleding van deze primeur op het gebied van de Sarnamistiek.
Deze overwegingen waren:

1. Van het Sarnami bestond ondanks een nu langer dan dertien jaar aan de gang zijnde en redelijk succesvolle emancipatie nog steeds geen overzichtelijke beschrijving van zijn grammaticale structuur.

2. Als initiator van de emancipatie van het Sarnami en direkt betrokkene bij dit voor Sarnami sprekers uiterst belangrijk bewustwordingsproces met politieke en maatschappelijke gevolgen acht ik het noodzakelijk dat elke relevante bijdrage ten diénste van deze emancipatie wordt gesteld. Dit verklaart waarom gekozen is voor gebruikmaking van de traditioneel-schoolse grammaticale terminologie bij deze beschrijving van het Sarnami.

Enerzijds is gepoogd om in zo gemakkelijk mogelijk Nederlands de Sarnami spreker tegemoet te komen en hem inzicht in de grammatica van zijn moedertaal te verschaffen en daarmee af te rekenen met hardnekkige en voor de toekomst van het Sarnami fatale vooroordelen en hiermee uiteindelijk ook voor het geliefde Hindi en Urdu.

Anderzijds moet het voor taalkundig geschoolden en taalwetenschappers geen bezwaar zijn om aan de hand van het geboden materiaal een verdere en grondige studie van deze boeiende Surinaamse en thans ook Nederlandse taal van Indiase origine mogelijk te maken. Onnodig dus te zeggen dat deze grammatica niet pretendeert volledig te zijn.

Het is hier de plaats om mijn scriptiebegeleiders en Hindi docenten Dr. G. Schokker en Dr. M.K. Gautam te bedanken voor hun deskundige begeleiding en suggesties.
Ook dank ik Dr. Th. Damsteegt, wetenschappelijk hoofdmedewerker voor het Hindi verbonden aan de vakgroep Oosterse Talen en Culturen van de Rijksuniversiteit te Utrecht, die bereidwillig het geheel kritisch doornam en mij talloze nuttige wenken aan de hand deed.
De Stichting voor Surinamers ben ik bijzonder erkentelijk voor de erkenning van het belang en de noodzaak van zulk een publicatie voor de doelgroep; een erkenning die gevolgd werd door een slagvaardige inzet tot realisatie van dit boek.
Bijzondere dank ben ik tenslotte verschuldigd aan mijn vroegere collega mevr. Marijke Zweedijk die in haar vrije tijd geduldig en welwillend het typewerk van mijn scriptie heeft gedaan.

Ik hoop dat deze grammatica inderdaad beantwoordt aan het doel waarvoor zij bestemd wordt.

De schrijver
Leidschendam, 5 juni 1985

INLEIDING

A. De naam Sarnami

Het *Sarnāmī* (hierna: Sarnami) is de taal die als moedertaal wordt gesproken door Surinamers van Hindostaanse afkomst in Suriname en in Nederland. Deze naam is sedert de beginjaren 70 geleidelijk aan ingeburgerd geraakt dank zij taalemancipatorische aktiviteiten van een aantal (taal- en cultuur-) politiek bewuste jonge Surinaamse intellectuelen in Nederland. Deze aktiviteiten en talloze publicaties (in de vorm van beschouwende artikelen, gedichten, spreekwoorden, volksverhalen, dichtbundels en tijdschriften) hebben niet nagelaten hun invloed ook in Suriname te doen gelden. De sprekers van het Sarnami noemen hun taal ook Hindustani of Sarnami-Hindustani. Met de naam Hindustani bedoelen Surinamers een andere taal dan Indiërs. Dezen noemen de in Noord-India gangbare en op het Hindi en Urdu gebaseerde omgangstaal Hindustani.

Met de naam Sarnami wordt het Surinaamse karakter van de moedertaal van Hindostanen benadrukt die zijn wortels in Noord-India heeft. Deze naam die *Surinaamse taal* of *Surinaams* betekent, is afgeleid van het woord Sarnām. Zo noemen Hindostaanse Surinamers van oudsher namelijk hun vaderland ook. Het bijvoegelijk naamwoord Sarnami is daarvan volgens een regel in de Noordindiase talen gemakkelijk af te leiden (vergelijk: Hind-Hindi, Pakistan-Pakistani, Hindustan-Hindustani). Tegelijkertijd zijn de woorden Sarnam en Sarnami aardige voorbeelden van volksetymologie. De voor de Brits-Indische kontraktarbeiders moeilijk uit te spreken naam Suriname werd al gauw als *Sarnām* uitgesproken. De betekenissen van de in het Hindi, Urdu, Bhojpuri en Avadhi bestaande woorden Sarnām en Sarnāmī zijn: de beroemde naam, de beroemde. Aan het ontstaan en de ontwikkeling van het Sarnami is een samenspel van factoren voorafgegaan. Het is voor een goed begrip van deze ontwikkeling ook van belang de motieven van emigratie en de herkomst van de Brits-Indische immigranten in Suriname en in een later stadium van een groot gedeelte van hun nakomelingen naar Nederland na te gaan.

B. Brits-Indische immigranten in Suriname

In de loop van de 19e eeuw gingen de Europese koloniale mogendheden mede als gevolg van de industriële revolutie en de steeds toenemende morele druk uit binnen- en buitenland de een na de ander over tot het afschaffen van de slavernij in hun kolonies waar zich dit arbeidssysteem voordeed.

Engeland maakte in zijn kolonies in 1833 hieraan een eind en Frankrijk volgde in 1848. Nederland schafte op 1 juli 1863 de slavernij in zijn Westindische kolonies Suriname en de Nederlandse Antillen officieel af, met dien verstande dat de vrijverklaarde negerslaven gedurende nog 10 jaar (dus tot 1 juli 1873) tegen betaling tot arbeid op een vaak zelf gekozen plantage werden verplicht door het z.g. Staatstoezicht. Deze maatregel werd ingegeven door de vrees dat de slaven, eenmaal vrij, massaal de plantage de rug zouden toekeren. In de Engelse en Franse kolonies had dit proces zich namelijk al voorgedaan. Een aderlating van een dergelijke omvang zou voor het voortbestaan van de plantage desastreuze gevolgen hebben en de kolonies zouden als wingewest en als producenten van tropische gewassen voor het moederland en de wereldmarkt enorm aan belangrijkheid inboeten.

Desondanks was het voorgoed verlaten van de plantages door de exslaven op den duur niet af te wenden, aangezien dezen er – naast andere redenen – te veel herinnerd werden aan de generaties lange vernedering en de vaak mensonwaardige behandeling door hun blanke meesters. We zien de plantages dan ook langzamerhand ontvolkt worden: in 1862 was het aantal plantages in Suriname 200 en in 1873 was dit al gedaald tot 131 [1].
Deze ontwikkelingen brachten met zich mee *een schrijnend arbeidstekort* in de voormalige slavenkolonies. Om aan de behoefte aan arbeidskrachten tegemoet te komen werden allerwegen stappen ondernomen om de vrijgekomen arbeidsplaatsen enigszins op te vullen. In navolging van Engeland en Frankrijk ging ook Nederland over tot het werven van kontraktarbeiders in het toenmalige Brits-Indië volgens het systeem dat bekend staat als het "indentured labour system". Dit laatste land werd met zijn enorme mensenmassa's voor deze drie koloniale mogendheden het emigratieland bij uitstek. Reeds voor 1873 had Nederland enkele koloniesatiepogingen ondernomen. In 1845 al werd geprobeerd de kolonie Suriname te bevolken met Hollandse boeren. Deze poging liep op een fiasco uit. De immigratie van Chinese en Portugese kontraktarbeiders in 1853 en die van Creolen uit West-Indië in 1863 hadden ook niet het gewenste resultaat. Met de Javaanse immigratie werd pas in 1891 een aanvang gemaakt toen de gestadige stroom van kontraktarbeiders uit Brits-Indië enigszins begon te stagneren door anti-emigratie protesten van het opkomende nationalisme in dit land.

Uit de Britse kolonies, en vooral uit het Buurland Brits-Guyana, waar de immigratie van Brits-Indiërs al sedert 1834, en in dit laatste land al sedert 1845, begonnen was, kwamen inmiddels gunstige berichten over de arbeidsprestaties van de kontraktanten. Vandaar dat Nederland in 1870 met Engeland een Tractaat sloot "[. . .] betreffende de immigratie van vrije arbeiders uit Brits-Indië naar de kolonie Suriname". [2]

[1] De Klerk, p. 34 [2] De Klerk, p. 9

Het zou evenwel tot 5 juni 1873 duren voordat 398 mannen, vrouwen en kinderen, overgebracht met het eerste (zeil-)schip LALLA ROOKH, in Suriname voet aan wal zetten. Een dag die door de afstammelingen van alle kontraktanten nog steeds wordt herdacht als *de Immigratiedag.*

Tussen 1873 en 1916 werden met totaal 64 transporten 34.304 immigranten uit Brits-Indië naar Suriname overgebracht. Hiervan keerden na hun 5-jarig kontrakt 11.690 personen naar hun land terug. De overigen, 22.610 oftewel 66%, kozen Suriname als nieuw vaderland en vestigden zich er in verreweg de meeste gevallen als kleinlandbouwers.

De immigranten tekenden een kontrakt waarbij zij zich voor de tijd van ten hoogste 5 jaar onder poenale sanctie [1] aan een plantage verbonden om tegen betaling arbeid te verrichten. Het minimum dagloon werd bepaald op f 0,60 voor volwassen mannen; voor vrouwen – en jongens tussen 10 en 15 jaar – op f 0,40 [2].

De tewerkstelling van de arbeiders geschiedde voornamelijk op plantages in de distrikten Commewijne, Suriname, Saramacca en Nickerie. De werkzaamheden betroffen veld- en fabrieksarbeid rond de suiker-, cacao-, koffie-, citrus-, bananen- en katoenteelt. Produkten bestemd voor de Nederlandse en Europese markt.

Na de kontrakttijd kon de immigrant:

a) opteren voor het recht op vrije terugtocht naar India;
b) opnieuw voor de periode van 5 jaar een kontrakt aangaan;
c) zich als kolonist in Suriname vestigen.

Zowel bij het aangaan van een herkontrakt als bij vestiging als kleinlandbouwer kreeg de betrokkene een premie toegewezen en in het laatste geval ook een stuk landbouwgrond. De kennelijke bedoeling hierbij was een langer verblijf in de kolonie zo aanlokkelijk mogelijk te maken om voldoende arbeidspotentieel bij de hand te hebben in tijden (b.v. tijdens de oogst) wanneer de behoefte aan extra arbeidskrachten zich sterker voordeed. De door het Koloniaal Bestuur verstrekte kostgrondjes – meestal verkavelde verlaten plantages – lagen bij voorkeur in de buurt van grote plantages. Bovendien waren deze stukjes land vaak net groot genoeg om een schamel bestaan op te bouwen. Een groot deel van de immigranten kocht van zijn spaarcenten ook percelen elders.

Vooral het bezit van eigen grond was voor deze kolonisten, die al vanuit India het sterke besef van de waarde van grondbezit voor de bestaans-

1) De Klerk, p. 35: "De macht van de plantagegezagvoerder om voor plichtsverzuim en andere overtredingen boete of gevangenisstraf op te leggen aan de werknemer."
2) De Klerk, p. 132

zekerheid hadden meegenomen, van doorslaggevende betekenis om zich in Suriname blijvend te vestigen. Anders gezegd: dit land bood *betere economische perspectieven* dan India.
Dit maakt ondermeer [1] duidelijk waarom 2/3 deel van de kontraktanten, ondanks de doorstane vorm van slavernij op de plantages, vestiging in Suriname verkoos boven een vrije overtocht naar India.

C. Geografische herkomst, spreiding in Suriname, de meegenomen (streek-) talen, de trek naar Nederland.

Over de herkomst van de immigranten zegt De Klerk op pagina's 48 en 49: "Wanneer men de inschrijvingsregisters van het Immigratie-kantoor te Paramaribo nagaat, blijkt dat circa 80% (van de immigranten) uit de U.P. (voorheen United Provinces, thans Uttar Pradesh) afkomstig is."
En iets verder:
"Bij de eerste 8 emigrantenschepen uit de jaren 1873-1874 waren de aangeworvenen uit de U.P. voor een gelijk percentage uit het centrum en het Oosten en slechts voor een gering gedeelte uit het Westen ervan. Later werd het percentage uit het centrum minder en werden de Noord-Oostelijke distrikten van de U.P. en vooral de Oostelijke sub-Himalaya-distrikten bij voorkeur het werfterrein voor Suriname. De distrikten van de U.P. die de meeste emigranten voor Suriname geleverd hebben, zijn: Gorakhpur, Basti, Gonda, Fyzabad, Jaunpur, Benares, Azamgarh, Ghazipur en Ballia. Van Bihar zijn het de distrikten Saran, Muzaffarpur, Darbhangah, Shahabad, Patna en Gaya."

Het is overigens een hardnekkig misverstand bij Hindostanen als zou het merendeel van hun voorouders van de provincie Bihar afkomstig zijn. De kontraktarbeiders werden na aankomst in Suriname gespreid over plantages in de distrikten Commewijne, Suriname, Saramakka en Nickerie. Na de kontraktperiode zijn deze distrikten Sarnami sprekende distrikten gebleven. Toen de deelname van Hindostanen zich over de andere beroepen en terreinen van het maatschappelijke leven in Suriname uitbreidde, begon een trek naar de hoofdstad Paramaribo en in het distrikt Nickerie naar de stad Nieuw-Nickerie. Hierdoor kan men deze steden ook rekenen tot plaatsen waar het Sarnami gesproken wordt.

In dit stadium van onderzoek is het niet mogelijk een bevredigend antwoord te geven op alle vragen die rond de ontstaansgeschiedenis en de ontwikkeling van het Sarnami gesteld kunnen worden. Daarvoor ontbreken vooralsnog de noodzakelijke gegevens. Een aantal feiten staat daarentegen vast. Zijn de gegevens die De Klerk verstrekt juist, dan kan het volgende gesteld worden:

1. dat het overgrote deel der immigranten komt uit een gebied in India waar het Hindi en het Urdu thans als standaardtalen gelden,

1) Zie voorts De Klerk, hoofdstuk 6, pp. 149-159.

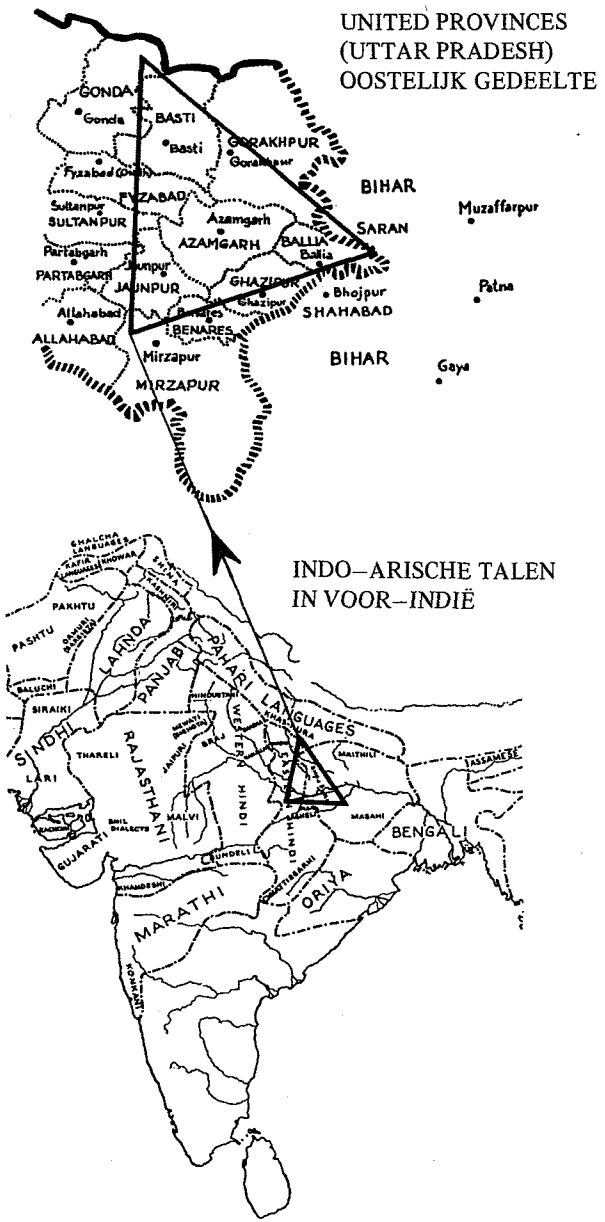

Fig. 1.
Het driehoekje op deze taalkaart geeft het gebied in India aan waar het Sarnami voornamelijk op teruggaat.

2. dat de moedertalen van de meerderheid der immigranten de streektalen Bhojpuri en Avadhi moeten zijn geweest.
In elk geval kan van het Sarnami – zoals het zich thans in Suriname en in Nederland presenteert – gezegd worden dat zijn basis wordt gevormd door het Bhojpuri en het Avadhi met het Bhojpuri als dominante factor. Wat zich in de koloniale tijd en daarna op het gebied van wederzijdse beinvloeding van de immigrantentalen en taaldominantie heeft voorgedaan moet het volgende geweest zijn. De kleine taalgroepen namen de taal van de grootste groep over en hun streektalen verdwenen geleidelijk aan. Dit is bijvoorbeeld duidelijk het geval geweest bij de kleine groep Panjabi's, van wie de moedertaal totaal geen bijdrage aan het Sarnami heeft geleverd.

Voorts moet toekomstig onderzoek aan het licht brengen welke invloed de geschreven respecttalen Sanskrit, Hindi (bij hindoe's), Arabisch, Urdu (bij moslims), het Hindustani (de lingua franca van Noord-India) en het Avadhi (de taal van het hooggewaardeerde en populaire Ramayana van Gosvami Tulsidas) bij het ontstaan van het Sarnami als omgangstaal heeft gehad.

Om een concreet voorbeeld van deze laatste taal te geven:
hoe is het te verklaren dat bij de werkwoordsvervoeging in de onvoltooid verleden tijd (zie 9.2.1.2.) in het Sarnami de eerste en tweede persoon enkelvoud een Bhojpuri *-l-vorm* vertonen *(ham karlī, tū karle* = ik deed, jij deed), terwijl de derde persoon een Avadhi *-is-vorm* heeft (*ū karis* = hij/zij deed)?

Van belang lijkt hier na te gaan welke invloed het gerespecteerde literaire Avadhi van o.a. het Ramayana op het prestige van het gesproken Avadhi als omgangstaal heeft gehad bij zijn vermenging met het lager gewaardeerde Bhojpuri op Surinaams grondgebied. Met andere woorden: Welke waren in algemene en bijzondere zin de (onbewuste) opvattingen t.a.v. de verhouding respecttaal en omgangstaal die de immigranten met zich hebben meegenomen.

Op de Bhojpuri-Avadhi basis oefenen de genoemde respecttalen uit de eigen cultuursfeer hun invloed uit. Hier moet opgemerkt worden dat in India in het grensgebied van het Bhojpuri en het Avadhi reeds sprake is van een vermenging die ook tot uiting komt in de grammatica. In de Surinaamse en Nederlandse situatie beïnvloeden bovendien de omringende talen als het Caraïbisch Engels (voornamelijk in het distrikt Nickerie) het Nederlands en het Sranan Tongo dit Sarnami-Bhojpuri-Avadhi vooral mede door de meertaligheid van de Sarnami sprekers.

Deze beïnvloeding blijkt evenwel slechts voor te komen op woordgebied in de vorm van het overnemen en aanpassen aan woordstructuurregels (zie b.v. 1.2.9. en 1.2.10) en woordvormingsregels (zie b.v. 2.11.

en 9.14.1. e.v.) van het Sarnami (de zogenaamde leenwoorden en voorbeelden van volksetymologie).

De dominante positie die het Bhojpuri in de basis van het Sarnami bezit, is gemakkelijk aan te wijzen wanneer wij bijvoorbeeld slechts de werkwoordsvervoeging beschouwen. Hier vallen terstond op:

a. het overwegend gebruik van de Bhojpuri *-l-vormen* bij de eerste persoon enkelvoud en meervoud van de onvoltooid tegenwoordige tijd (zie 9.7.1.: *ham paṛhilā* – ik lees) en de verleden tijden (zie b.v. 9.6.2.2.),

b. het frequente gebruik van de Bhojpuri vormen *bāṭī, bāṭe* en *bā* (ik ben etc., zie 9.2.1.1.).

Deze opvatting zag ik in 1976 en 1978 tijdens twee onderzoeksreizen door de Bhojpuri en Avadhi sprekende gebieden in India bevestigd. Mij is toen duidelijk geworden dat het Sarnami de grootste overeenkomst vertoont met het Bhojpuri van de distrikten *Basti, Gorakhpur* en *Azamgarh*: het noord-westelijk Bhojpuri. In dit gebied is de wederzijdse verstaanbaarheid optimaal te noemen.

De Avadhi gebieden die de meeste overeenkomsten en verstaanbaarheid met het Sarnami vertonen, zijn het oostelijk gedeelte van de distrikten *Gonda* en *Fyzabad* (het vroegere Ayodhya). Hier wordt het noordoostelijk Avadhi gesproken. In dit grensgebied van het Bhojpuri en het Avadhi is mij ook de bovengenoemde vermenging van beide talen opgevallen. In de hoofdplaats Basti van het distrikt Basti bijvoorbeeld, hoorde ik naast het Avadhi *ham karin*, het Bhojpuri *ham karlī* en ook de Avadhi-Bhojpuri mengvorm *ham karlin* die in het Nickeriaans Sarnami voorkomt! Alle drie vormen betekenen *ik deed* (zie 9.2.1.2.). Ook de Nickeriaanse vormen *hailī* en *haile* (ik ben etc. zie 9.6.2.1.) komen in Basti voor.

Alle hier genoemde Bhojpuri en Avadhi distrikten liggen in het noordoosten van de deelstaat Uttar Pradesh (U.P.) (zie figuur 2).

Een interessant onderscheid in het Sarnami is het bestaan van twee variante vormen. Enerzijds het Nickeriaans Sarnami zoals gesproken in het distrikt Nickerie en de hoofdplaats Nieuw-Nickerie. Anderzijds het Sarnami van wat in deze grammatica genoemd wordt: de rest van Suriname. Dit is het Sarnami zoals gesproken in de distrikten Commewijne, Suriname, Saramakka en de hoofdstad Paramaribo. Dit onderscheid wordt hier gemaakt omdat van sprekers van beide varianten van het Sarnami de herkomst te herkennen is aan hun taalgebruik. In de rest van Suriname kan van het taalgebruik van een Sarnami spreker bijvoorbeeld niet afgeleid worden of hij uit het distrikt Commewijne, Suriname dan wel Saramakka, afkomstig is.

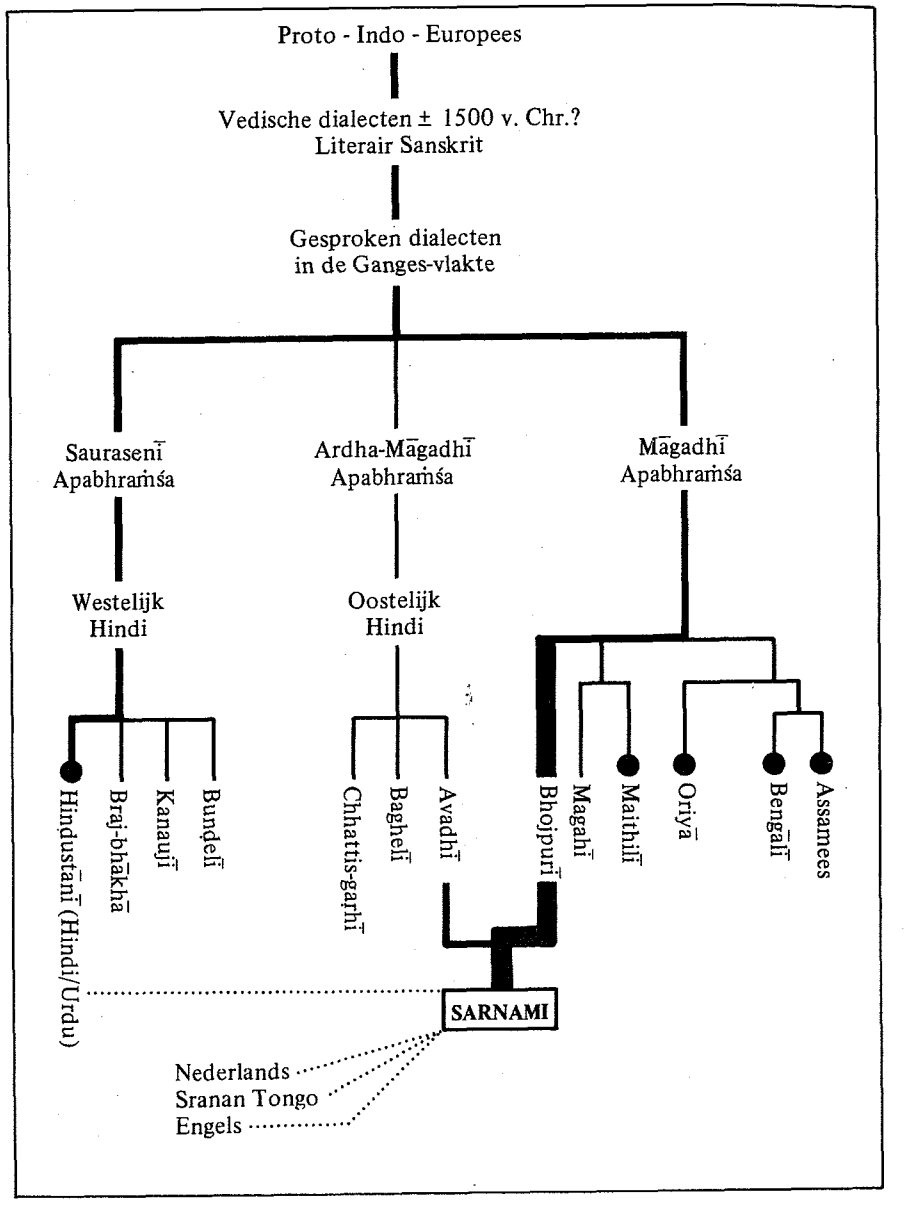

Fig. 2.
Schema van de historische ontwikkeling van het Sarnami. Een balletje bij een taal betekent dat we te doen hebben met een standaardtaal. Uit dit schema blijkt dat het Sarnami grammaticaal dichter bij b.v. het Bengali staat dan bij het Hindi. Historisch staan de talen tot aan het Maithili in de Hindi-invloedsfeer.

Van Sarnami sprekers uit de agglomeratie Paramaribo zou dit min of meer vast te stellen zijn aan het veelvuldiger gebruik van leenwoorden uit het Nederlands en het Sranan Tongo (de moedertaal van de Creolen en de lingua franca van Suriname, naast het Nederlands). De basis van dit Sarnami blijft evenwel het Sarnami van de omringende distrikten. In Paramaribo wonen ook grote aantallen migranten uit het distrikt Nickerie die ondanks een toenemende beïnvloeding door het Sarnami van de rest van Suriname herkenbaar blijven als Sarnami sprekers uit Nickerie. Vandaar dat in deze grammatica het bovengenoemd onderscheid gehandhaafd wordt.

Bij beide variante vormen van het Sarnami is sprake van een samengaan van het Bhojpuri met het Avadhi, evenwel vaak op een herkenbare eigen wijze (zie b.v. par. 9. waar de voor het Nickeriaans Sarnami typerende kenmerken met N worden aangegeven).

Het Nickeriaans Sarnami kenmerkt zich hiernaast door:

a) een hier moeilijk te beschrijven eigen zinsmelodie; deze zinsmelodie komt ook voor in het Nickeriaans Sranan Tongo dat beïnvloed is door het Caraïbisch Engels van het naburige Guyana;

b) de neiging om de in de rest van Suriname als dentale *t* (gevormd door tongpunt en de achterkant van de bovensnijtanden) uitgesproken spraakklank als retroflex (gevormd door tongpunt en het harde gehemelte) uit te spreken: *Moṭī* i.p.v. *Motī* (een naam); *kuṭṭā* i.p.v. *kuttā* (een hond);

c) het gebruik van enkele andere uit India meegenomen woorden dan in de rest van Suriname voor dezelfde betekenis gangbaar zijn: *nīk* i.p.v. *acchā, baṛhiṁyā* (goed); *nāve* of *nāī* i.p.v. *ḍāṛe* (schenken, gieten);

d) naast het overnemen van leenwoorden uit het Sranan Tongo en het Nederlands een zeer sterke beïnvloeding door het Caraïbisch Engels van het buurland Guyana in de vorm van de talrijke (nu ingeburgerde) leenwoorden uit die taal (zie o.a. 1.2.10. en 2.12.1). Deze eigen ontwikkeling is zeker te verklaren door de jarenlange min of meer geïsoleerde positie die het distrikt Nickerie ten opzichte van de rest van Suriname heeft ingenomen en het veelvuldiger kontakt met Guyana.

Met deze schets van de kenmerken van het Nickeriaans Sarnami zijn ook kenmerken van het Sarnami van de rest van Suriname duidelijk geworden. Voor dit Sarnami geldt voorts een zeer sterke beïnvloeding door het Sranan Tongo en het Nederlands in de vorm van de talloze (ingeburgerde) leenwoorden uit deze talen.

Tussen de sprekers van beide vormen van het Sarnami bestaat een haast optimale verstaanbaarheid en communicatie (afgezien van de nodige

grapjes die over en weer t.a.v. elkaars taalgebruik gemaakt worden) levert geen problemen op (zie ook 9.1.). Hét argument om beide variante vormen van één taal te noemen.

In de zestiger jaren en in toenemende mate gedurende de jaren rondom de onafhankelijkheid van Suriname op 25 november 1975 emigreerden duizenden Surinamers naar Nederland. Enkele motieven die in de literatuur rond de Surinaamse migratie naar Nederland worden genoemd zijn: onderwijs en opleiding, het veilig stellen van bestaanszekerheden, politieke onzekerheden in Suriname . . .

Aangezien de burgerlijke stand in Nederland Surinamers als Nederlandse onderdanen niet apart vermeldt, bestaan over de getalssterkte van de diverse bevolkingsgroepen geen precieze gegevens. De hier in Surinaamse en overheidskringen gangbare schattingen zijn de volgende: circa 200.000 Surinamers waarvan circa 100.000 Hindostanen.

Fig. 3.
Concentratiesteden van Sarnami sprekers in Nederland.

Als gevolg van het gevoerde spreidingsbeleid door de Nederlandse overheid zijn Sarnami sprekers in heel Nederland te vinden. De grootste concentraties bevinden zich in de grote steden. De stad met de meeste Sarnami sprekers is 's-Gravenhage. Geschat wordt dat hier circa 30.000 Hindostanen wonen. Deze stad kan als bolwerk van Sarnami-emancipatorische aktiviteiten beschouwd worden van waar ook een invloed naar Suriname uitgaat. Andere steden met grote concentraties Sarnami sprekers zijn: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Leiden, Haarlem, 's-Hertogenbosch, Breda, Eindhoven, Bergen op Zoom, Tilburg, Groningen, Enschede . . .

In Suriname worden thans bij volkstellingen eveneens de diverse bevolkingsgroepen niet apart vermeld. Het aantal Sarnami sprekers in dat land wordt geschat op circa 130.000, waardoor deze taal de grootste Surinaamse moedertaal met de grootste geografische spreiding genoemd kan worden.

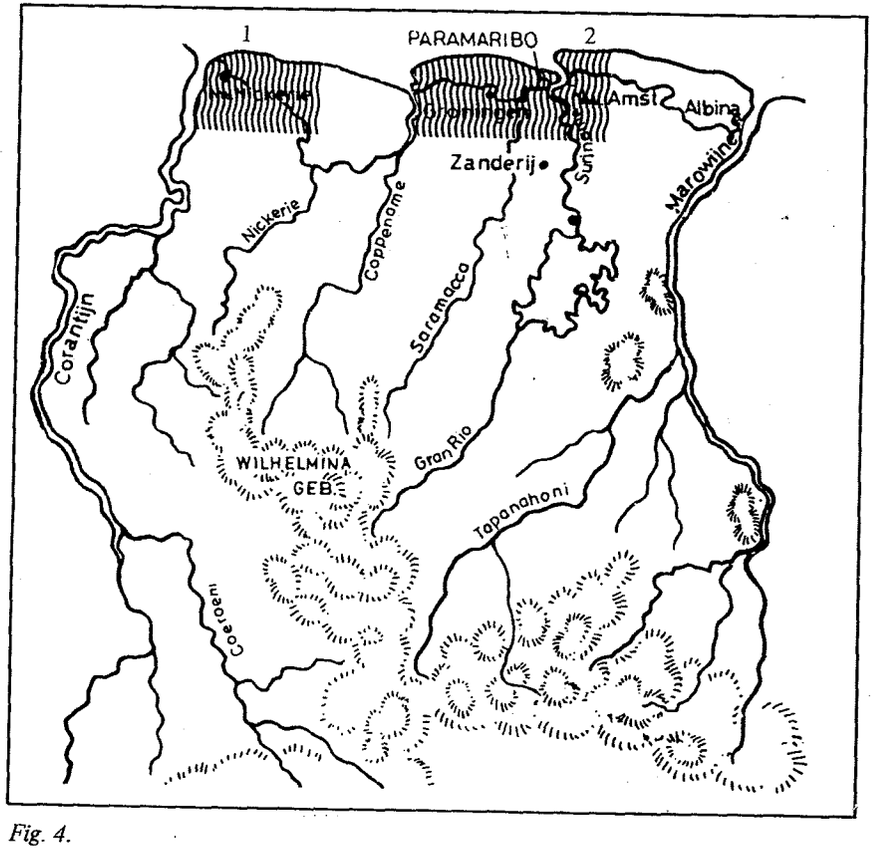

Fig. 4.
De gearceerde gebieden geven de geografische spreiding van het Sarnami in Suriname aan. 1. Nickerie; 2. de rest van Suriname.

Binnen de Hindostaanse gemeenschap is het Sarnami een belangrijk groepsbindend element: het is de moedertaal van hindoes (circa 82%), moslims (circa 17%) en christenen (circa 1%).

Bekeken vanuit een universeel perspectief kan het Sarnami bogen op grote internationaliteit. Het is een direkte tak van het Indiase Bhojpuri en Avadhi die op Surinaams grondgebied op een eigen wijze vermengd zijn; een vrijwel identiek proces dat zich ook in andere ex-kolonies als Fiji, Mauritius, Zuid-Afrika (Natal) heeft voorgedaan. Voorts zijn Bhojpuri-Avadhi sprekers te vinden in Nepal, Bangla Desh en Birma. In de ex-kolonies Réunion, Guyana en Trinidad spreken of verstaan slechts leden van de oudste generatie hun aangepast Bhojpuri-Avadhi. Voor de jongere generaties is daar de moedertaal van hun (voor-)ouders om een aantal redenen verloren gegaan. Desondanks telt – met nu Nederland er ook bij gerekend – deze nauw verwante internationale taalgroep vele tientallen miljoenen sprekers.

D. Het Sarnami in relatie tot de omringende talen in en buiten de eigen cultuursfeer.

Het Sarnami staat in Suriname en in Nederland in een relatie tot de hem omringende talen en wordt zoals wij zagen door deze beïnvloed. Aangezien de relatie tot de talen uit de eigen cultuursfeer van enigszins andere aard is dan die tot de talen buiten de eigen cultuursfeer, behandelen wij beide groepen hier apart [1].

Het Sarnami als laag gewaardeerde moedertaal staat in *een dubbele diglossische relatie* tot de gerespecteerde talen uit de eigen cultuursfeer. De term diglossie is voor het eerst gebruikt door de Amerikaanse taalgeleerde C.A. Ferguson. Hiermee bedoelt hij de historisch gegroeide relatie die tussen twee meer of minder verwante talen in één cultuurgemeenschap bestaat. Talen met sterk gescheiden functies: een laag gewaardeerde met geen of weinig prestige en een hoog gewaardeerde met een zeer hoog prestige.

In het geval van het Sarnami ziet de genoemde dubbele diglossische relatie er als volgt uit:

Enerzijds de relatie tussen hindoe Sarnami sprekers met het Hindi en in de verte het Sanskrit als goddelijke taal (deva bhāsā), anderzijds de relatie tussen moslim Sarnami sprekers met het Urdu en in de verte het Arabisch als gewijde taal van de Koran:

1) Voor een uitvoerige beschrijving van o.m. deze relaties raadplege men het artikel: *Waarom toch die emancipatie van het Sarnami?* (Zie literatuurlijst achter in dit boek). Dit artikel dat na 1978 in 4 publicaties het licht heeft mogen zien wordt algemeen beschouwd als het eerste manifest van de emancipatie van het Sarnami.

Sarnami < Hindi – Sanskrit (hindoes)
Sarnami < Urdu – Arabisch (moslims)

Fergusons verdere uitleg van het begrip diglossie vatten wij hieronder kort samen:

De laaggewaardeerde taal wordt als moedertaal aangeleerd en de sprekers bereiken hierin een vlotheid en genuanceerdheid die zij haast nooit in de hooggewaardeerde taal bereiken. Desondanks wordt om velerlei redenen deze taal niet mooi, niet welluidend, plat, ordinair, onbeschaafd, niet geschikt voor het uiten van edele gevoelens (in b.v. zang, toneel, proza, poëzie) geacht.

De hooggewaardeerde taal wordt doorgaans niet als moedertaal, maar evenals alle andere vreemde cultuurtalen via onderwijs van staatswege of privé geleerd. Slechts een gering percentage van de gemeenschap gelukt het enige vlotheid en genuanceerdheid in deze taal te bereiken. Een tussengroep komt niet verder dan een gebrekkige beheersing van de hoogwaardige vorm. Hierin blijven sterke invloeden van de moedertaal doorwerken. Voor de meesten blijft de hogere variant voor altijd een vreemde taal en er kan hoogstens sprake zijn van een enigszins passieve beheersing m.a.w. men verstaat wel iets, maar niet alles. Desondanks blijft voor alle leden van de gemeenschap deze de ideale taal en de taal geschikt voor het vervullen van alle hoge taalfuncties. Zonder beheersing en kennis hiervan kan men moeilijk rekenen op maatschappelijke erkenning als ontwikkeld persoon.

Ferguson merkt voorts op dat deze relatie als zeer vanzelfsprekend wordt geacht; dat sprekers van de hogere variant soms het bestaan van de lagere variant ontkennen, waardoor zelfs sprake is van *onopzettelijk zelfbedrog*; pogingen om in deze situatie verandering te brengen worden terstond uitgelegd als schadelijk voor de cultuur.

Als voorbeelden van landen met diglossische taalrelaties noemt Ferguson de taalsituatie in vele Arabische landen, Griekenland, Zwitserland en Haïti, met de vermelding dat dit verschijnsel, hoewel zelden genoemd, waarschijnlijk zeer wijd verbreid is.

De lage waardering van het Sarnami komt op velerlei manieren tot uiting. Allereerst een aantal overgeleverde typeringen bij zijn sprekers. Deze berusten op vooroordelen en missen elke wetenschappelijke grond. Zo zou het Sarnami geen taal zijn, omdat het geen grammatica bezit. Hier bedoelt men kennelijk een geschreven grammatica.

Voorts zou het *ailī-gailī* (letterlijk: ik kwam – ik ging, een naam waarin de tegenstelling met het hoogwaardige *maiṁ āyā – maiṁ gayā* (Hindi)

tot uiting komt), *ṭūṭal bolī* (van het Hindi afgebrokkelde taal) of *ṭūṭī-phūṭī bhāsā* (gebroken en gebarsten taal) zijn en zou het geen mooie taal zijn door het gebruik van hulpwerkwoordsvormen als *bāṭī, bāṭe* en *bā* (= ik ben, jij bent en hij is) of zou het achtervoegsel *-vā* achter zelfstandige naamwoorden lelijk zijn (b.v. *gharvā* – het huis).

Het duidelijkst blijkt de geringe waardering uit de verdeling in functies. Op basis van Fergusons indeling kunnen wij de verdeling in functies van de hooggewaardeerde en laaggewaardeerde talen bij Sarnami sprekers opstellen. In dit schema zullen wij van de belangrijkste functies van talen in de Sarnami cultuursfeer nagaan aan welke taal een functie is toebedeeld. Een + –teken betekent dat het antwoord bevestigend is, een ––teken is ontkennend en een ± –teken betekent: wisselend.

	Sarnami		Hindi/ Urdu	Sanskrit/ Arabisch
	vóór 1975	1985		
1. Moedertaal	+	+	–	–
2. Dagelijkse omgangstaal	+	+	–	–
3. Onderwijstaal	–	–	+	+
4. Religieuze taal	–	–	+	+
5. Politieke podiumtaal	–	–	+	–
6. Culturele podiumtaal	–	±	+	–
7. Lezing, toespraak	–	±	+	–
8. Radio, T.V.-taal	–	±	+	–
9. Taal in films	–	±	+	–
10. Taal in proza	–	±	+	–
11. Taal in poëzie	–	±	+	±
12. Taal in zang, toneel	±	±	+	–
13. Taal in maandbladen, boeken en tijdschriften	–	±	+	±
14. Reclame-teksten radio, T.V. en pers	–	±	+	–
15. Voorlichting aan het publiek via pers, radio, T.V. en podium	–	±	+	–
16. Namen van verenigingen, gebouwen en tijdschriften	–	±	+	±

Fig. 5.
Verdeling in functies van talen die in de Hindostaanse cultuursfeer een rol spelen.

Hierbij moet opgemerkt worden dat overal waar nu in de kolom Sarnami ± staat, dit voornamelijk te danken is aan Sarnami emancipatorische aktiviteiten in Nederland, op de voet gevolgd door Suriname. Een emancipatie die ingeleid is door de Sarnami-beweging (de Sarnami-Āndolan).

Deze beweging heeft zich nooit anti-Hindi of anti-Urdu opgesteld, doch heeft steeds benadrukt dat voor het voortbestaan van het Hindi, Urdu, Sanskrit en Arabisch als waardevol Surinaams cultuurbezit het van vitaal belang is het Sarnami overlevingskansen te bieden door af te rekenen met gevoelens van minderwaardigheid t.a.v. de eigen moedertaal en het Sarnami ook die hooggewaardeerde functies te doen innemen die slechts aan het Hindi en Urdu worden voorbehouden.

De Sarnami-beweging is voorts gekant tegen taaldominantie in het veeltalige Suriname en pleit voor het verlenen van de status *nationale taal* door de Surinaamse overheid aan in principe alle Surinaamse talen. Deze stap dient niet zonder beleidsconsequenties te blijven.

Van de talen buiten de Hindostaanse cultuursfeer waarmee het Sarnami in een relatie staat, zijn het Sranan Tongo en het Nederlands van belang wanneer wij opnieuw nagaan welke voor het voortbestaan van het Sarnami een bedreiging vormen. De rol van het Caraïbisch Engels lijkt nu uitgespeeld en beïnvloeding door het Engels is indirekt, bijvoorbeeld op het gebied van de sport en de techniek via het Nederlands. Van het Surinaams Javaans als vierde grote taal in Suriname gaat geen bedreiging naar het Sarnami uit. De beïnvloeding van het Javaans in de vorm van het overnemen van leenwoorden door het Sarnami is gering, bijvoorbeeld op het gebied van de voeding.

De zuigkracht die vanuit het Nederlands en het Sranan Tongo op Sarnami sprekers uitgaat is groot. Voor het Nederlands als officiële landstaal in Suriname, taal van regering en bestuur, taal van onderwijs, rechtspraak, publiciteitsmedia, literatuurtaal, technische en wetenschappelijke taal is dit niet verwonderlijk. Het is de taal die in Suriname een onaantastbare positie heeft verworven en die als onderwijsmedium aan alle Surinamers onverminderd de beste toekomstvooruitzichten biedt. Hiertegenover staat het feit dat de doorsnee Surinamer, ondanks zijn kennis van het Nederlands, zich moeilijk identificeert met de Nederlandse cultuur.

Het Sranan Tongo als lingua franca van Suriname wordt in het algemeen goed beheerst door Sarnami sprekers. Het is naast het Nederlands de taal tot inter-etnisch kontakt in de Surinaamse samenleving. Als taal van het culturele bolwerk Paramaribo, als een succesvol geëmancipeerde Surinaamse taal en als enthousiast gepropageerde taal door Creoolse nationalisten gedurende de laatste decennia is de invloed hiervan op het Sarnami en Sarnami sprekers zeer sterk te noemen.

Door de discrepantie die bestaat in waardering van het Sarnami als moedertaal én als levensvatbare gesproken en omgangstaal verliest het terrein ten gunste van het Sranan Tongo en het Nederlands in Suriname; in Nederland ten gunste van het Nederlands. Het onderwijs in het Hindi en Urdu – in Suriname voornamelijk op particulier initiatief en in Nederland ook via welzijnsstichtingen – betrekt, op een enkele uitzondering na, het Sarnami niet bij de lessen. Het valt op dat vooral bij de jeugd in de agglomeratie Paramaribo, Nieuw-Nickerie en in Nederland van wegval van het Sarnami sprake is. Hiermee valt dan ook de basis weg waarop een succesvoller Hindi- en Urdu onderwijs zou behoren te stoelen, aangezien ondanks alle verschillen hier sprake is van onderling verwante talen. Exacte gegevens op dit terrein zijn niet voorhanden, daar hier nooit onderzoek naar verricht is. Nu reeds mag aangenomen worden dat deze wegval alarmerend is, wanneer in aanmerking wordt genomen dat Hindostanen bijzonder gesteld zijn op behoud van hun cultuur en dat de ouders van hun kinderen verwachten dat dezen later op hun beurt zorgen voor cultuuroverdracht aan de volgende generatie.

Een invloedrijke factor in de taalsituatie is de gevoerde taal- en cultuurpolitiek door de overheid. In Suriname is het Nederlands, zoals eerder gemerkt, de officiële landstaal. In het algemeen mag gezegd worden dat in de plurale Surinaamse samenleving de overheid naar buiten toe een niet zo duidelijke taal- en cultuurpolitiek voert. Een eerste erkenning van het Sarnami door de Surinaamse regering blijkt uit het installeren van een *Spellingscommissie Sarnami* door het Ministerie van Onderwijs, Wetenschappen en Cultuur in 1984. Deze commissie heeft in december dat jaar het rapport *Romaanse spelling van het Sarnami* uitgebracht met als inhoud een voorstel *met betrekking tot standaardisatie van een fonematisch verantwoorde en praktisch hanteerbare geromaniseerde spelling van het Sarnami.* In paragraaf G. van deze inleiding plaats ik bij de voorgestelde spelling enkele kanttekeningen.

De Nederlandse overheid stelt zich op het standpunt dat Surinamers in dit land Nederlanders van nationaliteit zijn en dat zij zich dientengevolge hier dienen aan te passen. Op het gebied van *onderwijs in eigen taal en cultuur* (in beleidskringen afgekort als: OETC) is het beleid t.a.v. allochtonen erop gericht om naast het reguliere Nederlandse onderwijs enige ruimte te scheppen voor onderwijs in *de officiële taal* van het land van herkomst. In Suriname is evenwel de officiële taal het Nederlands! Thans valt bij de Haagse Gemeentelijke overheid enige schuchtere bereidheid te bespeuren om in te gaan op initiatieven uit de Surinaamse gemeenschap om ook het Sarnami, het Hindi en het Urdu bij het OETC aan bod te laten komen.

E. Karakteristieke eigenschappen van het Sarnami

In deze paragraaf geven wij per grammaticaal gebied een overzicht van in het oog springende karakteristieke eigenschappen van het Sarnami, waar nodig vergeleken bij de bekende hem omringende talen. Ter verduidelijking geven wij verwijzingen naar de betreffende paragrafen.

a. Op het gebied van klemtoon

Aangezien dit gebied in deze grammatica weinig ter sprake is gebracht en in het algemeen bij Noordindiase talen een weinig onderzocht onderzoeksterrein is, volstaan wij met het opnoemen van twee algemene karakteristieken.

1. De sterke wisseling van beklemtoonde en onbeklemtoonde lettergrepen zoals wij die in het Nederlands en het Sranan Tongo kennen, is niet primair in het Sarnami, Hindi en Urdu. Van groter belang is de afwisseling van korte en lange klinkers. Dit betekent niet dat in deze talen geen klemtoon bestaat of dat er tussen de lengte van een klinker en de klemtoon geen verband bestaat. Om een bepaald effect te verkrijgen kan een spreker elke gewenste lettergreep extra benadrukt uitspreken. Het ligt buiten het kader van dit boek om verder op dit aspect in te gaan.

2. Uitbreiding met voor- en achtervoegsels brengen in het Sarnami terwille van de ritmiek klankveranderingen teweeg (zie b.v. par. 1.2.3.2. en alle hoofdstukken met voorbeelden van de uitbreidingsachtervoegsels *-hi* en *-hu* b.v. par. 1.2.10).

b. Op het gebied van de spraakklanken

1. Met het Hindi en het Urdu heeft het Sarnami gemeen dat naast niet-genasaleerde klinkers er ook genasaleerde bestaan. Deze nasalering wordt in deze grammatica bij de voorbeelden weergegeven door een *ṁ* achter elke genasaleerde klinker.
   De klinkers op ons lijstje van Sarnami spraakklanken op de pagina's 29 en 30 hebben naast zich dus waar mogelijk een genasaleerde vorm. Het Nederlands en het Sranan Tongo kennen zulk een nasalering niet.

2. Met het Hindi en het Urdu heeft het Sarnami ook gemeen dat de stemloze en stemhebbende medeklinkers (de z.g. ploffers) telkens paren van niet-geaspireerde en geaspireerde vormen hebben, m.a.w. naast de *ka, ga, ta, da, pa, ba* etc. bestaan ook medeklinkers die met een *ha* uitgesproken worden, dus *kha, gha, tha, dha, pha, bha* etc. Het Nederlands en het Sranan Tongo kennen dit verschijnsel niet.

3. Anders dan in het Hindi en het Urdu kent het Sarnami bij de klinkers naast de *a, e* en *o* de korte vormen ă, ĕ en ŏ. Zie hiervoor het lijstje van de Sarnami klinkers op de pagina's 29 en 30.

4. Enkele Sarnami spraakklanken verschillen in een aantal gevallen systematisch van Hindi en Urdu spraakklanken.

a. *Sarnami ja is Hindi/Urdu za:*

Sarnami	Hindi/Urdu	
jindā	zindā	levend
jamānā	zamānā	tijdperk
majā	mazā	plezier
jamīn	zamīn	aarde
jarūr	zarūr	zeker

b. *Sarnami ba is Hindi/Urdu va:*

Sarnami	Hindi/Urdu	
bisāl	viśāl	geweldig
Bed	Veda	de Veda's
Bisnu	Viśṇu	Vishnu
barkhā	varṣā	de regen
bikh	viṣ	vergif

c. *Sarnami pha is Hindi/Urdu fa:*

Sarnami	Hindi/Urdu	
phakīr	fakīr	een fakir
phikir	fikar	zorgen
hap(h)tā	haftā	een week

d. *Sarnami ra is Hindi/Urdu la:*

Sarnami	Hindi/Urdu	
bār	bāl	haren
sār	sālā	een broer van de echtgenote
muraī	mūlī	ramenas
ke tare	ke tale	onder

e. *Sarnami sa is Hindi/Urdu śa:*

Sarnami	Hindi/Urdu	
sānti	śānti	vrede
bisāl	viśāl	geweldig
des	deś	een land
kustī	kuśtī	worstelen
surū	śurū	het begin

f. *Sarnami kha/(s)is Hindi sa:*

Sarnami	Hindi	
barkhā	varṣā	de regen
bikh	viṣ	vergif
bhākhā/bhāsā	bhāṣā	taal

c. Op het gebied van woordsoorten, woorden en woorduitbreiding

1. De lidwoorden van bepaaldheid *de* en *het* zoals het Nederlands die als woordsoort kent, bestaan niet in het Sarnami. Deze functie wordt in het Sarnami vervuld door de achtervoegsels *-vā, iyā* en *-aunā* bij zelfstandige naamwoorden (zie par. 1.2.3.2 e.v.) en door *-kā, -kavā* en *-kanā* bij bijvoegelijke naamwoorden (zie par. 2.1 e.v.).

2. Het *voorzetsel* zoals het Nederlands het kent, wordt in het Sarnami, Hindi en Urdi *achter* het woord geplaatst waarmee het in een betrekking staat (zie par. 6.). Wij kiezen hier daarom voor de term *achterzetsel.*

3. In onbenadrukte positie, wanneer duidelijk is wie of wat als onderwerp in de zin bedoeld wordt, kunnen de persoonlijke voornaamwoorden worden weggelaten in het Sarnami, Hindi en Urdu (zie par. 9.5.). Van de uitgang van het vervoegde werkwoord is n.l. de persoon, het getal en de tijd reeds af te leiden. Het Nederlands en het Sranan Tongo kennen dit verschijnsel van weglating van het persoonlijk voornaamwoord niet. Westerse talen als het Spaans en Latijn kennen dit verschijnsel ook.

4. Bij de persoonlijke voornaamwoorden kent het Sarnami niet het Nederlandse onderscheid bij de 3e persoon enkelvoud: *hij* (mannelijk), *zij* (vrouwelijk) en *het* (onzijdig). Bij de in het Sarnami in enkelvoud en meervoud gebruikte *ī* (dit, deze), *ū* (dat, die), *ī sabh* en *ū sabh* (die, zij) speelt de afstand (of richting) van de spreker tot het besprokene een

rol (zie par. 4.2.3.). Bij bepaalde samengestelde werkwoorden speelt de kwestie van richting ook een rol (zie b.v. par. 9.11.2.3.). In dit geval de richting waarin de handeling zich ontwikkelt.

5. Een rijk gevarieerd en omvattend verschijnsel in het Sarnami betreft uitbreidingen en verdubbelingen die bij haast alle woordsoorten zijn te zien. Deze komen voor als voor- en achtervoegsels (zie par. 10.); de nadrukachtervoegsels *-hi* en *-hu* (zie b.v. par. 1.2.10 en 2.5); samenstellingen (zie b.v. par. 1.5, 3.3.2., 9.11. en 9.12.); verdubbelingen en echo-woorden (zie b.v. par. 1.5.2., 1.5.3., 2.9., 9.12.3.2. en 9.12.3.3.).

6. In tegenstelling tot het Hindi en het Urdu is het in het Sarnami niet van belang te weten of een zelfstandig naamwoord mannelijk dan wel vrouwelijk is. Het woordgeslacht heeft in het Sarnami zo goed als geen invloed (zie par. 1.3 en 2.7.1.). Voor de vervoeging van Sarnami werkwoorden betekent dit dat er slechts één neutrale vervoeging bestaat (zie par. 9.). Het onderscheid in een mannelijke en een vrouwelijke vervoeging zoals het Hindi en Urdu dat kent, komt in het Sarnami niet voor. Wat dit betreft is het Sarnami dus een gemakkelijkere taal dan beide andere.

7. Het specifiek Surinaamse karakter van het Sarnami, naast het op Surinaams grondgebied op unieke wijze samengaan van het Bhojpuri en Avadhi, komt vooral tot uiting in de leenwoorden uit de omringende talen en voorbeelden van volksetymologie (zie onder 8 hierna). Leenwoorden komen in het Sarnami bij haast alle woordsoorten voor (zie aldaar). Deze beïnvloeding beperkt zich tot het gebied van woorden. (Is slechts lexicaal). Historisch kan men deze beïnvloeding als volgt indelen:

a. Leenwoorden die de Brits-Indische immigranten reeds in India in hun talen kenden:

botal – een fles (van het Engels: bottle)
sābun – zeep (van het Portugees: sabão)
sabbal – een schop (van het Engels: shovel)
rel – een trein (van het Engels: rail)
māc (N) – een lucifer (van het Engels: match)
arkāṭhī – een ronselaar (van het Engels?)

b. Leenwoorden die al in de kontraktijd in Suriname of elders moeten zijn ontstaan:

mañjhā – een opzichter (van het Engels: manager)
kaṭlis – een kapmes, een houwer (van het Engels: cutlass)
girmiṭ kāṭe – een ellendige tijd doormaken (uit het Engels: agreement – overeenkomst)

breṭ	–	brood (van het Engels: bread (?), het Nederlands: brood (?), Sranan Tongo: brede (?)).
sikmān	–	ziek (van het Engels: sick man).

c. *Leenwoorden die grofweg na de kontrakttijd tot heden in Suriname (zijn) ontstaan:*

kaimān	–	een krokodil (van het Sranan Tongo: kaiman)
arkīṭā (N)	–	een krokodil (van het Caraïbisch Engels: aligeta (alligator)
saibānā	–	een grasweide (van het Nederlands/Sranan Tongo: savanne)
vālā	–	een awara (een vrucht) (van het Sranan Tongo: awara)
lamphu	–	een lamp (van het Sranan Tongo: lampu)

d. *Leenwoorden die na ongeveer 1970 in Nederland uit het Nederlands zijn/worden overgenomen:*

tramvā	–	de tram
sibsībī	–	subsidie
groenteboervā	–	de groenteboer
vries hove	–	vriezen
flatvā	–	de flat

8. Het Sarnami kent naast de reeds in paragraaf A van de inleiding uitgelegde woorden *Sarnām/Sarnāmī* nog een aantal fraaie voorbeelden van volksetymologie:

a. De plaatsnaam *Paradijs* in het distrikt Nickerie is bij Sarnami sprekers aldaar bekend als *Paramdes* (een samenstelling van *param* en *des:* het verheven land).

b. De plantage *Croonenburg* is in het Sarnami bekend als *Karambhog* (een samenstelling van *karam* en *bhog:* de plaats waar vele Brits-Indische kontraktanten dus hun negatief *karma* hebben moeten inlossen.

c. Met het hierboven reeds genoemde *girmiṭ kāṭe* (in algemene zin: een ellendige tijd doormaken; uit het Engels: agreement – overeenkomst) wordt in bijzondere zin ook bedoeld het vijfjarig kontrakt dat de Brits-Indische immigranten als zeer ellendig en vernederend hebben ervaren. De samenstelling *girmiṭ* bestaat uit de werkwoorden *gire* (vallen) en *miṭe* (weggevaagd worden). Vermeldenswaard is hier dat nakomelingen van Brits-Indische immigranten van de ex-kolonie Fiji in de Stille Oceaan hún Immigratiedag noemen: *Girmiṭ Day*.

d. Het Sranan Tongo woord *sorjati* (soldaat/soldaten) wordt in het Sarnami

uitgesproken als *surjāti* (een samenstelling van *sur* en *jāti*: het volk der goden).

e. De naam van de stad 's-Hertogenbosch wordt door oudere Sarnami sprekers uitgesproken als *Santokhambos* (vrij vertaald: de stad van berusting *(santokh))*.

6. Algemene opmerkingen

Het is hier de plaats om een aantal algemene opmerkingen te maken.

In deze grammatica is geen apart hoofdstuk gewijd aan *de volgorde van de woorden* in een zin. Hier wordt volstaan met het aangeven van enkele algemene karakteristieken. In vergelijking met de woordvolgorde in het Nederlands kan van het Sarnami gezegd worden dat de plaats van een woord meer variatiemogelijkheden bezit.

De basisvolgorde is als volgt:

1 2 3 4
Onderwerp/bijwoordelijke bepaling/lijdend voorwerp/werkwoord.

Met een voorbeeld:

1 2 3 4 1 4 2 3
1. *Ham roj dāl-bhāt khāilā – Ik eet elke dag dāl met rijst*

Door volgordewijzigingen en accentverleggingen verkrijgt men verschillende betekenisnuances. Zo zijn o.m. ook mogelijk:

1 3 2 4 1 4 2 3
2. *Ham dāl-bhāt roj khāilā – Ik eet elke dag dāl met rijst*

2 1 3 4 2 4 1 3
3. *Roj ham dāl-bhāt khāilā – Élke dag eet ik dāl met rijst*

3 1 2 4 3 4 1 2
4. *Dāl-bhāt ham roj khāilā – Dāl met rijst eet ik elke dag*

4 1 2 2 3 1 1 4 2 3
5. *Khāilā ham (to) roj dāl-bhāt – Ik? Ik eet elke dag dāl met rijst*

Het Sarnami kan men in principe aangepast in alle schriftsoorten ter wereld schrijven. Dit geldt overigens voor elke taal. In deze grammatica is gebruik gemaakt van het Romaanse of Latijnse schrift omdat Sarnami sprekers dit schrift het best beheersen en het voor ons doel het meest

effectief is. Bovendien is tot op heden dit het schrift waarin de meeste Sarnami teksten geschreven zijn. Daarnaast bestaat een bescheiden traditie om het Sarnami ook in het *devanagari-schrift* (n.b. een lettergrepenschrift) te schrijven.
Vandaar dat wij in de lijst van Sarnami spraakklanken (zie de pagina's 29 t/m 32) ook dit schrift hebben vermeld. De indeling en volgorde van deze spraakklanken hebben wij op dit schrift gebaseerd. Dit wetenschappelijk zeer verantwoord schrift is n.l. uitermate geschikt om het Sarnami consequent en effectief weer te geven. Dit kan niet gezegd worden van het Romaanse schrift, aangezien dit systeem onvoldoende lettertekens bezit om alle Sarnami klanken weer te geven. Vandaar dat in de wetenschappelijke spelling gebruik wordt gemaakt van de uitspraak verduidelijkende tekens (puntjes en streepjes bij de lettertekens, de zogenaamde *diacritische tekens*).

Deze tekens zijn er juist om een eenduidige uitspraak te garanderen. De lezer kan bij mijn uitleg en bij het zien van een ingewikkeld lijkende schrijfwijze misschien afgeschrikt worden. Het is daarom noodzakelijk de regels van deze schrijfwijze onder paragraaf G eerst door te nemen en met teksten uit de bijlagen te oefenen. Succes is gegarandeerd!

In Sarnami gelederen bestaat een populaire schrijfwijze die gebaseerd is op de wetenschappelijke en die het meest gangbaar is. Hier worden b.v. de puntjes en de streepjes vanuit economisch oogpunt niet geschreven wanneer zij niet strikt noodzakelijk zijn. Voor de nieuwste ontwikkelingen zie paragraaf G.

In het voorwoord noemde ik reeds een paar argumenten waarom ik de gangbare beschrijving van de Nederlandse grammatica als grondslag van deze beschrijving van de Sarnami grammatica bewust gekozen hebben. Ook het doel van deze keuze noemde ik. Wil deze grammatica ten dienste van de emancipatie van het Sarnami gesteld worden, dan dienen de Sarnami sprekers bereikt te worden. De beschrijving van een grammatica die zij het best kennen is die van het Nederlands vanwege het Nederlands onderwijs dat zij in Suriname of in Nederland hebben genoten. Het schrift dat zij het best kennen is het Romaanse dat ook voor het Nederlands gebruikt wordt.

Voor taalkundig geschoolden en (andere) niet-Sarnami sprekers, voor wie ik met deze grammatica het Sarnami ook poog toegankelijk te maken, moet deze aanpak geen bezwaar zijn. Door de keuze voor deze aanpak moest de eigen aanpak die het Sarnami op basis van zijn eigen structuur nodig heeft, verwaarloosd worden. Dit heeft tot gevolg gehad dat hier en daar enkele beschrijvingen geforceerd in een voor het Sarnami vreemd keurslijf geperst zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de achtervoegsels *-vā, -iyā*-en-*aunā* (zie par. 1.2.3.) die de functie van de Nederlandse lidwoorden van bepaaldheid hebben, de achterzetsels

(zie paragraaf 6) en de Sarnami samengestelde werkwoorden die zich heel anders gedragen dan Nederlandse (zie b.v. paragraaf 9.11.).

De gevolgde methodiek bij het beschrijven van de grammaticale verschijnselen van elke woordsoort is in grote lijnen het volgende: eerst wordt uitgelegd wat onder de bedoelde woordsoort wordt verstaan; dan volgt een beschrijving van de belangrijkste grammaticale verschijnselen, telkens aan de hand van voorbeeldzinnen verduidelijkt, waar noodzakelijk gevolgd door opmerkingen, uitzonderingen etc.; aan het eind van elk hoofdstuk volgen meestal bijzondere kenmerken als de plaatsing van de nadrukachtervoegsels *-hi* en *-hu*, samenstellingen, verdubbelingen, echo-woorden en leenwoorden. Typisch Nickeriaanse verschijnselen worden met (N) aangegeven. Ten overvloede zij hier opgemerkt dat het van realisme getuigt de vele ingeburgerde leenwoorden in het Sarnami te aanvaarden als taalverrijkende elementen die (zijn) ontstaan in de ontwikkeling van het Sarnami, waarmee het zijn uniek en verrassend aanpassingsvermogen bewijst.

Als bijlagen zijn bij paragraaf 11. gevoegd: enkele Sarnami teksten in diverse schriftsoorten en een *integraal leerplan* met het Sarnami als *onderwijsmedium* en *doel* naar het Hindi en het Urdu toe. Nadere uitleg is in de bijlagen zelf te vinden. Het boek wordt afgesloten met een literatuurlijst.

Nogmaals zij vermeld dat deze grammatica niet de bedoeling heeft volledig te zijn. Suggesties en eventueel afwijkende inzichten die verwerkt kunnen worden in een mogelijk volgende editie van dit boek zijn van harte welkom.

Enkele woorden over de wijze waarop de in deze grammatica voorkomende voorbeelden en voorbeeldzinnen verkregen zijn, zijn hier nodig. Het is haast overbodig te vermelden dat ik een Sarnami moedertaalspreker ben. De meeste voorbeelden en voorbeeldzinnen komen uit mijn verzameling notities die ik tijdens en na nu meer dan 20 jaar durende observaties van Sarnami sprekers steeds heb genoteerd. Een aantal komt voort uit mijn herinnering aan situaties uit mijn jeugd of bekende sociale situaties.
Een ander deel is verkregen tijdens bewuste vragen aan of gesprekken en op de band opgenomen interviews met Sarnami sprekers in Nederland. Het inzicht in beide varianten van het Sarnami werd vergemakkelijkt doordat ik zowel in Nickerie als in de overige Sarnami distrikten heb gewoond.

Ik heb met de presentatie van het grammaticale materiaal hier niet de bedoeling het Sarnami te standaardiseren, doch slechts weer te geven wat zich als Sarnami presenteert. Vandaar dus ook het vermelden van de naast elkaar voorkomende variante vormen. Als zodanig vertoont het Sar-

nami typisch het karakter van een gesproken volkstaal met vaak Bhojpuri en Avadhi verschijnselen als variante vormen (zie bijvoorbeeld het werkwoord par. 9.).
Uit het geheel moge voor de Sarnami spreker duidelijk worden dat anders dan doorgaans gedacht wordt, zijn moedertaal grammaticaal geheel anders in elkaar zit dan het Hindi en Urdu en daarom een andere taal is dan deze twee talen, die in hun grammatica niet van elkaar verschillen.

De grammaticale verschillen tussen het Sarnami enerzijds en het Hindi/Urdu anderzijds zijn overduidelijk zichtbaar in het *integraal leerplan* dat als bijlage achter in dit boek is opgenomen.

Wij zien dat in het Sarnami zich grammaticale mogelijkheden van de Nieuw-Indo-Arische talen hebben ontwikkeld die verschillen van de mogelijkheden die in het Hindi en het Urdu gestandaardiseerd zijn. Bij elkaar redenen genoeg om deze Surinaamse en nu ook Nederlandse taal te koesteren, te bestuderen en verder te ontwikkelen.

G. Sarnami spraakklanken

Hieronder volgt een opsomming van Sarnami spraakklanken (klinkers en medeklinkers) gebaseerd op de volgorde van het devanagari-schrift. Dit schrift is een oeroud en wetenschappelijk perfect in elkaar zittend *lettergrepenschrift* dat uitermate geschikt is om het Sarnami schriftelijk weer te geven. In de lijsten ontbreken de nasaleringen van de klinkers en klinkercombinaties.

KLINKERS

Devanagari		Wetenschappelijke transcriptie in het Romaanse schrift	Voorbeeld in het Sarnami in de wetenschappelijke transcriptie	Aangepaste SCS-spelling (populair)	Nederlands
in beginpositie	in middenpositie				
अ, अॅ		(a), (ă)	ab, hăṭ	ab, hat!	nu, weg jij!
आ	ा	(ā)	ām	am	een manje
इ	ि	(i)	insān	insan	een mens
ई	ी	(ī)	ī	i	dit, deze hij, zij
उ	ु	(u)	ulṭā	ulta	omgekeerd

Devanagari		Wetenschappelijke transcriptie in het Romaanse schrift	Voorbeeld in het Sarnami in de wetenschappelijke transcriptie	Aangepaste SCS-spelling (populair)	Nederlands
in beginpositie	in middenpositie				
ऊ	ू	(ū)	ū	u	die, dat hij, zij
ऋ	ृ	(ṛ), (ir)	ṛṣi,	rishi	een wijze een ziener
			kirpā	kirpa	genade
ए, ऍ	े, ॅ	(e), (ĕ)	ek,	ek,	één,
			ĕkke	ekke	slechts één
ऐ	ै	(ai)	ainā	aina	een spiegel
ओ, ऑ	ो, ॉ	(o), (ŏ)	os,	os,	dauw,
			ŏharo	oharo	ook ginds
औ	ौ	(au)	aurat	aurat	een vrouw
अं	ं	(ṁ)	kahāṁ	kahan	waar
अः	ः	(ah)	punaḥ	punah	wederom

MEDEKLINKERS

Devanagari	Wetenschappelijke transcriptie in het Romaanse schrift	Voorbeeld in het Sarnami in de wetenschappelijke transcriptie	Aangepaste SCS-spelling (populair)	Nederlands
क, क़	(ka), (qa)	kaun waqt	kaun waqt	wie tijd
ख, ख़	(kha)	khet	khet	een akker
ग	(ga)	garīb	garib	arm
घ	(gha)	ghām	gham	zonlicht

Devanagari	Wetenschappelijke transcriptie in het Romaanse schrift	Voorbeeld in het Sarnami in de wetenschappelijke transcriptie	Aangepaste SCS-spelling (populair)	Nederlands
ङ	(ṅa)	Laṅkā	Lanka	Sri Lanka
च	(ca)	cor	cor	een dief
छ	(cha)	chūrī	churi	een mes
ज, ज़	(ja), (za)	jadū, zindā	jadu, zinda	tovenarij, levend
झ	(jha)	jhorī	jhori	een buidel
ञ	(ñā)	kaiñcī	kainci	een schaar
ट	(ṭa)	roṭī	roti	een roti
ठ	(ṭha)	ṭhele	thele	duwen
ड	(ḍa)	ḍar	dar	vrees
ड़	(ṛa)	laṛkā	larka	een kind
ढ	(ḍha)	ḍhelā	dhela	een steen
ढ़	(ṛha)	caṛhe	carhe	klimmen
ण	(ṇa)	jhaṇḍā	jhanda	een vlag
त	(ta)	tarkārī	tarkari	groente
थ	(tha)	thorā	thora	een beetje
द	(da)	deva	dev	een god, een engel
ध	(dha)	dhān	dhān	rijst
न	(na)	nīmak	nīmak	zout
प	(pa)	pattā	pattā	een blad
फ	(pha),	phul	phul	een bloem
फ़	(fa)	faristā	farista	een engel
ब	(ba)	bul	bul	een os
भ	(bha)	bhajan	bhajan	een loflied
म	(ma)	mūs	mus	een muis

Devanagari	Wetenschappelijke transcriptie in het Romaanse schrift	Voorbeeld in het Sarnami in de wetenschappelijke transcriptie	Aangepaste SCS-spelling (populair)	Nederlands
य	(ya)	yād	yad	herinnering
र	(ra)	rībā	riba	een rivier
ल	(la)	laṛākū	laraku	een vechtersbaas
व	(va),	Veda	Veda	de Veda's
	(wa)	Wāhid	Wahid	Wahid (een persoonsnaam)
श	(śa)	śānti	shanti	vrede,
ष	(ṣa),	bhāṣā,	bhasa (bhasha)	taal
	(kha)	barkhā (van Sanskrit: varṣā)	barkha (varsha)	regen
स	(sa)	sābun	sabun	zeep
ह	(ha)	har	har	een ploeg

In Sarnami gelederen bestaan sedert de aanvang van de emancipatie onduidelijkheden over de juiste spelling van deze taal in het Romaans schrift. Het gevolg is dat een ieder min of meer een eigen spelling er op na houdt, wat niet bevordelijk is voor een consequente weergave. In deze situatie poogt de Spellingscommissie Sarnami (SCS) duidelijkheid te verschaffen en doet voorstellen aan de hand om te komen tot een verantwoord spellingssysteem. Deze commissie heeft zeer belangrijk werk verricht en de voorstellen brengen ons dichter bij het doel. Op enkele punten ben ik echter een andere mening toegedaan. Daarom gebruik ik een op de SCS-voorstellen gebaseerde eigen spelling.

Mijn belangrijkste bezwaren zijn in het kort de volgende:

1. Het uitvoerig gebruik van de uitspraak verduidelijkende tekentjes - de zogenaamde diacritische tekens - dient voorbehouden te blijven aan het woordenboek, leerboeken en in leersituaties. Voor het algemeen gebruik moeten deze tekens tot het uiterste beperkt blijven en wel in die gevallen waar misverstanden dreigen. Het schrijven van het *accent aigu*

(´) zelfs in woorden als *Sarnámi* en *Hindustáni* is overbodig, aangezien de woorden *Sarnami en Hindustani* (zonder accent aigu) al zúlk een *vertrouwd woordbeeld* hebben, dat vergissing niet mogelijk is. Het beginsel *vertrouwd woordbeeld* dient hoog in het vaandel te blijven.

2. Een belangrijk bezwaar is dat de voorstellen niet het resultaat zijn van empirisch onderzoek. Het is mijn ervaring met Sarnami cursisten dat zij al na enkele teksten in het Romaanse schrift het systeem begrijpen en moeiteloos een tekst zonder diacritische tekens kunnen voorlezen. Men vergelijke hieronder de voorbeeldteksten *f* en *g* met elkaar. De SCS-spelling vertoont, anders dan zij beoogt, door het overdadig gebruik van diacritische tekens een storend en onrustig woordbeeld. Bovendien wordt juist hierdoor het door de SCS aanbevolen economisch beginsel overtreden: bij de kleine tekst *f* zijn al 47 extra handelingen voor het aanbrengen van de accenttekens nodig, die in tekst *g* niet nodig blijken. Het geheel vormt hier dan ook een rustig beeld.

3. Het voorstel om de *w* in een aantal gevallen in plaats van de *v* te gebruiken is niet gelukkig en zal tot verwarring leiden. De commissie constateert aan de ene kant het ingeburgerd gebruik van de *v* in persoonsnamen als: *Vidya, Varsha, Vishnu, Vinay, Vandana* en beveelt aan de andere kant het gebruik van de *w* aan. Het is mijn mening dat de *v* naast het voorkomen in persoonsnamen zulk een vertrouwd woordbeeld oplevert ook in woorden van culturele en religieuze aard, dat de *w* hier consequent dient te worden afgewezen.
Enkele voorbeelden: *Veda, Vishnu, Bhagavan, deva, seva, Bhagavad Gita.*

De volgende vertaalde teksten geven een beeld van het Sarnami in diverse schriftsoorten weer. De inhoud is verzonnen en aan het woord is een meisje.

a. हिन्दी, उर्दू *Hindi en Urdu in het devanagari-schrift*

यह मेरा घर है। यहां मैं अपने मां-बाप के साथ रहती हूं। हम दो भाई और बहनें हैं। मेरे भाई बडे हैं। मैं छोटी हूं। मेरी बहन मुझ से छोटी है। माजी बाजार से सामान खरीद लाती हैं। पिताजी नौकरी करते हैं। हमारा घर सुन्दर है। पहले हम सरनाम में रहते थे। वहां मेरे नाना और नानी रहते हैं। मेरे दादा और दादी भी वहां रहते हैं। वे हमको चिट्ठियां लिखते हैं। कुछ दिनों में नाना और नानी यहां आएंगे। तब वे हमारे साथ रहेंगे। अगले साल दादा और दादी भी हमारे यहां आएंगे। मैं उनको बहुत प्यार करती हूं।

b. *Hindi en Urdu in de wetenschappelijke versie van het Romaans schrift*

Yah merā ghar hai. yahāṁ maiṁ apane māṁ-bāp ke sāth rahtī hūṁ. Ham do bhaī aur do bahaneṁ haiṁ. Mere bhaī baṛe haiṁ. Maiṁ choṭī hūṁ. Merī bahan mujhse choṭī hai. Māṁjī bāzār se sāmān ḳharīd lātī haiṁ. Pitājī naukarī karte haiṁ. Hamārā ghar sundar hai. Pahle ham Sarnām meṁ rahte the. Vahāṁ mere nānā aur nānī rahte haiṁ. Mere dādā aur dādī bhī vahāṁ rahte haiṁ. Ve hamko cit̤t̤hiyāṁ likhte haiṁ. Kuch dinoṁ meṁ mere nānā aur nānī yahāṁ āyeṅge. Tab ve hamāre sāth raheṅge. Agale sāl dādā aur dādī bhī hamāre yaham ayeṅge. Maiṁ unko bahut pyār kartī hūṁ.

c. सरनामी *Sarnami in het devanagari-schrift*

ई हमार घर है। हिंया हम आपन माई-बाप के साथे रहिला। हमलोग दुई भाई और दुई बहिन बाटीं। हमार भइवन बड़का हैं। हम छोटी बाटी। हमार बहिन हमसे छोटा है। मैया बजार से सौदा कीन लावे है। बप्पा काम करे है। हमार घर सोय है। पहले हमलोग सरनाम में रहत रहली। हवा हमार नाना और नानी रहे हैं। हमार आजा और आजी भी हवा रहे हैं। ऊ सभ हमलोगन के चिट्ठी लिखे हैं। कुछ दिनें में नाना और नानी हिंया अइएं। तब ऊ सभ हमलोगन के लगे रहिएं। ऊ बरिस आजा और आजी भी हमलोगन लगे अइएं। हम ऊ सभन के बहुत चाहिला।

d. *Sarnami in het Urdu of nasta'liq-schrift* سرنامی:

ای ہمار گھر ہے - ہیاں ہم آپن مائی باپ کے ساتھے رہی لا - ہم لوگ دوئی بھائی
اور دوئی بہن ہاٹیں - ہمار بھیوں بڑکا ہیں - ہم چھوٹا ہاٹی - ہمار بہن ہم سے چھوٹا
ہے - میّا بجار سے سودا کین لاوے ہے - بپّا کام کرے ہے - ہمار گھر سوئی ہے -
پہلے ہم لوگ سرنام میں رہت رہلی - ہوں واں ہمار نانا اور نانی رہے ہیں - ہمار آجا
اور آجی بھی ہوں واں رہے ہیں - اُو سب ہم لوگن کے چٹھی لکھے ہیں - کچھ دن
میں نانا اور نانی ہیاں آی ہیں - تب اُو سب ہم لوگن کے ہیاں رہی ہیں - اُو برس
آجا اور آجی بھی ہم لوگن کے لگے آی ہیں - ہم اُو سبھن کے بہت چاہی لا —

e. *Sarnami in de wetenschappelijke versie van het Romaans schrift*

Ī hāmar ghar hai. Hiṁyā ham āpan māī-bāp ke sathe rahilā. Hamlog dui bhāī aur dui bahin bāṭīṁ. Hamār bhaivan baṛkā haiṁ. Ham choṭā bāṭī. Hamār bahin hamse chotā hai. Maiyā bajār se saudā kīn lāve hai. Bappā kām kare hai. Hamār ghar mooi hai. Pahle hamlog Sarnām meṁ rahat rahlī. Huṁvā hamār nānā aur nānī rahe haiṁ. Hamār ājā aur ājī bhī huṁvā rahe haiṁ. Ū sabh hamlogan ke ciṭṭhī likhe haiṁ. Kuch din meṁ nānā aur nānī hiṁyā aiyeṁ. Tab ū sabh hamlogan ke lage rahiyeṁ. Ū baris ājā aur ājī bhī hamlogan ke lage aiyeṁ. Ham ū sabhan ke bahut cāhilā.

f. *Sarnami in het Spellingsvoorstel van de Spellingscommissie Sarnami (SCS)*

I hamár ghar hai. Hinyá ham ápan mái-báp ke sáthe rahilá. Hamlog dui bhái aur dui bahin bátin. Hamár bhaiwan barká hain. Ham chotá báti. Hamár bahin hamse chotá hai. Maiyá bajár se saudá kin láve hai. Bappá kám kare hai. Hamár ghar mooi hai. Pahle hamlog Sarnám men rahat rahli. Hunwá hamár nánā aur náni rahe hain. Hamár ájá aur áji bhi hunwá rahe hain. U sabh hamlogan ke citthi likhe hain. Kuch din men náná aur náni hinyá aiyen. Tab u sabh hamlogan ke lage rahiyen. U baris ájá aur áji bhi hamlogan ke lage aiyen. Ham u sabhan ke bahut cáhilá.

g. *Sarnami in het door R.M. Marhé aangepaste Spellingsvoorstel van de Spellingscommissie Sarnami*

I hamar ghar hai. Hinya ham ápan mai-bap ke sathe rahila. Hamlog dui bhai aur dui bahin batin. Hamar bhaivan barka hain. Ham chota bati. Hamar bahin hamse chota hai. Maiya bajar se sauda kin lave hai. Bappa kam kare hai. Hamar ghar mooi hai. Pahle hamlog Sarnam men rahat rahli. Hunva hamar nana aur nani rahe hain. Hamar aja aur aji bhi hunva rahe hain. U sabh hamlogan ke citthi likhe hain. Kuch din men nana aur nani hinya aiyen. Tab u sabh hamlogan ke lage rahiyen. U baris aja aur aji bhi hamlogan ke lage aiyen. Ham u sabhan ke bahut cahila.

h. *Nederlandse vertaling van de Sarnami tekst.*

Dit is mijn huis. Hier woon ik met mijn ouders. Wij zijn twee broers en twee zusjes. Mijn broers zijn ouder dan ik. Ik ben klein. Mijn zusje is kleiner dan ik. Moeder haalt levensmiddelen van de markt. Vader werkt. Mijn huis is mooi. Wij woonden vroeger in Suriname. Daar wonen mijn grootouders. Mijn andere grootouders wonen er ook. Zij schrijven ons brieven. Over enige tijd komen grootvader en grootmoeder hier. Dan zullen zij bij ons logeren. Volgend jaar komen ook mijn andere grootouders bij ons. Ik houd erg veel van hen.

1.

HET ZELFSTANDIG NAAMWOORD

1.1. Zelfstandige naamwoorden noemen voorwerpen, personen, planten, dieren en abstrakte begrippen.

1.2. **Woordstamvormen**

De stam van het zelfstandig naamwoord in het Sarnami kan aan het eind van het woord zowel een klinker als een medeklinker hebben.

1.2.1. Enkele voorbeelden met klinkers:

- ā -	—	jūtā	—	een schoen
- ī -	—	gobhī	—	een kool
- u -	—	caṭṭu	—	een lekkerbek
- ū -	—	darū	—	alcohol

N.B.: Woorden op *-e, -ai, -o* en *-au* zijn zeldzaam. De woorden op *-o* zijn meestal ontleend aan het Sranan Tongo of het Engels. Voor voorbeelden zie par. 1.2.4.4.4.

1.2.2. Enkele voorbeelden met medeklinkers:

- k -	—	nāk	—	een neus
- g -	—	rog	—	een kwaal
- gh -	—	bāgh	—	een tijger
- c -	—	lālac	—	hebzucht
- j -	—	jahāj	—	een schip
- t -	—	lāt	—	een schop
- th -	—	hāth	—	een hand
- p -	—	bāp	—	een vader
- s -	—	gos	—	vlees

1.2.3. In het Sarnami hebben zelfstandige naamwoorden in het algemeen *een korte* en *een lange vorm.*

1.2.3.1. De korte vorm is de stam van het woord.

Voorbeelden:

kuttā	– een hond
peṛ	– een boom
ghar	– een huis
ḍholak	– een trommel

1.2.3.2. Bij de lange vorm wordt de stam van het woord uitgebreid met de uitgangen *-vā, -iyā* of *-yā* en in sommige gevallen met *-aunā.*
Uitbreiding met deze achtervoegsels brengt – ter wille van de ritmiek – een klankverandering van de voorgaande klinker, meestal een verkorting, met zich mee.

Voorbeelden:

beṭā	– bĕṭavā	– bĕṭauvā	– de zoon
ghoṛā	–	ghŏṛvā	– het paard
gadahā	–	gadăhvā*)	– de ezel
beṭī	–	biṭiyā	– de dochter
lāṭhī	–	laṭhiyā	– de stok

*) N.B.: met het accent op -dăh-

1.2.3.2.1. *Opmerkingen:*

Een klein aantal woorden heeft in de stam reeds de uitgang *-vā, -iyā* of *-aunā.*

1.2.3.2.1.1. De *-vā*-woorden vormen hier hun lange vorm door een ritmische- of klankverandering binnen het woord, waarna *-vā* achter het woord gevoegd wordt.

Voorbeelden:

(būṛhā) -buṛhavā	–	buṛhauvā	– de oude man
tāvā	–	tauvā	– de bakplaat
lāvā	–	lauvā	– gepofte rijst

1.2.3.2.1.2. De verlengde vorm bij de *-iyā*-woorden wordt verkregen door de -i waar nodig te verlengen tot *-ī-* en de uitgang *-vā* toe te voegen.

Voorbeelden:

takiyā	–	takīvā	–	het kussen
pahiyā	–	pahīvā	–	de wiel
thariyā	–	tharīvā	–	de koperen schaal
buṛhiyā	–	būṛhīvā	–	de oude vrouw
dīyā	–	dīvā	–	het aarden lampje

1.2.3.2.1.3. In het geval van woorden die eindigen op *-aunā* wordt de slotklank *-ā* vervangen door *-vā.*

Voorbeelden:

khĕlaunā	–	khĕlaunvā	–	speelgoed
bichaunā	–	bichaunvā	–	slaapgerei
baunā	–	baunvā	–	dwerg

1.2.4. In dit stadium van onderzoek kan niet met volledige zekerheid gezegd worden welke algemene en bijzondere regels voor welke woorduitgangen bij het aannemen van een (of meer) van deze uitbreidingen gelden. Hiervoor is deze kwestie te weinig onderzocht. Het voorkomen van dubbelvormen en regelmatige uitzonderingen hier en daar bemoeilijken het vaststellen van zulke regels. Hieronder wordt gepoogd een aantal klaarblijkelijke regels te geven.

1.2.4.1. De *-vā* en de *-iyā*-uitgangen komen het meest voor, de *-aunā*-uitgang het minst.

1.2.4.2. Ofschoon in het Sarnami het geslacht in de verbuiging nauwelijks of geen rol speelt (zie par. 1.4.), bestaat er een tendens om de uitgang *-vā* bij voorkeur aan vanouds mannelijke woorden toe te voegen en de uitgang *-iyā* aan vanouds vrouwelijke woorden. Wat betreft de uitgang *-aunā*: deze wordt op kleine schaal toegevoegd aan mannelijke woorden en wordt in het distrikt Nickerie frequenter gebruikt waar die ook voor vrouwelijke woorden kan worden gebruikt.

1.2.4.3. Woorden eindigende op klinkers gedragen zich grillig.

1.2.4.4. De volgende woorden worden in het algemeen uitgebreid met *-vā:*

1.2.4.4.1. Woorden die van oorsprong mannelijk zijn en eindigen op een medeklinker:

moch	– mŏchvā	– de snor
hāth	– hathvā	– de hand
peṛ	– pĕravā	– de boom
des	– dĕsvā	– het land
bār	– barvā	– het haar
kān	– kanvā	– het oor
cirāg	– ciragvā	– de lamp
dūdh	– dudhvā	– de melk
tel	– tĕlvā	– de olie
ālū	– aluvā	– de aardappel
gilās	– gilasvā	– het glas

Maar: enkele van deze woorden worden ook uitgebreid met *-iyā*; van onze voorbeelden de laatste drie:

telvā	of	tĕliyā
aluvā	of	aluiyā
gilasvā	of	gilasiyā

1.2.4.4.2. Woorden die als mannelijk gevoeld worden:

mañjhā	– mañjhavā	– de opzichter
gadahā	– gadăhvā	– de ezel
ghoṛā	– ghŏṛavā	– het paard
dādā	– dadavā	– de oom/de grootvader
pākā	– pakavā	– de (steen-)puist
jūtā	– jutavā	– de schoen
kutta *	– kutauvā	– de hond
būṛhā	– buṛhauvā	– de grijsaard
cinavā	– cinauvā	– de Chinees

* Voor de woorden *kuttā, būṛhā* en *cinavā* zie ook de uitgang *-aunā* (par. 1.2.4.6.).

1.2.4.4.3. Mannelijke woorden op *-ū (-u)*:

ḍāṁkū	– daṁkuvā	– de rover
bhālū	– bhaluvā	– de beer
tārū	– taruvā	– het gehemelte

ullū	– ulluvā	– de uil/de dwaas
bhāṁṛū	– bhaṁṛuvā	– de pantoffelheld
buddhū	– buddhuvā	– de dommerik
pĕṭṭū	– pĕttuvā	– de dikzak
caṭṭū	– caṭṭuvā	– de lekkerbek

1.2.4.4.4. Woorden eindigende op *-o*. Deze zijn zeldzaam. De voorbeelden zijn ontleningen voornamelijk uit het Sranan Tongo. De *-vā*-uitgang wordt vooraf gegaan door een *-u*-overgangsklank.

oṭo	– ŏṭŏuvā*)	– de auto
godo	– gŏdouvā	– het wespennest/ een soort kalebasvrucht
foto	– fotŏuvā	– de foto

*) Het distrikt Nickerie kiest hier voor: *ŏṭaiyā*

1.2.4.5. De volgende woorden worden uitgebreid met *-iyā*:

1.2.4.5.1. Vanouds vrouwelijke woorden op een medeklinker:

ghām	– ghamiyā	– zon (-licht)
nāk	– nakiyā	– de neus
ḍholak	– ḍhŏlakiyā	– de trom

N.B. 1. Hier zijn ook mogelijk: *ghamvā, nakvā* en *ḍholakvā*.
2. Van het woord *sās* (schoonmoeder) komt niet de verwachte uitbreiding met *-iyā*, maar de vorm *sasvā* voor.

1.2.4.5.2. Zowel oorspronkelijk mannelijke als vrouwelijke woorden op *-ī (-i)*:

Mannelijk:

telī	– tĕliyā	– de olieboer
koṛhī	– koṛhiyā	– de melaatse
Sarnāmī	– Sarnamiyā	– de Surinamer/ het Surinaams

Vrouwelijk:

dāṛhī	– daṛhiyā	– de baard
gobhī	– gŏbhiyā	– de kool
meṛhi	– mĕṛhiyā	– het dammetje
bhājī	– bhajiyā	– bladgroente
peṭī	– pĕṭiyā	– de waterput
gadahī	– gadăhiyā	– de ezelin
gharī	– ghariyā	– de klok

1.2.4.5.3. Vanouds vrouwelijke woorden op *-ū (-u)*:

darū	– daruiyā	– alcohol
jharū	– jharuiyā	– de bezem
alū	– aluiyā	– de aardappel

N.B. Hier zijn ook mogelijk: *daruvā, jharuvā, aluvā.*

1.2.4.6. Een klein aantal mannelijke woorden dat voornamelijk personen en dieren noemt, wordt uitgebreid met *-aunā*:

buṛhavā	– buṛhaunā	– de grijsaard
cinavā	– cinaunā	– de Chinees
kuttā	– kutaunā	– de hond

N.B. 1. Hier is ook de uitgang *-auvā* mogelijk (zie par. 1.2.4.4.2.).
2. In Nickerie wordt het vrouwelijke woord *cīj* (ding) regelmatig uitgebreid tot *ciyaunā* of *caunā*.

1.2.5. Tussen de korte en lange vormen bestaat betekenisverschil, terwijl tussen de 3 lange vormen onderling dit niet het geval is. De korte vorm van een woord wordt in een algemene betekenis gebruikt om een onbepaaldheid uit te drukken. De lange vorm van een woord wordt gebruikt om een bepaaldheid uit te drukken. Om dit te verduidelijken volgen hier 3 voorbeelden van een woord dat kan uitgaan op *-vā* of *-yā*:

1. Ham Sarnām se *sil* maṅgailī hai -
   Ik heb uit Suriname (een) vijzel(s) laten komen.
2. Ham Sarnām se *ego sil* maṅgailī hai -
   Ik heb uit Suriname een vijzel laten komen.
3. Ham Sarnām se *silyā* (of: silvā) maṅgailī hai -
   Ik heb uit Suriname de vijzel laten komen.

Uit zin 1. leidt de hoorder af dat de spreker een willekeurige vijzel heeft laten komen. Het kunnen ook meerdere vijzels zijn.

Bij zin 2. gaat het slechts om één onbepaalde vijzel uit de soort. De korte vorm is in deze twee zinnen in een algemene betekenis gebruikt.

Bij zin 3. weten zowel de spreker als de hoorder om welke bepaalde vijzel het hier gaat. Zij kunnen hem bijvoorbeeld in Suriname allebei gebruikt hebben of er reeds eerder over gesproken hebben.

In een schema:

	kort en onbepaald:	lang en bepaald:	
1.	ghar	gharvā	het huis
	mañjhā	mañjhavā	de opzichter
2.	dārū	daruiyā	alcohol
	beṭī	biṭiyā	de dochter
	bilār	bilariyā	de kat
3.	kuttā	kutaunā	de hond
	cīj	ciyaunā (N)	het ding

1.2.6. Soms wordt de *-iyā* uitgang gebruikt om een verkleinwoord aan te geven:

ḍibbā	–	ḍibiyā	–	doos-doosje

1.2.7. De uitgangen *-vā* en *-iya* kunnen evenals de uitgangen *-ā, -au* en *-ū* ook gebruikt worden om genegenheid, lichte spot, minachting of afkeer uit te drukken.
In het geval van vrouwelijke personen geeft de uitgang *-iyā* aan de betekenis van het woord ook een nuance van fijnheid, intimiteit en genegenheid:

beṭī	–	biṭiyā	–	het dochtertje
munnā	–	muniyā	–	het kindje
patoh	–	patŏhiyā	–	de schoondochter

In het geval van mannelijke namen op *-ī* kan de uitgang *-iyā* behalve genegenheid ook lichte spot uitdrukken.
Wanneer *-iyā* verstrekt wordt tot *-iyau*, kan ook minachting worden uitgedrukt (hier bij 3 persoonsnamen):

Motī	–	Mŏtiyā	–	Mŏtiyau
Bansī	–	Bansiyā	–	Bansiyau
Badrī	–	Badariyā	–	Badariyau

Mannelijke persoonsnamen die uitgaan op een medeklinker kunnen worden uitgebreid met de uitgang *-ā* om naast genegenheid ook lichte spot uit te drukken, en met *-vā* minachting:

Mohan	–	Mohanā	–	Mohanvā
Lakkhan	–	Lakhanā	–	Lakkhanvā
Baran	–	Barnā	–	Baranvā
Rāvan	–	Raunā	–	Ravanvā
Lachman	–		–	Lachmanvā

Mannelijke woorden kunnen ook uitgebreid worden met de uitgang *-au* of *-u* om spot of afkeer uit te drukken:

sār	–	sarau	–	die "rotzak"!
buṛhavā	–	buṛhau	–	die grijsaard!
ahīr	–	ahiru	–	die koeherder!
siyār	–	siyaru	–	die vos!

1.2.8. De uitbreiding met de bovengenoemde uitgangen drukt alleen de bepaaldheid van het betrokken woord uit. Door aan deze uitgebreide woorden de aanwijzende woorden *ī* en *ū* te laten voorafgaan wordt het verschil in richting en/of afstand aangegeven:

lāṭhī	–	een stok
laṭhiyā	–	de stok
ī laṭhiyā	–	deze stok

ghar	–	een huis
gharvā	–	het huis
ū gharvā	–	dat huis
botal	–	een fles
bŏtaliyā	–	de fles
ū bŏtaliyā	–	die fles

Opmerking:
Het besef van richting of afstand tot het besprokene is bij de Sarnami-talige spreker zo sterk aanwezig dat hij ook in zijn Nederlands de neiging heeft om eerder aanwijzende voornaamwoorden dan bepaalde lidwoorden te gebruiken. Dus:

(Haal) Breng *dat* mes voor me, i.p.v.:
(Haal) Breng 't (het) mes voor me.
(Hamār khartin churiyā lāo, to!)

1.2.9. Ook leenwoorden uit het Nederlands, het Sranan Tongo en het Engels nemen deel aan de *-vā-* en *-iyā*-uitbreidingen:
Uit het Nederlands:

meester	–	meestervā	–	de meester
boek	–	boekvā	–	het boek
tante	–	tantvā	–	de tante

Uit het Sranan Tongo:

tafra	–	tafarā	–	tafarvā	–	de tafel
preti	–	paleṭī	–	palĕṭiyā	–	het bord
tiki	–	ṭikkī	–	ṭikiyā	–	de stok
kwikwi	–	kukuhī	–	kukuhiyā	–	de kwikwi

Uit het Engels:

manager	–	mañjhā	–	mañjhavā	–	de plantage-directeur, de bestuurs-opzichter
cutlass	–	kaṭlis	–	kaṭlisiyā	–	de houwer
kitchen	–	kicin	–	kiciniyā (N)	–	de keuken

1.2.10. Interessant is het verschillend gebruik van (leen-)woorden in Nickerie vergeleken bij de rest van Suriname:

	Nickerie	de rest van Suriname	
oṭo	ŏṭaiyā	ŏṭouvā	de auto
cij	ciyaunā	cijvā	het ding
kukurū		kukurvā	de keuken
kicin	kicinyā		de keuken
bastā	bastavā		de zak
sākā		sakvā	de zak
hāṁsā	haṁsavā		de kwikwi
kukuhī		kukuhiyā	de kwikwi
baigan	baiganvā		de aubergine
bhāṁṭā		bhaṁṭvā	de aubergine

1.2.10. Bij uitbreiding van zelfstandige naamwoorden met de nadrukachtervoegsels *-hi* en *-hu* worden ook hun respektievelijke korte vormen *-e* en *-o* gebruikt. *-Hi* en *-hu* leggen een sterkere nadruk dan *-e* en *-o*. De twee eerste worden alleen toegevoegd aan onbepaalde woorden, terwijl *-e* en *-o* zowel aan bepaalde als aan onbepaalde woorden kunnen worden toegevoegd. In het geval van plaatsaanduidende woorden wordt het achtervoegsel *-e* bestemd om richting aan te duiden (zie par. 1.4.9.) Naast *-hu* kan ook het woordje *bhī* (= ook) in dezelfde betekenis gebruikt worden. Dit geldt ook voor de andere woordsoorten.

1.2.10.1. Met *-hi*:

Ham āj *bajārhi (bajarve)* gailī hai.	–	Ik ben vandaag slechts naar de markt gegaan.
Ham ose *gharhi (gharve)* kinlī hai.	–	Ik heb van hem slechts (een) het huis gekocht.

1.2.10.2. Met *-hu*:

Ham āj bajārhu (bajāro) gailī hai, (of ook: bajār bhī)	–	Ik ben vandaag ook naar de markt gegaan.
Ham ose gharhu (gharvo) kinlī hai, (of ook: ghar bhī)	–	Ik heb van hem ook (een) het huis gekocht.

Zo ook:

cirāgahi	–	cirage	–	slechts een lamp
chātahi	–	chāte	–	slechts een paraplu
peṛahi	–	peṛe	–	slechts een boom
		ciragve	–	slechts de lamp
		chatave	–	slechts de paraplu
		pĕrve	–	slechts de boom
cirāgahu	–	cirāgo	–	ook een lamp
chātāhu	–	chāto	–	ook een paraplu
pĕṛahu	–	peṛo	–	ook een boom
		ciragvo	–	ook een lamp
		chātavo	–	ook een paraplu
		pĕṛvo	–	ook de boom

Hier zijn ook mogelijk: cirāg bhī, chātā bhī, peṛ bhī.

1.3. Geslacht

1.3.1. In het Sarnami speelt het geslacht in de verbuiging nauwelijks of geen rol. Het verschil tussen de uit het Hindi bekende mannelijke uitgang *-ā* en de vrouwelijke uitgang *-ī* wordt alleen gehanteerd om respectievelijk mannelijke en vrouwelijke personen en dieren aan te duiden:

lauṇḍā	–	een jongen
chauṁṛī	–	een meisje
nānā	–	een grootvader
nānī	–	een grootmoeder
gadahā	–	een ezel
gadahī	–	een ezelin

Voorts nemen bijvoegelijke naamwoorden alleen in een aantal uit het Hindi overgenomen vaste zinswendingen de vrouwelijke uitgang *-ī* aan. (zie par. 2.7.1.).

1.3.2. Bij het leren van Hindi zelfstandige naamwoorden moet men bij elk woord tevens leren dat het woord mannelijk of vrouwelijk is. Bij het leren van Sarnami is dit niet nodig.
Het Hindi is wat dit betreft dus iets ingewikkelder dan het Sarnami. Vergelijk b.v. het verschil dat het Nederlands maakt

tussen de- en het- woorden, terwijl voor het Engels dit verschil overbodig is. De Nederlandse *de* man, *het* meisje, zijn in het Engels, *the* man, *the* girl.

Voorbeelden:

Sarnami:

Enkelvoud:	Chŏṭkavā bĕṭauvā gir gail rahā Het zoontje was gevallen. Chŏṭkavā biṭīvā gir gail rahā Het dochtertje was gevallen.
Meervoud:	Chŏṭkavan bĕṭauvan gir gail rahleṁ De zoontjes waren gevallen. Chŏṭkavan biṭīvan gir gail rahleṁ De dochtertjes waren gevallen.

In deze zinnen worden het bijvoeglijk naamwoord *chŏṭkavā (chŏṭkavan)* en de werkwoordsvorm *rahā (rahleṁ)* zowel voor het mannelijk woord *beṭā* als voor het vrouwelijk woord *biṭiyā* gebruikt.

In de overeenkomstige Hindi zinnen worden daarentegen het bijvoeglijk naamwoord *choṭā* en de werkwoordsvormen *gayā thā* in het geval van het vrouwelijke woord *beṭī* veranderd in *choṭī* en *gayī thī (gayī thīṁ).*

Hindi:

Dezelfde zinnen zien er hier als volgt uit:

Mannelijk enkelvoud:	1. Choṭā *beṭā* gir gayā thā - Het zoontje was gevallen.
Vrouwelijk enkelvoud:	2. Choṭī *beṭī* gir gayī thī - Het dochtertje was gevallen.
Mannelijk meervoud:	3. Choṭē *beṭe* gir gaye the - De zoontjes waren gevallen.
Vrouwelijk meervoud:	4. Choṭī *beṭiyāṁ* gir gayī thīṁ - De dochtertjes waren gevallen.

1.3.3. Wanneer er geen aparte woorden bestaan voor woorden die mannelijke personen of dieren noemen, dan kunnen deze vrouwelijk gemaakt worden door:

1.3.3.1. Verandering van *-ā* in *-ī*:

māmā	–	māmī	–	een broer, een schoonzus van moeder
gadahā	–	gadahī	–	een ezel, een ezelin
Ḍamṛailā	–	Ḍamṛailī	–	een Gyanees, een Guyanese

1.3.3.1.1. *Opmerking:*

In een paar gevallen levert de wisseling *ā* - *ī* (v.v.) een andere dan het verwachte resultaat op:

lauṇḍā	–	een jongen
lauṇḍī	–	een hoertje
chauṁṛī	–	een meisje
chauṁṛā	–	een vlegel, een vlerk

1.3.3.2. Toevoeging van *-in, -nī, -ini*:

dulahā	–	dulahin	–	een bruidegom, een bruid
kāphaṛ	–	kapharnī (ook: kaphannī)		
kapharī			–	een neger, een negerin
malāī	–	malainī of malāin	–	een Javaan, een Javaanse
maraṭṭhā	–	maraṭṭhin	–	een Creool, een Creoolse van lichte huidskleur, een mulat, een mulattin.

1.3.3.3. De *-in*-uitgang bij persoonsnamen of woorden die een ambt aangeven, kan ook *lichte spot* uitdrukken:

Lālā	–	Lalāin	–	de vrouw van meneer Lālā
Ṭahal	–	Ṭahlāin	–	de vrouw van meneer Tahal

Mañjhā	–	Mañjhāin	–	de vrouw van de plantage-directeur
Paṇḍit	–	Paṇḍitāin	–	de vrouw van de priester

1.4. Enkelvoud, meervoud en functie

Ook in het Sarnami komen zelfstandige naamwoorden in enkel- en meervoud voor. Het enkelvoud wordt gebruikt om één persoon of zaak te noemen; het meervoud noemt meerdere personen of zaken. Enkelvoud zijn de korte en lange vormen van het zelfstandige naamwoord. (Zie hiervoor par. 1.2.3. tot 1.2.10.).

Afhankelijk van de functie van het woord in de zin kunnen als meervoud optreden:
de enkelvoudsvorm van het woord, óf het woord uitgebreid met *(a)-n.*

In een zin kan een zelfstandig naamwoord of een woordgroep met als kern een zelfstandig naamwoord verschillende functies hebben.
Wij komen hier op het gebied van de redekundige ontleding: onderwerp, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp etc.

In het Sarnami is geen sprake van naamvallen zoals het Sanskrit of het Latijn die kennen. In deze talen kan men namelijk aan een bepaalde vorm van het woord zien welke dienst het woord in de zin vervult.

Evenals het Hindi omschrijft het Sarnami deze functie met behulp van achterzetsels of door een bepaalde plaatsing van het zelfstandig naamwoord in de zin. Deze achterzetsels zijn in het Nederlands de voorzetsels.

Een aantal achterzetsels wordt in het Sarnami in verschillende functies gebruikt. Zo komt het achterzetsel *ke* achtereenvolgens voor in de functies van: aanduiding van een bezitsrelatie, het meewerkend voorwerp en het lijdend voorwerp. In het Hindi worden deze functies respectievelijk aangegeven door de woordjes: *kā, ke, kī; kō; ko.* Het achterzetsel *se* heeft twee betekenissen:

1. met, in gezelschap van
2. van (de plaats van waaruit een handeling geschiedt)

Bij de behandeling van de diverse functies hierna is om deze redenen het voorkomen van dubbelvorm onvermijdelijk.

1.4.1. In de functie van onderwerp:

Enkelvoud	Meervoud
ghoṛā/ghŏṛvā – het paard	ghoṛan/ghŏṛvan – de paarden
Ghŏṛvā khāt bā - Het paard eet	*Ghŏṛvan* khāt bāṭeṁ - De paarden eten

1.4.2. Om het lijdend voorwerp nader te bepalen wordt soms gebruik gemaakt van het achterzetsel *ke*. Meestal gebeurt dit achter de uitgebreide vorm van het zelfstandig naamwoord. De vorm met *ke* houdt een versterking van de betekenis in.
De plaatsing van het lijdend voorwerp is meestal tussen het onderwerp en het gezegde:

Enkelvoud	Meervoud
ām/amvā ghoṛā-/ghŏṛvā ke	ām/amvan ghoṛan-/ghŏṛvan ke
Ram *amvā* khā hai - Ram eet de manje Rustam *ghŏṛva* ke pakaṛ leis hai - Rustam heeft het paard vastgehouden	Ram *ām/amvan* khā hai - Ram eet (de) manjes Rustam *ghŏṛvan* ke pakaṛ leis hai - Rustam heeft de paarden vastgehouden

1.4.3. De bijwoordelijke bepaling van middel wordt gevormd met behulp van het achterzetsel *se*:

Enkelvoud	Meervoud
naukar-/naukarvā se churī-/churiya se	naukar-/naukaran-/naukarvan se churī-/churiyan se
Mañjhavā āpan kam *naukar se* karvāve hai - De opzichter laat zijn werk door een bediende doen Phalvā *churī se* kāṭ! - Snijd de vrucht met een mes	Mañjhavā āpan kām *naukarvan se* karvāve hai - De opzichter laat zijn werk door de bedienden doen Phalvan *churiyan se* kāṭ! - Snijd de vruchten met messen

1.4.4. Het meewerkend voorwerp of het belanghebbend voorwerp wordt gevormd met behulp van de achterzetsels *ke* en *ke khartin*. Dit laatste is een versterking van *ke*.

Enkelvoud	Meervoud
gāī-/gaiyā ke (khartin)	gāī-/gaiyan ke (khartin)
gāī ke pānī dai de - Geef de koe water te drinken	*Gaiyan ke* khartin ghāṁs lā de - Haal gras voor de koeien

1.4.5. Om de plaats van waaruit een handeling geschiedt uit te drukken, maakt het Sarnami gebruik van het achterzetsel *se*:

Enkelvoud	Meervoud
darbā-/darbavā se	darbā-darbavan se
Mohan *darbavā se* gir paṛal - Mohan viel van het hok	Laṛkavan *darbavan se* gir paṛleṁ - De kinderen vielen van de hokken

1.4.6. Het achterzetsel *ke* wordt gebruikt om een bezitsrelatie aan te geven:

Enkelvoud	Meervoud
ghoṛā-/ghŏṛvā ke	ghoṛā-/ghoṛan-/ghŏṛvan ke
Ham *ghoṛā ke pīṭhī* par baiṭhilā Ik zit op de rug van een (het) paard	Ham *ghŏṛvan ke pīṭhī* par baiṭhilā Ik zit op de ruggen van de paarden

1.4.7. Om een bijwoordelijke bepaling van plaats uit te drukken kan gebruik gemaakt worden van een veelheid van achterzetsels: *meṁ* (in), *par* (op), *ke lage* (bij), *ke bagal* (naast) etc.:

Enkelvoud	Meervoud
gadahā-/gadăhvā ke lage	gadahā-/gadahan-/gadăhvan ke lage
U *gadăhvā ke lage* koī nā aī sake hai - Niemand kan bij die ezel komen	*Gadahan ke lage* koī nā aī sake hai - Niemand kan bij ezels komen

1.4.8. Bij een aanroep kan vóór het woord *he/e* of *ho/o* geplaatst worden. Tussen beide vormen is er een verschil in afstand tot de spreker. De vormen *he/e* worden gebruikt wanneer de toegesprokene zich dicht bij de spreker bevindt en *ho/o* wanneer die zich op enige afstand van de spreker bevindt.

Enkelvoud	Meervoud
He Bhagavān	he/e; ho/o bhuccaran
He Bhagavān, tu kahāṁ chup gaile? - O God, waar houd je je verborgen?	*e/o bhuccaran*, tu sab hamār bāt kab maniyo? - O stommerikken, wanneer zullen jullie naar mij luisteren?

1.4.9. Een kleine groep woorden heeft met de uitbreiding *-e* een plaats- of richtingaanduidende betekenis. Hier is ook mogelijk de vorm zonder *-e*, waarbij een nuanceverschil in betekenis kan optreden. De *-e*-vormen worden het meest gebruikt. Sociaal bepaalde factoren lijken hierbij een rol te spelen. Hierbij wordt bekendheid of vertrouwdheid met genoemde plaats of richting verondersteld.

Mādho āj āpan *khete* gail hai	– Madho is vandaag naar zijn kostgrond gegaan.
Rukminyā ab *naihare* rahe lagal	– Rukmin (getrouwd!) woont nu bij haar ouders in.

Zo ook:

sasurār - sasurāre	– naar (of bij) de schoonouders

samdhiyān - samdhiyāne	–	naar (of bij) de schoonouders van zoon of dochter
ghar - ghare	–	naar huis of: thuis

1.4.10. *Opmerking 1.* In het volgende geval wordt de meervoudsuitgang zonder het achterzetsel *se* gebruikt:

1. Ham oke *lātan - mukkan* marlī hai	–	Ik heb hem er flink van langs gegeven (lett. *met* schoppen en vuistslagen)

Opmerking 2. In de volgende gevallen wordt het achterzetsel *se* ook niet gebruikt, wel de benadrukkende uitgang-*e*:

2. Maiyā, Badaryā hamke dāṁte kāṭis hai!	–	Moeder, Badri heeft me gebeten (lett.: *met* de tanden)
3. Bisunvā Indarvā ke khūb *āṁṛe-hāthe* leis hai	–	Bisum heeft Indar er flink van langs gegeven (lett.: met de rug van zijn hand).

Zo ook:

chucche gore	–	met blote voeten
gore-gore/paidare	–	te voet (lett.: met de voeten)

1.5. **Bijzondere kenmerken van het zelfstandig naamwoord**

De mogelijkheden bij zelfstandige naamwoorden om door samenvoeging met een ander zelfstandig naamwoord of met een andere woordsoort een *samenstelling* te vormen zijn in het Sarnami talrijk.

Voorbeelden:

1.5.1.

maī-bāp	–	ouders
bhaī-bahin	–	broer en zus
bārā-siṅghā	–	een rendier (lett. de 12-hoornige)
rāt-din	–	dag en nacht

haṁṛiya-bartan	–	potten en pannen
lohā-laṅgaṛ	–	ijzerwaren
mās-machārī	–	vlees en vis
bhūl-cuk	–	gebreken
ghar-bār	–	huis en haard (lett.: huis en tuin)
din-bhar	–	de hele dag
phūl-suṅghanī	–	kolibri

1.5.2. Veelvuldiger dan in het standaard Hindi kan in het Sarnami achter zelfstandige naamwoorden een zogenaamd *echo-woord* (of *jingle*) optreden om de betekenis: *en alles wat erbij hoort, enzovoorts, etcetera, en dergelijke* uit te drukken.
Ook leenwoorden ondergaan deze uitbreiding. Het Sarnami gebruikt in deze gevallen de woorden *ādī, itiyādi* en *vagairah* in mindere mate dan het Hindi. Alle drie betekenen: enzovoorts.

Voorbeelden:

bhāt-vāt (of: bhāt-āt, bhāt-ot)	–	rijst etc.
bakarī-ŏkarī	–	geiten etc.
tamāti-ŏmātī	–	tomaten etc.
gaī-oī	–	koeien e.d.
jūka-ūkā	–	bosnegers e.a.
ālū-olū	–	aardappels e.d.

Het echo-woord heeft op zich geen betekenis. Het wordt verkregen door weglating van de begin-medeklinker – indien aanwezig – van het woord, waarna al of niet een verkleuring van de begin-klinker tot *v-*, *u-* of *o-* optreedt.

1.5.3. Soms wordt de beginklank van het hoofdwoord in de herhaling vervangen door een andere medeklinker:

loṭā-soṭā	–	drinkbekers e.d.
laṛkan-phaṛkan	–	kinderen e.d.

2.

HET BIJVOEGLIJK NAAMWOORD

2.1. Een bijvoeglijk naamwoord bepaalt een eigenschap van een zelfstandig naamwoord nader. In het Sarnami is de verbuiging van deze woorden tamelijk eenvoudig van structuur. Ook hier kunnen achtervoegsels achter de stamvorm worden geplaatst. Deze hebben dezelfde bepalende functie als bij zelfstandige naamwoorden. De achtervoegsels zijn hier: *-kā, -kavā* of *-kanā.*
Het distrikt Nickerie geeft aan deze laatste vorm de voorkeur:

Stam		Lang	Langer	Nick. variant
choṭā	klein	chŏṭkā	chŏṭkavā	chŏṭkanā
lāl	rood	lalkā	lalkavā	lalkanā
sojhā	recht	sŏjhkā	sŏjhkavā	sŏjhkanā
pātar	dun	patarkā	patarkavā	patarkanā
mīṭhā	lekker	miṭhkā	miṭhkavā	miṭhkanā

2.1.1. *Opmerking:* Het bijvoeglijk naamwoord *baṛkā* (groot) komt slechts in de lange en langere vormen voor.

2.2. De stamvorm heeft *een onbepaalde betekenis*, terwijl de lange en langere vormen *een bepaalde betekenis* hebben:

Onbepaald:

Mahes *ego choṭā* ghar kīnis hai — Mahes heeft *een huisje* gekocht.

Bepaald:

Mahes *chŏṭkā* gharvā kīnis hai of:	—	Mahes heeft het
Mahes *chŏṭkavā* gharvā kīnis hai	—	huisje gekocht.

2.3. Het verschil in betekenis tussen de lange en langere vorm is niet erg groot. De langere vorm is een iets sterkere benadrukking van de lange vorm. Vooral de langere vorm kan zelfstandig optreden; dus als een zelfstandig gebruikt bijvoeglijk naamwoord:

Kaun adamī tose ī batiyā bolis hai?	—	Wie heeft je dit verteld?
Ū mŏṭkavā!	—	die dikke!
Ī lamkanā!	—	deze lange! (Nickerie)

2.3.1. Voor het vormen van een zelfstandig gebruikt bijvoeglijk naamwoord wordt ook gebruikt het achtervoegsel *-vālā.* Dit legt nadruk op het bezit van een bepaalde eigenschap:

Kaisan kapaṛā kīne māṅge hai, tū	—	Wat voor kleed wens je te kopen?
Ego lammā vālā	—	Een lang (kleed)
Ū lamkavā vālā	—	Dat lange

Zo ook:

Ego baṛhiṁyā vālā	—	Een goed (kleed)
Ū baṛhiṁkvā vālā	—	Dat goede (kleed)

2.4. Wanneer de lange vorm van het zelfstandig naamwoord wordt gebruikt, neemt het bijvoegelijk naamwoord *bij voorkeur* de corresponderende langere vorm aan. (Voorbeeld met *choṭā sabbal* en *lammā kaparā*):

ī chŏṭkavā sabaliyā	—	deze kleine schop
ū chŏṭkavā sabaliyā	—	die kleine schop
ī lamkavā kapaṛvā	—	dit lange kleed
ū lamkavā kapaṛvā	—	dat lange kleed

2.5. De nadrukachtervoegsels *-hi* en *-hu* verschijnen hier het meest als *-e* en *-o*:

Hariyā *lāl* soṁṭh pahine hai	—	Hari draagt *een rood* overhemd
Hariyā *lāle* soṁṭh pahine hai	—	Hari draagt *slechts een rood* overhemd
Hariyā *lālo* soṁṭh pahine hai	—	Hari draagt *ook een rood* overhemd

Zo ook:

lalke sŏṁṭhiyā	–	slechts het rode overhemd
lalkŏ sŏṁṭhiyā	–	ook het rode overhemd
lalkave sŏṁṭhiyā	–	slechts het rode overhemd
lalkavŏ sŏṁṭhiyā	–	ook het rode overhemd
lalkane sŏṁṭhiyā (N)	–	slechts het rode overhemd
lalkanŏ sŏṁṭhiyā (N)	–	ook het rode overhemd
lalkave sŏṁṭhiyan	–	slechts de rode overhemden
lalkavŏ sŏṁṭhivan	–	ook de rode overhemden

2.6. Een aantal zelfstandige naamwoorden kan tot bijvoeglijke naamwoorden gemaakt worden door toevoeging van *-ahrā, -ār, -ihā*:

skūl	– school	skulahrā laṛkan	–	schoolgaande kinderen
dūdh	– melk	dudhār gaī	–	een melkgevende koe
godī	– schoot	gŏdihā laṛkā	–	een zuigeling

2.7. In het algemeen wordt bij de verbuiging geen onderscheid gemaakt in mannelijk of vrouwelijk. De mannelijke vorm *(-ā)* is de neutrale vorm en wordt voor het algemene geval gebruikt; de vrouwelijke *(-ī)* wordt in bijzondere gevallen gebruikt. Zo zijn mogelijk:

ego choṭā laundā	–	een kleine jongen
ego choṭā chaumṛī	–	een klein meisje

2.7.1. In een aantal vaste zinswendingen nemen bijvoegelijke naamwoorden wel de vrouwelijke uitgang *-ī* aan. Voorts wordt het vrouwelijk geslacht veel gebruikt bij vrouwelijke personen, dieren en kleding. Deze *-ī*-uitgang komt vooral voor bij *-kā* en *-kanā*:

baṛī der hoi gail hai	–	het is erg laat geworden
baṛī bhīṛ haī	–	het is erg druk
karikkī gaiyā	–	de zwarte koe

karikkanī bakariyā	–	de zwarte geit
chŏṭkanī chaumṛiyā	–	het kleine meisje
lalkanī saṛiyā	–	de rode sari

2.8. Bijvoegelijke naamwoorden nemen het getal (enkelvoud en meervoud) aan van het zelfstandig naamwoord dat ze nader bepalen:

ego baṛkā per	–	een grote boom
ū baṛkavā peṛva	–	die grote boom
ū baṛka*van* peṛ*van*	–	die grote bomen
ī mŏṭka*van* pustak*van*	–	deze dikke boeken

2.9. Ook dit woordsoort kan verdubbeld worden. Deze verdubbeling treedt alleen op bij de stamvorm, en bij het meervoud van de lange en langere vormen. De betekenis van het woord wordt door deze uitbreiding iets meer geintensiveerd:

Ram mīṭhā-mīṭhā ām turle bā (hai) –
Ram heeft erg lekkere manjes geplukt.

Ram miṭhkavan-miṭhkavan amvan bīn leis bā (hai) –
Ram heeft de zeer lekkere manjes opgeraapt.

Zo ook:

baṛkā - baṛkā	–	zeer grote
khaṭṭā - khaṭṭā	–	erg zure
chŏṭkavan - chŏṭkavan	–	de (zeer) kleine
piyarkavan - piyarkavan	–	de gele

2.9.1. *Met het echo-woord:*

khaṭṭā-vaṭṭā	–	zure e.d.
mailā-oilā	–	vuile etc.
lāl-ol	–	rode e.d.

2.10. Als bijvoegelijke naamwoorden kunnen ook *tegenwoordige-* en *voltooide deelwoorden* optreden:

khelat laṛkan	–	spelende kinderen
pauṁṛat machariī	–	zwemmende vissen
nahāt adamī	–	badende mensen
sunal kahānī	–	een gehoord verhaal
pakkal ām	–	(een) rijpe manje(s)
tahiyāval kapaṛā	–	opgevouwen kleren

Opmerking:

Bij de -l-vormen kan hier ook de uitbreiding *-kā* toegevoegd worden:

pakalkā amvā	–	de rijpe manje

2.11. Ingeburgerde leenwoorden uit omringende talen nemen ook deel aan uitbreidingen en verdubbelingen. Bij het ene woord is dit sterker het geval, bij het andere minder sterk. Zo kan men van het Nederlandse woord *mooi* zeggen dat het ingeburgerd en volledig geaccepteerd is, daar het kan deelnemen aan alle hiervóór genoemde en te noemen uitbreidingen en verdubbelingen:

mooi	–	mooi
mooikā	–	de mooie
mooikanā/kanī	–	de mooie
mooikavā	–	de mooie
mooikan	–	de mooie (m.v.)
mooi-mooi	–	hele mooie (m.v.)
mooi-ooi	–	mooie e.d.
mooikavo	–	ook de mooie
mooikave	–	slechts de mooie
aur mooi	–	mooier
sab se mooi	–	de mooiste
enz.		

2.12. Enkele vaak gebruikte leenwoorden:

Uit het Nederlands:

moeilijk, gemakkelijk

Uit het Sranan Tongo:

lesī	–	lui (Eng. lazy)
farferī	–	vervelend (Ned.)
morsū	–	vuil (vgl. Sur.Ned. morserij)

Uit het Engels:

sikmān	–	sick man	–	ziek, ongesteld
nais (N)	–	nice	–	mooi
nāsī (N)	–	nasty	–	vies

2.13. **Trappen van vergelijking**

Om een vergelijking uit te drukken maakt het Sarnami gebruik van hulpwoordjes. Naast *de stellende trap,* die in wezen geen vergelijking inhoudt, staan *de vergrotende trap* en *de overtreffende trap.*

2.13.1. Alle bijvoegelijke naamwoorden vallen in hun neutrale functie onder *de stellende trap.*

2.13.2. De *vergrotende trap* wordt gevormd met behulp van: *se, aur* en/of *jādā:*

1. Hamār ghar tor ghar *se* baṛkā hai –
   Mijn huis is *groter dan* jouw huis.

2. Hamār ghar tor ghar *se áur* (of: *jādā*) baṛkā hai –
   Mijn huis is *groter dan* jouw huis.

3. Hamār ghaṛī tor ghaṛī se aur choṭā hai –
   Mijn horloge is *kleiner dan* het jouwe.

2.13.3. *De overtreffende trap* wordt gevormd met behulp van *sab se* of *sab se jādā*:

1. Sarnām meṁ ī *sab se dhanī* adamī hai –
   In Suriname is hij *de rijkste* man.

2. Ī Sarnam meṁ *sab se jādā dhanī* adamī hai –
In Suriname is hij *de allerrijkste* man.

2.13.3.1. Enkele bijzondere vormen waarmee een zeer hoge graad van een kwaliteit wordt aangegeven zijn:

baṛhiṁyā-se-baṛhiṁyā	–	de (aller-)beste
jādā-se-jādā	–	de meeste
sab adamī meṁ baṛkā	–	groot onder de groten
aur jādā baṛkā	–	heel veel groter

3.

HET TELWOORD

3.1. Telwoorden geven een hoeveelheid aan. We kennen: hoofdtelwoorden, rangtelwoorden en onbepaalde telwoorden.

In het devanagari zien de cijfers van 0 t/m 10 als volgt uit:

० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०

3.1.1. *De hoofdtelwoorden zijn:*

0	–	sunnā	28	–	aṭhāis
1	–	ek	29	–	untis
2	–	dui	30	–	tīs
3	–	tīn	31	–	ĕktis
4	–	cār	32	–	battis
5	–	pāṁc	33	–	taiṁtis
6	–	chau	34	–	cauṁtis
7	–	sāt	35	–	paiṁtis
8	–	āṭh	36	–	chattis
9	–	nau	37	–	saiṁtis
10	–	das	38	–	aṛtis
11	–	gyārā	39	–	uncālis/untālis
12	–	bārā	40	–	cālis
13	–	terā	41	–	ĕktālis
14	–	caudā	42	–	bayālis
15	–	pandrā	43	–	taiṁtālis
16	–	sorā	44	–	cauṁtālis
17	–	sattrā	45	–	paiṁtālis
18	–	aṭhārā	46	–	chiyālis
19	–	unnais	47	–	saiṁtālis
20	–	bīs	48	–	aṛtālis
21	–	ĕkais	49	–	uncās
22	–	bāis	50	–	pacās
23	–	teis	51	–	ĕkāvan
24	–	caubīs	52	–	bāvan
25	–	pacīs	53	–	tirpan
26	–	chabbis	54	–	cauvan
27	–	sattāis	55	–	pacpan

56	–	chappan	82	–	bayāsī
57	–	sattāvan	83	–	tirāsī
58	–	aṭhāvan	84	–	caurāsī
59	–	unsaṭh	85	–	pacāsī
60	–	sāṭh	86	–	chiyāsī
61	–	ĕksaṭh	87	–	sattāsī
62	–	bāsaṭh	88	–	aṭhāsī
63	–	tirsaṭh	89	–	navāsī
64	–	caumsaṭh	90	–	nabbe
65	–	paimsaṭh	91	–	ĕkānbe
66	–	chiyāsaṭh	92	–	bānbe
67	–	saṛsaṭh	93	–	tirānbe
68	–	aṛsaṭh	94	–	caurānbe
69	–	unhattar	95	–	pancānbe
70	–	sattar	96	–	chiyānbe
71	–	ĕkhattar/ĕkahattar	97	–	sattānbe
72	–	bahattar	98	–	aṭhānbe
73	–	tihattar	99	–	ninnānbe/ninyānbe
74	–	cauhattar	100	–	sau
75	–	pachattar	101	–	ek sau ek enz.
76	–	chahattar/chihattar	200	–	dūi sau
77	–	sathattar	1.000	–	(ek) hajār
78	–	aṭhattar	10.000	–	das hajār
79	–	unnāsī	100.000	–	(ek) lākh
80	–	assī	1.000.000	–	das lākh
81	–	ĕkāsī	10.000.000	–	(ek) karoṛ

3.1.2. De getallen 29, 39, 49, 59 etc. komen ook zó voor:

29	–	ek kam tīs	–	dertig min één
39	–	ek kam cālīs	–	veertig min één
49	–	et kam pacās	–	vijftig min één
59	–	ek kam sāṭh	–	zestig min één

3.1.3. Hoofdtelwoorden kunnen *zelfstandig* een getal aangeven of als *bijvoegelijk naamwoord* een zelfstandigheid nader bepalen. Ook kunnen ze alle nader versterkt worden door toevoeging van: *-go, ṭho, ṭhe, ṭhi.* De twee laatste komen minder vaak voor.

Zelfstandig:

Bisrām ke rekenen khartin *ego das* milal hai –
Bisram heeft voor rekenen *een tien* gehad.

Bijvoegelijk:

1. Rajavā *sāt go/ṭho cor ke* marvā deis rahā –
   De koning had *7 dieven* laten terechtstellen.

2. Gopāl *tīn ṭhe ām* ṭuṛle bā –
   Gopal heeft *drie manjes* geplukt.

3. Maiyā *dūī ṭhī aṅguṭṭhī* kīnis hai –
   Moeder heeft *2 ringen* gekocht.

3.1.4. Ook bij telwoorden kunnen de nadrukvormen *-hi(-e)* en *-hu(-o) (-ū)* gevoegd worden.

1. Parbha *tīne* kakahī kīnis hai –
   Parbha heeft *slechts drie* kammen gekocht.

2. Parbha *tīno* (ook: *tīnū*) kakahiyan kīn leis hai –
   Parbha heeft *al de drie* kammen gekocht.

Opmerking:

De uitbreiding met *-e* gaat samen met de onbepaalde meervoudsvorm, de *-o-* uitbreiding met de bepaalde. Hier kunnen *-hi* en *-hu* ook volledig verschijnen. In deze vorm hebben zij een extra benadrukking van het gestelde dan bij de korte vormen.

3.2. Rangtelwoorden

Deze geven de rangorde van personen en zaken aan. Zij zijn bijvoegelijke naamwoorden, maar kunnen ook als zelfstandige naamwoorden optreden. De rangtelwoorden zijn:

kort	lang	langer	
pahil of pahilā	pahilkā	pahilkavā	de eerste
dūsar of dusarkā	dusarkā	dusarkavā	de tweede
tīsarā	tisarkā	tisarkavā	de derde
cauthā	cauthvā	cauthāvālā	de vierde

De overige rangtelwoorden worden gevormd door toevoeging van *-vā* achter de stam. Deze uitbreiding legt nadruk op het bezit van de bedoelde eigenschap.

Eventueel kan de betekenis nog versterkt worden met *-vālā*:

sātvā (vālā)	–	de zevende
dasvā (vālā)	–	de tiende
pandrahvā (vālā)	–	de vijftiende

3.3. **Onbepaalde telwoorden**

Een onbepaalde betekenis wordt verkregen door:

3.3.1. Toevoeging van het meervoudsachtervoegsel *-an* achter het telwoord:

dasan (ook: dasdas)	–	tientallen
bīsan (ook: bīsbīs)	–	twintigtallen
tīsan (ook: tīstīs)	–	dertigtallen
saikaṛan	–	honderden
hajāran	–	duizenden
karoṛan	–	(tientallen) miljoenen

3.3.2. Samenvoeging van twee vaak op elkaar volgende getallen: Deze duidt aan de uitersten waartussen gerekend wordt:

dūī-tīn	–	twee à drie/een paar, enkele
dūī-cār	–	twee à vier
tīn-cār	–	drie à vier
das-bārā	–	tien à twaalf
das-pandrā	–	tien à vijftien
das-bīs	–	tien à twintig
bīs-pacīs	–	twintig à vijfentwintig
pacās-sāṭh	–	vijftig à zestig

3.4. **Diversen**

3.4.1. De betekenis: maal, keer, -voud(-ig) wordt verkregen door toevoeging van de uitgang *-harā* aan het telwoord of verbinding met de woordjes: *ber, bār, dāiṁ, dain, gunā, daphe* of *dafe*:

ĕkaharā	–	enkel (-voudig)
dŏharā	–	dubbel
tĕharā	–	drievoud(-ig)
cauharā	–	viervoudig
ek dāiṁ	–	een maal
ek bār/ek ber	–	een keer
dūī dafe	–	twee keer
dugunā	–	dubbel
tigunā	–	drie keer
caugunā	–	vier maal

3.4.2. **Breuken**

De meest gebruikte zijn:

ādhā	–	½
deṛh	–	1½
aṛhāī	–	2½
pāv	–	¼
paune	–	een getal min ¼; dus: paune pāṁc (5) = 4¾
sāṛhe	–	. . . + ½ dus:
sāṛhe pāṁc	–	5½

3.4.3. Op de vraag: Hoe laat is het? (Kaī bajal hai?), kan men als antwoord krijgen:

tīn bajal hai	–	het is drie uur
savā tīn bajal hai	–	het is kwart over drie
sāṛhe tīn bajal hai	–	het is half vier
paune cār bajal hai	–	het is kwart voor vier
cār baje meṁ pāṁc miniṭ bākī hai	–	het is vijf voor vier
cār bajke pāṁc miniṭ pās hai (bīt gail)	–	het is vijf over vier

Deze vormen worden voorts gebruikt bij maten, gewichten en geld.

3.4.4. **Optellen, aftrekken, vermenigvuldigen, delen**

Kinderen in het Bhojpuri- en Avadhi-sprekende gebied in India krijgen onderwijs in het Hindi. Bij het rekenonderwijs wordt de Hindi manier van optellen etc. aangeleerd. Deze verschilt niet veel van die in hun moedertaal. Ter illustratie enkele voorbeelden uit het Hindi:

1. 9 1/7 + 4 6/7 = 14:

nau sahī	*ek baṁṭā sāt*	*jamā*	*cār sahī*	*chai baṁṭā sāt*	*barābar*	*caudah*
9	1/7	+	4	6/7	=	14

2. 14 – 6 = 8 :

caudah	*ghaṭā*	*chai*	*barābar*	*āṭh*
14	–	6	=	8

3. *5 x 8 = 40 :*

pāṁc	*guṇa*	*āṭh*	*barābar*	*cālis*
5	x	8	=	40

4. *24 : 3 = 8 :*

caubīs	*bhāg*	*tīn*	*barābar*	*āṭh*
24	:	3	=	8

4.

HET VOORNAAMWOORD

4.1. Voornaamwoorden wijzen of duiden een zelfstandigheid aan. Zij kunnen zelfstandige naamwoorden vervangen. Met andere woorden: in hun functie van aanwijzing of aanduiding wijzen ze terug naar iemand of iets dat reeds genoemd is. In een gesprek of in een verband kan namelijk al voldoende duidelijk zijn wie of wat bedoeld wordt, zodat het noemen van de naam overbodig is. Waar de betekenis het toelaat, kunnen voornaamwoorden worden uitgebreid met achtervoegsels. Hierna worden behandeld: het persoonlijk, het aanwijzend, het bezittelijk, het betrekkelijk, het bepaling aankondigend, het vragend, het onbepaald en het wederkerend voornaamwoord.

4.2. **Het persoonlijk voornaamwoord**

Hier zijn te onderscheiden 3 personen in enkelvoud en meervoud:
De 1e persoon is de spreker.
De 2e persoon is de toegesprokene.
De 3e persoon is degene die nóch spreker nóch toegesprokene is.

Opmerking: De **bezittelijke voornaamwoorden** worden bijvoegelijk gebruikt en staan in nauw verband met de drie persoonlijke voornaamwoorden. Zij zijn terug te brengen op een combinatie van het persoonlijk voornaamwoord en *kar* of *ke* (van).

In hun verschillende functies in de zin vertonen de persoonlijke voornaamwoorden de volgende vormen:

4.2.1. *Eerste persoon enkelvoud/meervoud:*

Functie	Enkelvoud	Meervoud
onderwerp	ham – ik	ham log – wij
bezittelijk vnw.	hamār/hamare – mijn	ham log(-an)/loṅ ke – ons, onze
meewerkend vw.	hamke/hamme – aan mij	ham log(-an)/loṅ ke – aan ons
lijdend vw.	hamke/hamme – mij, me	ham log(-an)/loṅ ke – ons

Opmerkingen: 1. De enkelvoudsvorm *ham* kan ook als meervoud (wij) voorkomen. In deze betekenis is ook *ham sab(h)* mogelijk.

2. De betekenissen: *voor mij, voor ons* als meewerkend voorwerp zijn: hamār khartin/-*khāt, ham log(-an)ke khartin.* Dit geldt voor alle personen.

4.2.1.1. *Voorbeelden:*

1. *Ham* roj dāl - bhāt khāī maṅtī -
   Ik zou elke dag dal-bhat willen eten.
2. *Hamār/ham log(-an)/loṅ ke* ghar hiṁyā se dūr nā hai -
   Mijn/ons huis is niet ver van hier.
3. Rādhā ke bāp *hamke/ham(-m-)e/ham log(-an) ke/ham loṅ ke* āj paisavā deis hai -
   De vader van Radha heeft mij/ons vandaag het geld gegeven.
4. Mausī *hamke/ham(-m-)e/ham log(-an)ke/ham loṅ ke* sabere sahar meṁ dekhis rahā -
   Tante had mij/ons vanochtend in de stad gezien.

4.2.1.2. *Opmerking 1.* Het woordje *ham* is oorspronkelijk een meervoudsvorm maar wordt in het Sarnami – evenals in de spreektalen van Noord-India – als enkelvoud gebruikt.

Opmerking 2. Het verschil tussen *hamke* en *ham(-m-)e* is een kwestie van respectievelijk meer of minder nadruk. Dit is ook het geval bij de overige voornaamwoorden wanneer sprake is van gelijksoortige samentrekkingen.

Opmerking 3. Het samentrekken van *logan ke* tot *loṅ ke* is een verschijnsel dat in het Nickeriaans Sarnami is waar te nemen.

Opmerking 4. In een aantal uitdrukkingen – wanneer sprake is van een intieme persoonlijke relatie – wordt in plaats van *hamār* de oorspronkelijke enkelvoudsvorm *mor* (mijn) gebruikt.

Kā batāī, *mor* bhāī! – Wat zal ik je zeggen, (mijn) broeder!
Hāy re *mor* mālik! – O (mijn) God!

Opmerking 5. Wordt het door een bezittelijk voornaamwoord bepaald zelfstandig naamwoord gevolgd door een achterzetsel *(meṁ, se, ke, par, ke bagal etc.)* dan kunnen alle bezittelijke voornaamwoorden zonder betekenisverschil worden uitgebreid met *-e.* In het Hindi is deze uitbreiding gestandaardiseerd. In het geval van het bezittelijk voornaamwoord *hamār* wordt deze dus *hamāre of hamare:*

1. *Ū hamār/hamare/hamāre* ghar meṁ rahat rahā -
   Hij/zij woonde in mijn/ons huis.

4.2.2. *Tweede persoon enkelvoud/meervoud:*

Functie	Enkelvoud	Meervoud
onderwerp	tū – jij	tū log/sab(han) /loṅ – jullie
bezittelijk vnw.	tor/-e – jouw	tū log(an) / sab(han) /loṅ ke – jullie
meewerkend vw.	toke – aan jou	tū log(an) / sab(han) loṅ ke – jullie
lijdend vw.	toke – jou, je	tū log(an) / sab(han) /loṅ ke – jullie, je

In de beleefdheidsvorm:

onderwerp	tū/āp – u	tū/āp – u
bezittelijk vnw.	tŏṁhār/tŏṁhare/ āpke – uw	tŏṁhār/tŏṁhare/ āpke – uw
meewerkend vw.	tŏṁhe/āpke – u	tŏṁhe/āpke – u
lijdend vw.	tŏṁhe/āpke – u	tŏṁhe/āpke – u

4.2.2.1. *Voorbeelden:*

1. *Tū/-log/-sab(h)* kalhiṁyā kāhe ke nā aile rahe? –
   Waarom ben je/zijn jullie gisteren niet gekomen?

2. E beṭā, *tor* bāp nā hai ghare, kā! –
   Mijn jongen, is je vader niet thuis?

3. Ī bāt par ham *toke/tŏṁhe/āpke* letī deilā –
   Hierop geef ik je gelijk.

4. Bābā, *tū* khāī bhailo? –
   Opa, hebt u al gegeten?

5. *Hamār khartin* sanĕsvā kar cukle? –
   Heb je voor mij de boodschap al gedaan?

4.2.2.2. *Opmerking 1.* De vorm *tū* gebruikt men in een intieme persoonlijke relatie, tegenover gelijken, tegenover God en tegenover kinderen. Om beleefdheid uit te drukken gebruikt het Sarnami 3 vormen: *tū, āp* en *tŏṁhe.* Van de derde bestaat geen onderwerpsvorm.

Opmerking 2. In de combinatie: bezittelijk voornaamwoord gevolgd door een zelfstandig naamwoord en een achterzetsel, zijn hier de vormen: *tor, tore; tŏṁhār, tŏṁhare*:

Ū *tor/tore; tŏṁhār/tŏṁhare* ghar meṁ rahat rahā –
Hij/zij woonde in jouw/jullie huis.

4.2.3. *Derde persoon enkelvoud/meervoud:*

Voor de derde persoon worden de **aanwijzende voornaamwoorden** *ī* (dit, deze) en *ū* (dat, die) gebruikt. In hun betekenis geven zij een verschil in afstand van de spreker tot het besprokene aan: *ī* (hij, zij, het; dichtbij de spreker) en *ū* (hij, zij, het; van de spreker verwijderd). Voorts komt hier ook een beleefdheidsvorm voor waarvan enkele vormen steeds minder gebruikt worden.

4.2.3.1. *Dichtbij de spreker:*

Functie	Enkelvoud	Meervoud
onderwerp	ī/i – hij, zij, het	ī sab(han) /log(an)/ loṅ – zij
bezittelijk vnw.	ekar/ĕkare – zijn, haar	ī sab(han) /log(an)/ loṅ ke – hun
meewerkend vw.	eke – hem, haar	ī sab(han) /log(an) ke/loṅ – hen, hun
lijdend vw.	eke – hem, haar	ī sab(han) /log(an) ke/loṅ – hen

4.2.3.2. *Van de spreker verwijderd:*

Functie	Enkelvoud	Meervoud
onderwerp	ū/u – hij, zij, het	ū sab(han) /log(an)/ loṅ ke – zij
bezittelijk vnw.	okar/ŏkare – zijn, haar	ū sab(han) /log(an)/ loṅ ke – hun
meewerkend vw.	oke – hem, haar	ū sab(han) /log(an)/ loṅ ke – hen, hun
lijdend vw.	oke – hem, haar	ū sab(han) /log(an)/ loṅ ke – hen

4.2.3.3. *De beleefdheidsvormen van beide zien er als volgt uit:*

Functie	Enkelvoud	Meervoud
onderwerp	. . . / . . .	inhan, unhan – zij
bezittelijk vnw.	inkar/unkar – zijn, haar	inkar, unkar – hun
meewerkend vw.	inke/unke – hem, haar	inke, unke – hen, hun
lijdend vw.	inke/unke – hem, haar	inke, unke – hen

4.2.3.4. *Voorbeelden:*

1. *Ū* bihān sabere kahāṁ jāī? –
   Waar gaat *hij/zij* morgenochtend naar toe?
2. *Ekar bāp* se parŏsiniyā āīke orāhanā deis rahā –
   De buurvrouw was bij *zijn/haar vader* komen klagen.
3. *Oke* tū etnā bisvās na karal kariye –
   Je moet *hem/haar* niet zoveel vertrouwen.
4. *Unkar bāp* se ham jāīke bidā lelī –
   Ik ging van *zijn/haar vader* afscheid nemen.

Opmerking 1. De vormen *inke* en *unke* kunnen soms ook minachting of spot uitdrukken:

Unke dekh! – Zie hem eens even aan!

Opmerking 2. In de combinatie: bezittelijk voornaamwoord gevolgd door een zelfstandig naamwoord en een achterzetsel, zijn hier de vormen: *ekar/ĕkare; okar/ŏkare*:
Ū *ekar/ĕkare; okar/ŏkare* ghar meṁ rahat rahā –
Hij/zij woonde in *zijn/haar* huis.

Opmerking 3. In het enkelvoud kunnen *ī* en *ū* versterkt worden met *vāl(-ā).* In het meervoud worden aan *ī* en *ū* toegevoegd: *sab(han), log(an)* en soms *kul*(alles). We hebben dan te maken met aanwijzende voornaamwoorden.

Voorbeelden:

1. Tor(-e) khartin ham kaun phūl ṭūṛ deī? –
   Welke bloem(en) zal ik voor jou plukken?
   Ī/ū vālā/sab(h) – Deze, die!

2. *Ī kul* badmāsī na karal kariye! –
   Je moet *dit (zulk)* kattekwaad niet meer uithalen.

4.2.4. *Algemene opmerkingen*

1. In aanwezigheid van een gerespecteerd persoon wordt *beleefdheid* jegens hem of haar ook uitgedrukt door woordjes als: *sāhab, janāb, srīmān, mahājan* (mijnheer); *srīmāti(-jī)* (mevrouw); *bhaī(-jī)* (broeder); *bahan(-jī)* (zuster) . . .

2. Bezittelijke voornaamwoorden kunnen zelfstandig gemaakt worden door toevoeging van *vāl/-ā* en soms ook een vrouwelijke vorm *vālī*. (Zie ook het bijvoeglijk naamwoord onder par. 2.3.1.):

hamār/-e vāl/-ā/-ī	–	de mijne
tor/-e vāl/-ā/-ī	–	de jouwe
okar/-e vāl/-ā/-ī	–	de zijne/hare
ham logan vāl/-ā/-ī	–	de onze

4.2.5. *Uitbreidingen met -hi en -hu*

De persoonlijke voornaamwoorden kunnen worden uitgebreid met de nadrukachtervoegsels *-hi* en *-hu* en waar mogelijk met hun verkorte vormen *-e* en *-u*.
Tū, ī en *ū* veranderen bij deze uitbreiding van vorm in respectievelijk *to-, e-* en *o-* evenals hun verbogen vormen:

4.2.5.1. *Met -hi:*

ham(log)	–	hamahi/hamī(log)	–	slechts ik/wij
hamār	–	hamārahi/hamare(hi)	–	slechts mijn/ons
tū(log)	–	tŏhiṁ/tŏṁhi/tuhiṁ(log)	–	slechts jij/jullie
tor	–	tŏrahi/tore(hi)	–	slechts jouw
toṁhār	–	tŏṁhārahi/tŏṁhare(hi)	–	slechts jullie/uw
āp	–	āpahi	–	slechts u
ī	–	ĕhi/inhi	–	slechts hij/zij
ū	–	ŏhi/unhi	–	slechts hij/zij
ekar	–	ĕkare/ĕkare(hi)	–	slechts zijn/haar
okar	–	ŏkare/ŏkare(hi)	–	slechts zijn/haar

4.2.5.2. *Met -hu:*

ham	–	hamahu/hamū	–	ook ik
hamār	–	hamārahu/hamāro/hamaro	–	ook mijn/ons
tū	–	tŏhuṁ/tŏṁhu	–	ook jij
tor	–	tŏrahu/toro	–	ook jouw
tŏṁhār	–	tŏṁhārahu/tŏṁhāro	–	ook jullie/uw
āp	–	āpahu/āpo	–	ook u
ī	–	ĕhu/inhu	–	ook hij/zij
ū	–	ŏhu/unhu	–	ook hij/zij
ekar	–	ĕkaro	–	ook zijn/haar
okar	–	ŏkaro	–	ook zijn/haar

4.2.5.2.1. *Voorbeelden (met -hi en -hu):*

1. Rāmlīlā meṁ har baris *ĕhi/ĕhu* Rām banat rahā –
   Tijdens Ramlila vervulde *hij/ook hij* elk jaar de rol van Ram.
2. Karambhog meṁ *ŏhi logan ke/ŏhu logan ke* giṛmit kāṭe ke paṛal hai –
   In Kroonenburg hebben *slechts zij/ook zij* veel ellende moeten doorstaan (d.w.z. "hun kontrakttijd moeten uitdienen").
3. Ham pardes meṁ *tŏhiṁ ke/tŏhuṁ ke* yād karat rahī –
   In het buitenland dacht ik *slechts/ook aan jou.*

4.3. **Het betrekkelijk voornaamwoord**

Hier kan men twee gebruiksgevallen onderscheiden:
Het eerste is *jaun* (die), gebruikt voor personen en niet-personen.
Het tweede is *je* (die, wie) dat als onderwerp of lijdend voorwerp uitsluitend voor personen wordt gebruikt.
De verbuiging van beide ziet er als volgt uit:

Functie	Enkelvoud/Meervoud	
onderwerp	jaun	welke/die
bijvoegelijk gebruikt	jaun(e) ke	van welke/wie
meewerkend vw.	jaun(e) ke	aan welke/wie
lijdend vw.	jaun(e) ke	welke/die/wie

Functie	Enkelvoud/Meervoud	
onderwerp	je	die
bijvoegelijk gebruikt	jekar/jinkar	van wie/welke
meewerkend vw.	jeke/jinke	aan wie/welke
lijdend vw.	jeke/jinke	wie/welke

4.3.1. *Voorbeelden:*

1. Ū adamiyā *jaun* huṁvā cale hai hamār māmā hai –
   De man die daar loopt, is mijn oom.
2. Ū pĕṛvan *jaun(e) ke/jekar* sŏṛiyan saṛal hai, kaṭā haiṁ –
   De bomen *waarvan* de wortels verrot zijn, worden omgehakt.
3. Ū lauṇḍavā *jese* tū batiyāt rahle –
   De jongen met wie je sprak.

4.4. **Het bepaling aankondigend voornaamwoord**

4.4.1. Hier treden onderling afhankelijke paren persoonlijk en niet-persoonlijk op. De verbuiging van twee van deze voornaamwoorden is als volgt:

Functie	Enkelvoud/Meervoud	
onderwerp	je . . . te	hij/zij . . . die
bijv. gebruikt	jekar/jinkar . . . tekar/tinkar	van hem/haar/hen . . . die
meewerkend vw.	jeke . . . teke	aan hem/haar/hen . . . die
lijdend vw.	jeke . . . teke	hem/haar/hen . . . die
bep. v. middel	jese . . . tese	met hem/haar/hem . . . die

Functie	Enkelvoud/Meervoud	
onderwerp	jaun . . . taun	die . . . welke
bijv. gebruikt	jaun(e) ke . . . taun(e) ke	van die . . . welke
meewerkend vw.	jaun(e) ke . . . taun(e) ke	aan die . . . welke
lijdend vw.	jaun(e) ke . . . taun(e) ke	die . . . welke
bep. v. middel	jaun se . . . taun(e) se	met die . . . welke

4.4.2. Enkele andere bepaling aankondigende voornaamwoorden zijn:

aisan . . .	taisan	zo . . . als
ĕtanā . . .	tĕtana	zoveel . . . als
jaisan . . .	taisan	zoals . . . zo
jaisī . . .	taisī	daar . . . waar

4.4.3. *Opmerking:* De hierboven geschetste vormen zijn de primaire vormen. Hiernaast kan in een paar gevallen een gereduceerde vorm, met als kern het persoonlijk voornaamwoord *ū*, als secundaire vorm voorkomen:

je . . .	te	(ook ū)
jekar . . .	tekar	(ook: okar)
jaun . . .	taun	(ook: ū)
jaisan . . .	taisan	(ook: ŏisan)
jĕtanā . . .	tĕtanā	(ook: ŏtana)

4.4.3.1. *Voorbeelden:*

1. *Je* Sarnām jāī māṅge, *te* (ook: ū) khūb paisā baṭoṛe –
   Hij/zij die naar Suriname wil(len) gaan, moet(en) flink sparen.
2. *Jaun* bŏiyo, *taun* (ook: ū) kaṭiyo –
   Wat je plant, zal je oogsten.
3. *Jekar* lāṭhī, *tekar* (ook: okar) bhaiṁs –
   Hij die de stok kan hanteren, bezit ook de buffel. (Spreekwoord).

4.4.4. Hier kan ook verdubbeling optreden:

Je-je abhī talak bhojan nā karle hoī, *te-te* jāike baiṭh sake haiṁ –
Een ieder die nog niet gegeten heeft, mag plaats nemen.

Zo ook: *Jaun-jaun . . . taun-taun; jekar-jekar . . . tekar-tekar.*

4.4.5. De betekenis laat hier alleen een uitbreiding met - *hi/(-e)* toe:

Jĕhi kām karī, *tĕhi* āge baṛhī –
Slechts hij die werkt, zal vooruitgaan.

Jaune or dekho, *taune* or andhiyār lage hai –
Waar je ook kijkt, overal is het een en al duisternis.

4.4.5.1. *Opmerking:* In het geval van *jaun* komt hier primair de vorm *jaune* voor, *jaunhi* secundair.

4.5. Het vragend voornaamwoord

Vragende voornaamwoorden vragen naar personen en zaken. Ze kunnen ook bijvoegelijk gebruikt en in het meervoud verdubbeld worden.

4.5.1. *Naar personen vragen:*

ke – wie (deze wordt zelfstandig gebruikt en in gevallen waarbij sprake is van een vertrouwde band met de spreker).
kaun – wie, welke (wordt zowel zelfstandig als bijvoegelijk gebruikt; hierbij is sprake van afstandelijkheid tot de spreker; wordt ook in deftige situaties gebruikt).

4.5.2. *Naar zaken vragen:*

kā	(zelfstandig en neutraal gebruikt)	– wat
kaun	(bijvoegelijk gebruikt)	– welk
kaunci	(zelfstandig gebruikt)	– wat

Deze laatste is een samenkoppeling van *kaun + cīj* (wat voor een ding?).

4.5.3. *Voorbeelden:*

1. *Ke* (of: *kaun*) āil hai?	– Wie is er gekomen?
2. *Ke-ke* (of: *kaun-kaun*) ail hai?	– Wie zijn er (zoal) gekomen?
3. *Maar*: Keke bolāī!	– Wie zal ik roepen!
4. *Kā* lāis hai?	– Wat heeft hij meegebracht?
5. *Kā-kā* lāis hai?	– Wat heeft hij zoal meegebracht?

Opmerking: Kā wordt ook in de volgende gevallen gebruikt:

1. *Kā*, tū skūl na jaiye? – Zeg, ga je niet naar school?
2. Cugalī ke *kā* jarūrat hai? – Waar is klikken voor nodig?
3. Pahalvanvā ke *kā* dehiṁ hai! – Wat een body heeft de atleet!

Bijvoegelijk gebruikt:

6. Tū *kekar* jūtā pahinle bāṭe? – *Wiens* schoenen heb je aan?
7. *Kaune* gāṛī ke pahiyā ṭūṭal rahā? – *Van welke* wagen was het wiel kapot?

4.5.4. *Opmerking.* Het meervoud in de gevallen van de voorbeeldzinnen wordt verkregen door verdubbeling van het vragend voornaamwoord, dus: *kekar-kekar* en *kaune-kaune.*

4.6. Onbepaalde voornaamwoorden

Deze duiden personen, zaken of groepen onbepaald aan. Zij kunnen zowel zelfstandig als bijvoegelijk gebruikt worden. Wanneer zij indirekt gebruikt worden, blijven zij onveranderd.

4.6.1. In het Sarnami zijn de onbepaalde voornaamwoorden:

koī (ook bijvoegelijk gebruikt) kauno (ook bijvoegelijk gebruikt) koī adamī ek jane kauno jane ek manaī kauno manaī ek milā	deze betekenen alle: iemand

kaī	– vele(-n)
kaiyan (go)	– vele (-n)
koī nā	– niemand
kauno nā	– niemand
kuch, kuchu	– iets, enig(-e)
kuch/kuchu nā	– niets
log, logan	– men
sab(h), sabhan	– men
sab koī	– iedereen
sab kuch	– alles
sab log/logan/loṅ	– iedereen
koī - na-koī	– wie/ welke dan ook
ek nā, ĕkkŏ nā	– geen
har ek	– elk, elkeen
koī-koī	– sommige(n)
kuch-kuch	– enkele(n)

4.6.1.1. *Opmerking 1.* Er is verschil tussen *koī* en *kauno*, hoewel beide *iemand* betekenen. In de zin: *koī āil hai* – (er is iemand gekomen) wordt de bewuste persoon verwacht, terwijl in de zin: *kauno āil hai* – (ook: er is iemand gekomen) dat niet het geval is. De laatste zin is in algemene zin gebruikt.

4.7. Het wederkerend voornaamwoord

Dit is het woordje *āpan* (apan) dat als versterking bij alle persoonlijke voornaamwoorden kan worden gebruikt. *Āpan* is een

versterkte vorm van *apan*. In de zin heeft *āpan* betrekking op het voorafgaande onderwerp, waardoor misverstanden uitgesloten worden.

4.7.1. In de zin:

"Pahile *ū okar bār* nāū se kaṭvāvat rahā –

Vroeger liet *hij zijn haar* door een dorpsbarbier knippen".
zou *okar* voor twee uitleggingen vatbaar kunnen zijn n.l.:

1. Hij liet zijn eigen haar knippen, en:
2. Hij liet het haar van een ander knippen.

Het gebruik van *āpan (apan)* sluit elk misverstand uit.

Dus:

Pahile *ū āpan* bār nāū se kaṭvāvat rahā –
Vroeger liet *hij zich* door een dorpsbarbier knippen.

4.7.2. Versterking met *-hi* en *-hu*:

Ī batiyā ū *apane* (apanehi) bolle rahā – Hij had dit *zélf* gezegd.
Ī batiyā ū *apano* (apanehu) bolle rahā – Hij had dit *zelf ook* gezegd.

5.

HET BIJWOORD

5.1. Bijwoorden kunnen bepalend aan de meeste woordsoorten, behalve het zelfstandig naamwoord, toegevoegd worden. Hun voornaamste kenmerk is dat zij niet verbogen kunnen worden als bijvoorbeeld bijvoegelijke naamwoorden.
Wel zijn mogelijk uitbreidingen met *-hi(-e)* en *-hu(-o)* en soms ook met *-vā* en *-iyā*, samenstellingen, woordgroepvorming en verdubbelingen.

Er zijn veel soorten bijwoorden. Zij kunnen een tijd, een plaats, een wijze, een hoeveelheid etc. aanduiden.

Aangezien grammaticaal hier niet veel problemen bestaan, volstaan wij met een opsomming van een aantal bijwoorden in de hierboven genoemde gevallen, aan het eind gevolgd door een aantal voorbeeldzinnen:

5.1.1. **Bijwoorden van tijd**

āj	–	vandaag
bihān	–	morgen
kalhiṁyāṁ, kāl	–	gisteren
parsŏiṁyā, parsoṁ	–	eergisteren overmorgen
roj	–	dagelijks
sabere	–	's ochtends
rāt ke, rāte	–	's avonds, 's nachts
bād meṁ	–	later
din bhar	–	gedurende de hele dag
din ke	–	overdag
ī baris	–	dit jaar
ū baris	–	volgend jaar
hardam	–	altijd
añcakke (meṁ)	–	plotseling
turante	–	terstond
pahile	–	eerst
phin, phino	–	weer, opnieuw
phir, phiro	–	weer, opnieuw

kabhī nā	–	nooit
ber-ber	–	telkens weer
rāt-din	–	dag en nacht
roj-nit	–	altijd
sabere-sañjhā	–	's ochtends en 's middags
din-dupăhare	–	op klaarlichte dag
sabere-sabere	–	's ochtends vroeg
sañjhalī junī	–	in de namiddag
āj-kāl	–	tegenwoordig
haliye	–	binnenkort, onlangs
kalhiṁye	–	net gisteren
kalhiṁyo	–	ook gisteren
tanike der meṁ	–	niet lang daarna
doharāī ke	–	voor de tweede maal
rahe-rahe	–	nu eens . . . dan weer
rase-rase	–	zoetjesaan

5.1.2. **Bijwoorden van plaats**

āge	–	vóór (zowel wat plaats als tijd betreft)
agve/-vo	–	slechts/ook vóór
āge-āge	–	vooruit
aguāre	–	op het voorerf
āge-pīche	–	van voren en achteren
pīche, pāche	–	achter (zowel wat plaats als tijd betreft)
pichvāre	–	op het achtererf
uppar; upare/-ve	–	boven; slechts boven
uparo/-vo	–	ook boven
nicce	–	beneden
dūr	–	ver
nagicce	–	dichtbij
ante	–	elders
bhittar	–	binnen
bāhar	–	buiten
bhittar-bāhar (v.v.)	–	binnen en buiten
kināre	–	langszij
kināre-kināre	–	steeds langszij
agal-bagal	–	aan weerszijden
muṛvāre	–	aan het hoofdeinde
gŏṛvare	–	aan het voeteneind
sagaro	–	overal
sakto (N)	–	overal

5.1.2.1. Door nasalering worden sommige bijwoorden van plaats richting-aanduidend:

bhitarāṁ	–	daarbinnen
uparāṁ	–	daarboven
baharvāṁ	–	daarbuiten
nicvāṁ	–	daarbeneden

5.1.3. **Bijwoorden van wijze**

sahaj/-e	–	gemakkelijk
bisāl/-e	–	geweldig
bajjar/-e	–	vreselijk
bhale	–	gelukkig
sait	–	misschien
atiyant	–	erg
kaṭhin	–	geweldig, enorm
birthā	–	tevergeefs
vahiyāte	–	tevergeefs
dhīre	–	zacht
dhīre se	–	zachtjes
dhīre-dhīre	–	langzaamaan
nihure	–	gebukt
maneman	–	innerlijk (geestelijk)
koī rakam se	–	op de een of andere manier
sacce	–	echt, inderdaad
tahiyāī-tahiyāī	–	netjes opgevouwen
goṛe-goṛe	–	te voet
chucche gore	–	blootsvoets
bichlahar	–	glibberig, glad
paidare	–	te voet
pharahar	–	bros
naṅge	–	naakt
naṅg-dhiraṅg	–	poedelnaakt
paniyā-soṭh	–	"gesmeerd"
tartŏbbar	–	achter elkaar
pasīnā-pasīnā	–	zweterig
uppar-jhāṁpar	–	"met de Franse slag"

5.1.3.1. *Opmerking:*

Als bijwoorden van wijze treedt voorts op een rijke bron van

woorden met klanknabootsende en/of klanksymbolische waarde, al dan niet meervoudig verdubbeld:

ṭan-ṭan	–	klinkend (metaalklank)
khan-khan	–	klinkend (metaalklank)
khanan-khanan	–	rinkelend (metaalklank)
pacar-paṭar	–	modderig
kudur-kudur	–	dartelend (b.v. van jonge kinderen)
phudur-phudur	–	dartelend (b.v. van vogeltjes)
las-las	–	plakkerig
lasar-lasar	–	kleverig
phar-phar	–	bros
guṭur-guṭur	–	klokkend (drinkgeluid)
hanhanāike	–	razend (motorgeluid)
han-han-han-han	–	razend (motorgeluid)
libir-libir	–	griezelig glibberig
kharbar-kharbar	–	rommelend (gestommel)
phakar-phakar	–	dampend (i.v.m. roken)
khaṭkhaṭāike	–	kloppend (b.v. aan de deur)

5.1.4. **Bijwoorden van hoeveelheid**

khālī	–	slechts
karīban	–	ongeveer
lagbhag	–	ongeveer
mil ke	–	gezamenlijk
tanko nā	–	in het geheel niet
kul	–	alle, alles
ek bun nā	–	helemaal niet
tanik bhar	–	een weinigje
ek-ek kar ke	–	één voor één
akele-akele	–	in zijn eentje

5.1.4.1. Enkele bijvoegelijke naamwoorden die een hoeveelheid aanduiden, kunnen ook als bijwoord gebruikt worden:

sab	–	alle
besī	–	veel, meer
jādā	–	veel, meer
bahut	–	veel

ḍher	–	veel
thorā se	–	weinig

Voorbeelden:

1. Āj ham *jādā* khāī lelī hai –
   Ik heb vandaag *te veel* gegeten.
2. Rāmlalvā āj *bahut* batiyā hai –
   Ramlal praat vandaag *te veel.*

5.1.5. **Overige bijwoorden**

hāṁ	–	ja
na	–	niet
nā	–	nee
nāhiṁ	–	nee
bhalā	–	zeg!
jarūr	–	zeker
albat	–	inderdaad
bilkul	–	helemaal
yāne, māne	–	met andere woorden
thore, thŏrko(N)	–	toch niet?

5.2. **Leenwoorden**

Uit het Sranan Tongo:

habaṛā (vgl. *abra* in het Sranan Tongo uit Eng. *over*)	–	aan de overkant
habaṛī - habaṛā	–	tegenover elkaar
kantī (uit het Ned. *kant* via het Sr. Tongo)	–	langs
kantī-kantī	–	aan de zijkant
soso ke (uit Sr. Tongo: *soso*)	–	voor niemendal

Uit het Nederlands:

parsīs	–	precies toevallig eigenlijk zeker

5.3. *Voorbeelden:*

1. Cŏrvā *din-dupăhare* āpan badmāsī karat rahā –
   De dief pleegde zijn misdrijf vaak *op klaarlichte dag.*
2. Bakariyā *pichvāre* ghāṁs care hai –
   De geit graast *op het achtererf.*
3. Jā *nicvāṁ* dekh to, ke āil hai –.
   Ga eens even *beneden* kijken wie gekomen is.
4. Balram *bajjar* jhūṭh bole hai –
   Balram liegt *verschrikkelijk.*
5. Ū jahuiyā āpan māi-bāp ke *tanik bhar nā* ijjat kare hai –
   Die schooier heeft *geen greintje* respekt voor zijn ouders.
6. Vāh re dost, tu *albat* kuch kamāl karle hai –
   Bravo vriend, je hebt *inderdaad* iets gepresteerd!
7. Dūno parānī bacpan meṁ *habaṛī-habaṛā* rahat rahleṁ –
   Beide echtelieden woonden in hun jeugd *tegenover elkaar.*
8. Tū hamse *parsīs-parsīs* bataiye huṁvā kā-kā bhail rahā –
   Je moet mij *haarfijn* vertellen wat daar zoal gebeurd was.
9. Tū ī anarvā *akele-akele* kāheke khāi lele bāṭe –
   Waarom heb je deze granaatappel *in je eentje* opgegeten?

6.

HET ACHTERZETSEL

6.1. Achterzetsels worden gebruikt om een veelheid van betrekkingen tussen twee zelfstandigheden aan te geven. Men lette er op dat in het Sarnami het achterzetsel voorkomt *achter* het woord waarmee het in verband staat. Dit in tegenstelling tot het Nederlands waar het een *voorzetsel* is.

6.2. In het Sarnami bestaan voor wat de vorm betreft twee soorten achterzetsels:
1. de primaire achterzetsels:

meṁ	–	in
se	–	met, door, aan, uit
par of pe	–	op
ke	–	van, aan

2. Achterzetsels gevormd met behulp van *ke* (soms kan *ke* weggelaten worden).
   Hiervan een aantal voorbeelden. Aan het eind enkele voorbeelden met *-hi(-e)* en *-hu(-o)*:

ke uppar	–	boven
ke nicce	–	beneden
ke bicce	–	middenin
ke binā	–	zonder
ke badle	–	in ruil voor
ke sāth	–	(samen) met
ke bhittar	–	binnen, in
ke bāhar	–	buiten
ke khilāf	–	tegen
ke saṅghe	–	samen met
ke sahārā se	–	met behulp van
ke santi	–	in plaats van
ke chor ke	–	behalve
ke barŏbbar	–	gelijk aan
ke lage	–	bij

ke nagicce	–	dichtbij
ke māre	–	om wille van
ke rakam	–	als
ke jaise	–	als
ke āge	–	voor
ke pīche	–	achter, om
ke vāste	–	voor
ke liye	–	voor
ke havāle	–	onder de hoede van
ke khartin	–	voor
ke pīche-pīche	–	steeds achter
ke tare	–	beneden, onder
ke agal-bagal	–	rondom, aan weerszijden van
ke jariye	–	door
ke dvārā	–	door
ke bal se	–	krachtens
ke hiṁyā	–	bij
ke bāre meṁ	–	over
ke kinār(-e)	–	naast langs
ke or se	–	van de zijde van
ke khyāl meṁ	–	naar de mening van
ke mutābik	–	volgens
ke bicār se	–	naar het oordeel van
ke pār	–	aan de overkant van
ke kaitī se	–	van de zijde van
ke rāy se	–	op advies van
ke haisiyat se	–	uit hoofde van
ke lagve	–	dichtbij
ke kinarve	–	vlak langs
ke agve	–	vlak voor
ke agvo	–	ook vóór

6.2.1. *Voorbeelden ad 1.:*

1. *met: meṁ:*
   Bed *meṁ* ham ī batiyā paṛhle bāṭī –
   Ik heb dit in de Veda's gelezen.
2. *met: ke en se:*
   Ḍher kantrākī log apne *ke* jahājī *ke* nām *se* bolāvat rahleṁ –
   Veel kontraktanten noemden elkaar "jahājī" (scheepsgenoot).
3. *met: par of pe:*
   Pahile khĕtihar log āpan ghar *par* (of: *pe*) tullī bichāvat rahleṁ –
   Vroeger bedekten landbouwers hun daken met pina-bladeren.

6.2.2. *Voorbeelden ad 2.:*

1. Wāhid āpan ghar *ke tare* bakarī – bheṁṛā posat rahā –
   Wahid hield geiten en schapen *onder* zijn huis.
2. Gharvā *ke agal-bagal* phūl boval gail hai.
   Er zijn *rondom* het huis bloemen geplant.
3. Kilā meṁ samundar *ke or* top tanal hai –
   In Kila (= Nw.-Amsterdam) zijn er kanonnen *op* de zee gericht.
4. Ī sabhā meṁ āj Balrām sabhāpati ke haisiyat se batiyāī –
   Op deze vergadering zal Balram vandaag *als* voorzitter spreken.

6.3. Wanneer achterzetsels in verband staan met de persoonlijke voornaamwoorden *ham, tū, ī, ū* in enkelvoud en meervoud, dan nemen deze de bezittelijke vorm aan. De vorm *ke* valt dan weg.
Voorbeelden met: *ke binā* – zonder:

hamār binā	–	zonder mij
tor binā	–	zonder jou
ekar binā	–	zonder hem, - haar
okar binā	–	zonder hem, - haar
ham logan ke binā	–	zonder ons
tū logan ke binā	–	zonder jullie
tŏṁhār binā	–	zonder u
āp ke binā	–	zonder u
ī sabhan ke binā	–	zonder dezen
ū sabhan ke binā	–	zonder hen
inkar binā	–	zonder hem, - dezen
unkar binā	–	zonder hem, - hen

6.4. Achterzetsels kunnen een uitgang op *-e* veroorzaken bij het direkt voorafgaand zelfstandig naamwoord en eventueel daaraan verbonden voornaamwoorden en bijvoegelijke naamwoorden. Deze uitgang kan ook weggelaten worden. (vgl. 4.2.1.2.)

Voorbeelden:

1. Ŏkare hāthe meṁ (ook: okar hāth meṁ) chūrī rahā –
   Hij had een mes *in zijn hand.*
2. *Apane* bāp *se* (ook: āpan bāp se) ī batiyā bol diye –
   Je moet dit *aan je vader* vertellen.

6.5. Het Nickeriaans Sarnami heeft voor *meṁ* naast de afgeleide vormen *eman* (hierin) en *oman* (daarin) ook de vormen *emāṁ* en *omāṁ* die ook in het Avadhi voorkomen.

7.

HET VOEGWOORD

7.1. Voegwoorden verbinden zinnen of zinsdelen met elkaar. Ook deze zijn onverbuigbaar. Wij kennen nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden.

7.1.1. **Nevenschikkend:**

aur, auro, auru, au, a	—	en
baki	—	maar
yā, ki, ki to	—	of
yā to	—	of wel
kā . . . kā . . .	—	zowel . . . als . . .
nā . . . nā . . .	—	noch . . . noch . . .

Voorbeelden:

1. Baghavā sikār khele jāt rahā *aur* baghinyā baccavan ke posat rahā –
   De tijger ging op jacht *en* de tijgerin zorgde voor de jongen.
2. Siyarvā rahā to choṭā jānvar, *baki* bahut calāṁk!
   De vos was wel klein, *maar* erg slim!
3. Dhankaṭanī ke samay sab ke kas ke kām kareke cāhiṁ, *kā* mehrarū *kā* mardānā –
   Tijdens de rijstoogst moeten *zowel* mannen *als* vrouwen hard werken.

7.1.2. **Onderschikkend:**

ki, kī	—	dat
jaune, jame, jeme	—	opdat, zodat
jo, ja	—	als, indien
jo . . . to	—	indien . . . dan
tab, ta	—	dan
nahīṁ to	—	anders
nahīṁ	—	of
cāhe . . .	—	ook al . . .
kāhe (se) (ki)	—	want, omdat

jab talak/-tak	—	zo lang . . .
jab se	—	sinds, sedert
baki	—	maar
tabbo	—	toch

Voorbeelden:

1. Buddhū hamse pūchis hai *ki* ī āphat meṁ ū kā kare –
   Buddhu heeft me gevraagd wat hij in deze ellende moet doen.
2. *Jo* ham sūt jāb, *to* tū hamke jagāī diye –
   Als ik in slaap val, (*dan*) moet je me wekken.
3. Tū apne ke jaldī taiyār kar, *nahīṁ* to der hoī jāī –
   Maak je gauw klaar, anders wordt het nog laat ook.

7.2. Vaak gebruikte voegwoorden uit het Nederlands zijn:

maar
hoewel
omdat
want

8.

HET TUSSENWERPSEL

8.1. Hieronder valt een groot aantal op zichzelf staande woorden dat gebruikt wordt om allerlei gevoelens te uiten. Vaak zijn tussenwerpsels betekenisloze lettergrepen en soms zijn ze moeilijk schriftelijk weer te geven.
De meest verscheidene stemmingen uit men door tussenwerpsels: onverschilligheid, droefheid, angst, schrik, vreugde, woede, hartstocht, verbazing, waarschuwing, de aandacht van de hoorder op zich of de boodschap vestigend etc.

De uitingsvormen kunnen zijn: roepen, schreeuwen, gillen, lachen, schateren, zuchten, kreunen, vloeken, klanknabootsingen, bevelen, verzoeken, etc.
We doen slechts een greep uit de vele mogelijkheden.
Hierbij dient te worden opgemerkt dat vertaling vaak slechts bij benadering mogelijk is.

hāṁ!	–	ja!
na	–	is het niet?
nā!	–	nee!
acchā!	–	goed, o.k.!
he!	–	he!
hĕdde (= he dekh!)	–	zie hier!
ho!	–	he!
hŏdde (= ho dekh)!	–	zie daar!
cup!	–	stil!
ayā!	–	au!
oho!	–	och-och!
ab le!	–	ook dat nog!
le babāl!	–	ook dat nog!
bhalā!	–	zeg!
bharām!	–	bons!
dharām!	–	bons!
bāp-re-bāp!	–	lieve hemel!
bacāo!	–	help!
cor-cor!	–	houdt de dief!
tāgurnāgur	–	"geluid van een trom"
albat!	–	warempel, inderdaad

sābās!	–	bravo!
vāh-vāh!	–	bravo!
na?	–	nietwaar?
to, ta?	–	toch?
kutru-kutru!	–	het roepen van een hond
krrr . . . ti ti ti . . . ā ā ā ā!	–	het lokken van kippen
āhīre!	–	lieve help!
dhăttĕri ke!	–	foei!
re!	–	joh!
hāy re	–	jammer!
hāy-hāy!	–	ach!
sāre ke!	–	verdorie!
hāy re daiyā!	–	och, lieve help!
daiyā-re-daiyā!	–	lieve help!
jā re!	–	foei, schande!
he le!	–	hier heb je 't weer!
ho le!	–	daar heb je 't weer!
Mālik jāne	–	bij God! echt waar!
Allāh kasam	–	bij God!
marde!	–	man!

8.2. *Leenwoorden:*

Uit het Sranan Tongo:

mān	–	joh, ach
nò?	–	nietwaar?
măṅ!	–	uitroep van wrevel
boi!	–	sjonge-sjonge!
mǎs!	–	vooruit, mars!

Uit het Nederlands:

tò, toch?	–	toch?
hé!	–	hé!

9.

HET WERKWOORD

9.1. Werkwoorden zeggen ons iets over een handeling, een werking, een gebeuren of een toestand in heden, verleden of toekomst.
Zoals reeds in de inleiding vermeld, zijn in het Sarnami bij dit woordsoort duidelijker dan bij de overige woordsoorten aan de uitgangen Bhojpuri en Avadhi kenmerken te onderscheiden. Dit is te zien aan de vele variante uitbreidingen van het werkwoord die vaak naast elkaar worden gebruikt.

Het onderscheid tussen de twee variante vormen van het Sarnami, de Nickeriaanse en die van de rest van Suriname, komt hier het duidelijkst tot uiting. Voor Nickerie geldt dat Avadhi invloeden iets meer aan te wijzen zijn dan in de rest van Suriname. Bovendien hebben Bhojpuri en Avahi kenmerken in beide streken zich soms op een andere manier gehandhaafd.

9.2. In dit stadium van onderzoek kan de vraag waarom het distrikt Nickerie kiest voor een Bhojpuri uitgang waar een Avadhi vorm te verwachten zou zijn, niet bevredigend beantwoord worden. Hetzelfde geldt ook voor de rest van Suriname. Het antwoord op de volgende vragen zal in de toekomst verheldering kunnen bieden in deze onduidelijkheid:
1. Hoe was de percentuele en kwantitatieve bevolkingssamenstelling van de immigranten naar moedertaal ten tijde van hun spreiding over beide gebieden?
2. Wat was de rol en invloed van de taal van de orale en geschreven literatuur m.n. in volksverhalen en religieuze werken als het Ramayana?

9.2.1. Twee voorbeelden zullen dit verduidelijken:
(Opmerking: bij het schema hieronder en hierna te volgen schema's worden de meest voorkomende vormen het eerst vermeld. De minder gebruikte vormen worden tussen haakjes geplaatst).

9.2.1.1. De Bhojpuri vormen *bāṭī, bāṭe, bā(-y)* (ben, bent, is) zijn in Nickerie vreemd. Deze worden alleen in de rest van Suriname gebruikt. Nickerie heeft hier gekozen voor vormen van het werkwoord *hove* (zijn): *hai (-lī), hai(-le), hai.*
(Zie voor de verdere vervoeging van deze werkwoorden par. 9.6.1. e.v.)

9.2.1.2. De vervoeging van bijvoorbeeld het werkwoord *kare* (doen) in de o.v.t. ziet er in beide gebieden als volgt uit:

		Nickerie	De rest van Suriname
enkv.	1e p.	ham *karin* (karlī(-lin)	ham karlī
	2e p.	tū karle	tū karle
	3e p.	ū karis (karil)	ū karis (karil)
m.v.	1e p.	hamlog *karin* (karlī(-lin)	ham log karlī
	2e p.	tū loṅ karle	tū log karle
	p.	āp karlo	āp karlo
	3e p.	ū sab(-h) *karin*	ū sab(-h) karleṁ (karle)

De onderstreepte vormen bij de Nickeriaanse vervoeging vertonen bij de primaire vormen een kontrast met de vervoeging van de rest van Suriname, zij het met hier en daar een licht verschil in nog moeilijk te meten gebruiksfrequentie. De overige vormen komen overeen.

9.3. Werkwoorden hebben in het Sarnami in hun onvervoegde vorm (de onbepaalde wijs of infinitief) 4 uitgangen t.w.: *-ve, -e, -ye* en *ī*. De stam van het werkwoord vindt men door weglating van deze uitgangen. Achter de stam van het werkwoord volgen bij de vervoeging de persoons- en tijdsuitgangen. Het voorkomen van een bepaalde infinitiefuitgang bij een werkwoord is afhankelijk van de eindklank van de stam van het werkwoord:

A. Werkwoordsstammen die eindigen op een klinker krijgen de volgende uitgangen:

1. Stammen eindigend op de klinkers *-o, -e, ū* hebben de *-ve-uitgang: rove, dhove* (stam: *dho, ro*; wassen, huilen); *leve, deve* (stam: *le, de;* nemen, geven); *chūve* (stam: *chū,* aanraken).
2. Stammen eindigend op de klinker *-ī* hebben de *-ye-uitgang: sīye, pīye* (stam: *sī, pī;* naaien, drinken).

3. Stammen eindigend op de klinker *-ā* hebben de *-ī-uitgang: khāī, jāī* (stam: *khā, jā;* eten, gaan).

B. Werkwoordsstammen die eindigen op een medeklinker hebben de *-e-uitgang.*
Hiertoe behoren de meeste werkwoorden: *sūte, kīne* (stam: *sūt, kīn*; slapen, kopen).

Tussen de werkwoordsstammen eindigend op *-ā* en de overige bestaat verschil in vervoeging (zie par. 9.7.1.1.).

9.3.1. *Opmerking:*

Vermeldenswaard is dat het Bhojpuri en het Avadhi uitgaan van andere infinitief-uitgangen n.l. uitgangen op *-al* en *-ab.* In het Oud-Avadhi: *-ai* of *vai.*

Dus:

Bhojpuri	:	dhoval, roval	–	wassen, huilen
Avadhi	:	sūtab, kīnab	–	slapen, kopen
Oud-Avadhi	:	sīkhai, calāvai	–	leren, rijden
Sarnami	:	sīkhe, calāve	–	leren, rijden

Het Hindi en het Urdu hebben hier voor alle werkwoorden een uitgang op *-nā: dhonā, ronā* – wassen, huilen.
Wanneer oudere Sarnami sprekers de infinitief gebruiken als zelfstandig naamwoord, kunnen ook de Bhojpuri en de Avadhi infinitief op *-al* en *-ab* voorkomen.

Voorbeelden:

1. Hamār *māral* ke ope koī asar na paṛe hai –
   Mijn *slaan* heeft op hem geen invloed.
2. Okar ī bāt *samjhab* bahut kaṭhin hai –
   Het *begrijpen* hiervan is voor hem erg moeilijk.
   (Letterlijk: Zijn deze woorden *begrijpen* erg moeilijk is).

9.4. Bij de vervoeging van het werkwoord maakt het Sarnami gebruik van werkwoorduitgangen en/of hulpwerkwoorden. Hier wordt onderscheid gemaakt tussen *3 wijzen*: de aantonende wijs (indicatief), de aanvoegende wijs (subjonctief) en de gebiedende wijs (imperatief). De eerste drukt iets werkelijks uit, de tweede een mogelijkheid en de derde een noodzaak of verzoek.
In deze vormen zijn de personen in enkelvoud en meervoud en de tijd herkenbaar.

De persoons- en tijdsuitgangen worden in de regel achter de stam van het werkwoord gevoegd. Alleen wanneer een werkwoord wordt samengesteld met *hove,* wordt de onbepaalde wijs van het werkwoord gebruikt.

9.4.1. Om het tijdsaspect uit te drukken gebruikt het Sarnami de volgende uitgangen of delen van uitgangen:

-at	(tegenwoordig deelwoord)	–	bolat	– zeggend
-al	(voltooid deelwoord)	–	bolal	– gezegd
-ab		–	bolab	– zal zeggen
-iy- of -ih-	(toekomende tijd)	–	bŏliye, bŏlihe	– zal zeggen
-ī- of -īgā	(toekomende tijd)	–	bolī, bolīgā	– zal zeggen

9.4.1.1. *Opmerking:* De *-h-vormen* zijn oudere vormen en kunnen zonder betekenisverschil door de *-y-vormen* vervangen worden.

9.4.2. In de vervoeging wordt tevens van de volgende hulp-werkwoorden gebruik gemaakt:

hove	–	zijn (in het algemeen)
bāṭe	–	zijn (concreet en slechts in de tegenwoordige tijd)
rahe	–	blijven, zijn (duidt het voortduren van de handeling aan, benadrukt de algemeenheid van de handeling of in de vorm van het voltooid deelwoord het verleden).

9.4.2.1. Deze werkwoorden worden ook zelfstandig gebruikt. Alle drie dienen ook om de betekenis: *hebben, bezitten, in het bezit zijn van* te omschrijven. Voor deze betekenis heeft het Sarnami geen eigen werkwoord.

Voorbeelden:

1. Hamār lage tīn buk hai/bā –
   Ik heb drie boeken.
2. Hamke/hamār lage das rupiyā rahā –
   Ik had (bezat) tien gulden.

9.4.2.2. Het werkwoord *hove* heeft ook de betekenis: *worden:*
Dhīre-dhīre der *hove* hai – Het *wordt* zoetjesaan laat.

9.5. *Opmerking 1:*

In onbenadrukte positie, wanneer duidelijk is wie of wat als onderwerp in de zin bedoeld wordt, kunnen de persoonlijke voornaamwoorden weggelaten worden:

1. Tū gharvā meṁ kā *kare hai?* – Wat *doe* je in het huis?
   Parhilā! – *Ik lees!*
2. Premvā dukaniyā meṁ kā *kīnis hai?* – Wat *heeft* Prem in de winkel *gekocht*?
   Ālū *kīnis hai.* – *Hij heeft* aardappelen *gekocht.*

Opmerking 2:

Duidelijk wordt dat de verschillende werkwoorden hier elkaar in hun betekenis aanvullen of uitsluiten. Vergelijk in dit verband het gebruik van de verschillende vormen van het Nederlandse werkwoord *zijn*: *ben, is, was.*
Deze gaan historisch terug op 3 verschillende werkwoorden.

9.6. De werkwoorden kan men voorts onderverdelen in: *overgankelijke* (transitief) en *onvergankelijke* (intransitief) werkwoorden, zogenaamde *enkele-* en *dubbele causatieven* en *bedrijvende* en *lijdende vormen.*
Eerst wordt de aantonende wijs in de bedrijvende vorm behandeld.

9.6.1. *De vervoeging van bāt-* *o.t.t.*

enkv.	1e p.	ham bāṭī	–	ik ben
	2e p.	tū bāṭe	–	jij bent
	3e p.	ī,ū,bā(-y)	–	hij/zij is
meerv.	1e p.	hamlog bāṭī(-ṁ)	–	wij zijn
	2e p.	tū log bāṭe	–	jullie zijn
		āp bāṭo, tū bāṭo	–	u bent
	3e p.	ī, ū sab (-h) bāṭeṁ	–	zij zijn

Voorbeeld:

Hamlog āj gharveṁ bāṭī(-ṁ) (zelfstandig gebruikt) –
Wij zijn vandaag thuis (gebleven).

9.6.2. *De vervoeging van hove en rahe als hulpwerkwoorden én als zelfstandige werkwoorden.*

9.6.2.1. *O.t.t.*

enkv.	1e p.	ham hai (hailī N)	–	ik ben
	2e p.	tū hai (haile N)	–	jij bent
	3e p.	ī, ū hai	–	hij/zij is
meerv.	1e p.	ham log haiṁ (hailī N)	–	wij zijn
	2e p.	tū log hai (haile N)	–	jullie zijn
		āp ho (hailo N)	–	u bent
	3e p.	ī, ū sab (-h) haiṁ (haileṁ N)	–	zij zijn

Voorbeeld:

Ū sab(h) ī sait kahāṁ haiṁ (haileṁ) (zelfstandig gebruikt) –
Waar zijn zij nu?

9.6.2.2. *O.v.t. Ik was etc.*

ham rahlī (rahin; typerend voor N) tū rahle (rahe) ū rahā (rahal)
ham log rahlī (rahin; ook: typerend voor N) tū log rahle (rahe) āp rahlo (raho) ū sab(-h) rahleṁ, raheṁ (rahin); ook: typerend voor N)

Voorbeelden:

1. Jab ham toke bŏlāvat rahlī, tab tū kahāṁ *rahle*? –
   Waar *was* je toen ik je riep?
2. Brisvā gharveṁ *rahā* jab tū oke khoje gai rahe –
   Bris *was* wel thuis toen je hem ging zoeken.

9.6.2.3. *O.t.t.t. Ik zal zijn (worden)*

ham hob(-e), hŏibe tū hŏiye ū hoī (-gā)	of: rahab, rahbe, rahibe rahiye rahī (-gā)
ham log hob(-e), hŏibe tū log hŏihe, hŏiye āp hŏiho, hŏiyo ū sab hŏiheṁ, hŏiyeṁ	rahab, rahbe rahiye rahiyo rahiyeṁ

Voorbeelden:

1. Tū bihān jab tīn baje aiye, tab ham gharveṁ *hobe (rahbe)* –
   Wanneer je morgen om drie uur komt, zal ik thuis *zijn*.
2. Hamār saṅghatiyā Hansū ke mañjhā *hoī (-gā)* –
   Mijn vriend *zal* bestuurs-opzichter van Meerzorg *zijn (worden)*.

9.6.2.4. *O.v.t.t. Ik zou zijn (worden)*

ham hŏitī tū hŏite ū hovat (hot)	of: rahtī rahte rahat
ham log hŏitī (-jā) tū log hŏite (-jā) āp hŏito ū sab hŏiteṁ	rahtī rahte rahto rahteṁ

Opmerking:

De toevoeging *-jā* in de eerste en tweede persoon meervoud benadrukt het aspect van gezamenlijkheid.

Voorbeelden:

1. Āp hamse kalhiyāṁ bole raho, ki āp gharveṁ *hŏito (rahto)* –
   U had me gisteren gezegd dat u thúis zou *zijn*.
2. Balramvā paṛhle hovat (rahat), tab ab le baṛkā adamī *rahat (hovat)* –
   Had Balram gestudeerd, dan *zou* hij nu al een belangrijk man *zijn*.

9.6.2.5. Volledigheidshalve volgt hier de vervoeging van *hove* in de betekenis van worden (gebeuren). Deze vormen worden slechts zelfstandig of als tweede lid van samengestelde werkwoorden gebruikt:

o.t.t. Ik word etc. met nadruk op het proces:

ham hoilā tū hove hai ū hove hai	of: hovat bāṭī hovat bāṭe hovat bā(-y)
ham log hoilā tū log hove hai āp hove ho ū sab hove haiṁ	hovat bāṭī(-ṁ) hovat bāṭe hovat bāṭo hovat bāṭeṁ

o.v.t. Ik werd etc.

ham bhailī (bhain N) tū bhaile ū bhail (bhai) (bhe)
ham log bhailī (bhain N) tū log bhaile āp bhailo ū sab bhaileṁ (bhain N)

9.7. De vervoeging van de zelfstandige werkwoorden

Het Sarnami kent in de onvoltooide tijden telkens paren van vervoegingen. De eerste vorm wordt in algemene zin gebruikt, terwijl de tweede benadrukt dat een handeling op een bepaald moment in heden, verleden of toekomst aan de gang is, was of zal zijn. Het verschil in betekenis is als dat tussen de Engelse vormen: *I go* en *I am going*. Als voorbeeld kiezen we het werkwoord *paṛhe* (stam: *paṛh-*) – lezen.

9.7.1. *O.t.t. I lees etc.*

ham paṛhilā (paṛhī hai N) tū paṛhe hai ū paṛhe hai

ham log paṛhilā tū log paṛhe hai āp paṛhe ho, paṛho hai ū log paṛhe haiṁ

Ik ben lezende (vgl. Eng.
I am reading) etc.

ham paṛhat bāṭī (hai, haiṁ, hailī N) tū paṛhat bāṭe (hai, haile N) ū paṛhat bā(-y) (hai)
ham log paṛhat bāṭī(-ṁ) (haiṁ) (hailin N) tū log paṛhat bāṭe (hai, haile N) āp paṛhat bāṭo (ho, hailo N) ū log paṛhat bāṭeṁ (haiṁ)

Naast *ham paṛhat bāṭī etc.* kan een andere vorm gebruikt worden.
Deze benadrukt het voortduren van de handeling op een sterkere wijze:

ham paṛh rahal bāṭī (hai, hailī N) tū paṛh rahal bāṭe (hai, haile N) ū paṛh rahal bā(-y) (hai)
ham log paṛh rahal bāṭī(-ṁ) (haiṁ) (hailin N) tū log paṛh rahal bāṭe (hai, haile N) āp paṛh rahal bāṭo (ho, hailo N) ū sab paṛh rahal bāṭēṁ (haiṁ)

Voorbeelden:

1. Paṇḍitvā Rāmāyan ke dohā-caupāī *samjhāve hai* –
   De pandit *legt* dohā's en caupāī's uit het Ramayan *uit.*
   (Dohā's en caupāī's zijn bepaalde versvormen met strenge regels van metrum, ritme en rijm)
2. Paṇḍitvā Rāmāyan ke dohā-caupāī *samjhāvat bā* –
   De pandit *legt nu* dohā's en caupāī's uit het Ramayan *uit.*
3. Paṇḍitvā Rāmāyan ke dohā-caupāī *samjhā rahal bā (hai)* –

De pandit *is op dit moment bezig* dohā's en caupāī's uit het Ramayan *uit te leggen.*

9.7.1.1. De vervoeging van werkwoorden waarvan de stam eindigt op een *ā* bijvoorbeeld *khāī, jāī* (eten, gaan) is als volgt:

O.t.t. Ik eet etc.

ham khāilā tū *khā* hai ū *khā* hai
ham log khāilā tū log *khā* hai āp *khāo* ho ū log *khā* haiṁ

Ik ben etende (vgl. Eng.
I am eating) etc.

ham khāt bāṭī tū khāt bāṭe ū khāt bā(-y)	(hai, haiṁ, haili N) (hai, haile N) (hai)
ham log khāt bāṭī(-ṁ) tū log khāt bāṭe āp khāt bāṭo ū log khāt bāṭeṁ	(haiṁ) (hailin N) (hai, haile N) (ho, hailo N) (haiṁ)

9.7.2. *O.t.t. Ik las etc.*

ham paṛhlī (paṛhlin N., paṛhin N) tū paṛhle ū paṛhis (paṛhil, typerend voor N)
ham log paṛhlī (paṛhlin N., paṛhin N) tū log paṛhle āp paṛhlo ū sab paṛhleṁ (paṛhin N)

Ik was lezende (I was reading) etc.

paṛhat rahlī (rahī; rahin, typerend voor N; rahlin N) paṛhat rahle paṛhat rahā
paṛhat rahlī (rahī; rahin, ook typerend voor N; rahlin N) paṛhat rahle paṛhat rahlo paṛhat rahleṁ (rahin N)

Voorbeelden:

1. Ham log āpan-āpan kapaṛā apane *dhŏilī* –
   Wij *wasten* elk onze kleren zelf.
2. Jab mausī bhittar *āil/āis* (N), tab laṛkiyan *pakāvat rahleṁ/rahin*
   Toen tante *binnenkwam, waren* de meisjes *bezig te koken.*

9.7.3. *O.t.t.t. Ik zal lezen etc.*

ham paṛhab, paṛhbe tū paṛhiye ū paṛhī (-gā)
ham log paṛhab, paṛhbe tū log paṛhiye āp paṛhiyo ū sab paṛhiyeṁ

Ik zal lezende zijn
(I shall be reading) etc.

ham paṛhat rahab (rahbe, rahibe) tū paṛhat rahiye ū paṛhat rahī (-gā)
ham log paṛhat rahab (rahbe, rahibe) tū log paṛhat rahiye āp paṛhat rahiyo ū sab paṛhat rahiyeṁ

Voorbeelden:

1. Tū ū mahinā ī sabhā meṁ jarūr *jaiye* –
   Je *zal* de volgende maand zeker naar deze vergadering *gaan.*
2. Jab tū rāt ke ghare *aiye*, tab ham *sūtat rahab* –
   Wanneer je 's nachts thuis komt, *zal* ik al *slapen.*

9.7.4. *V.t.t. Ik heb gelezen*

ham paṛhlī hai (ook: hă N) tū paṛhle hai (ook: hă N) ū paṛhis (paṛhil) hai (ook: hă N)	of: paṛhle bāṭi paṛhle bāṭe paṛhle bā
ham log paṛhlī haiṁ tū log paṛhle hai āp paṛhle ho ū sab paṛhle haiṁ	paṛhle bāṭī(-ṁ) paṛhle bāṭe paṛhle bāṭo paṛhle bāṭeṁ

Tussen deze twee vormen bestaat enig verschil. Bij een zin als: *Ham bhāt khailī hai* (Ik heb rijst gegeten) hoeft zich de rijst niet meer in de maag van de spreker te bevinden. Bij: *Ham bhāt khaile bāṭī,* ligt de nadruk op het feit dat het resultaat van het eten nog navoelbaar is.

9.7.5. *V.v.t. Ik had gelezen:*

ham paṛhle (parhlī) rahlī (rahī) tū paṛhle rahle (rahe) ū paṛhle (paṛhis, paṛhil) rahā	of: paṛhe rahī (rahin, typerend voor N.) paṛhe rahe paṛhe/paṛhis rahā
ham log paṛhle rahlī tū log paṛhle rahle āp paṛhle rahlo ū sab paṛhle rahleṁ	paṛhe rahī (rahin, typerend voor N.) paṛhe rahe paṛhe raho paṛhe rahe

Het enige verschil tussen beide groepen is, dat de eerste Bhojpuri-vormen zijn en de tweede Avadhi.

Voorbeelden:

1. Ham toke saharyā meṁ *dekhle rahlī* (dekhe rahī) –
   Ik *had* je in de stad *gezien.*
2. Sardhvā toke nā *samajhle rahā* (samjhe rahā) –
   Sardha *had* jou niet *begrepen.*

9.7.6. *V.t.t.t. Ik zal gelezen hebben*

ham paṛhle rahab (rahibe) tū paṛhle rahiye ū paṛhle rahī (-gā)
ham log paṛhle rahab (-jā) tū log paṛhle rahiye (-jā) āp paṛhle rahiyo ū sab paṛhle rahī (-gā)

Voorbeelden:

1. Tū bihān jab aiye, tab ham kamvā *karle rahab* –
   Wanneer je morgen komt, *zal* ik het werk al *gedaan hebben.*
2. Nā ghabaṛā, ū tor baiskilyā jarūr *banaile rahī* –
   Wees maar niet bang, hij *zal* je fiets zeker *gemaakt hebben.*

9.7.7. *Opmerking:* Het werkwoord *jāī* (gaan) heeft in de verleden tijd een onregelmatige vorm op *gail–*:

Dus:

o.t.t. ik ga etc.	*o.v.t. ik ging etc.*
ham jāilā (jāt hai) tū jā hai ū jā hai	ham gailī (gain N) tū gaile ū gail (gai) (ge) (gais N)
ham log jāilā tū log jā hai āp jā ho ū sab jā haiṁ	ham log gailī (gain N) (gailin N) tū log gaile āp gailo ū sab gaileṁ (gain N)

9.8. **De aanvoegende wijs**

Deze drukt zowel wens als aansporing, twijfel, onzekerheid of ook ontkenning van de werkelijkheid, onvervulbare voorwaarde uit.

9.8.1. *Dat ik lees:*

ham paṛhī tū paṛh(-e) ū paṛhe
ham log paṛhī (jā) tū log paṛhe āp paṛho u sab paṛhe(ṁ)

Voorbeelden:

1. Kā, tū māṅge hai ki ham log *hār jāī*?
   Wil je soms dat wij *verliezen*?
2. Maiyā māṅge hai ki laṛkavan *khele* –
   Moeder wil dat de kinderen *spelen.*

9.8.2. *Dat ik zou lezen*

ham paṛhtī tū paṛhte ū paṛhat
ham log paṛhtī (-jā) tū log paṛhte (-jā) āp paṛhto ū sab paṛhte(-ṁ)

Voorbeelden:

1. Tū to bolat rahe ki tū gaṛiyā *kinte* –
   Je zei immers dat je de wagen *zou kopen.*
2. Ham khelvā *dekhe jaitī* mān, baki kartve na milal –
   Ik *zou* het spel *gaan zien* joh, maar ik kon geen kaart krijgen.

9.8.3. *Dat ik zou lezende zijn*

ham paṛhat rahtī tū paṛhat rahte ū paṛhte rahat	
ham log paṛhat rahtī tū log paṛhat rahte āp paṛhat rahto ū sab paṛhat rahte(ṁ)	

Voorbeelden:

1. Ham sac-muc bolle rahī ki ham *paṛhat rahtī* jab ū āvat –
   Ik had inderdaad gezegd dat ik *zou lezen* wanneer hij kwam.
2. Ham oke nā jagaitī, ta ū *sutate rahat* –
   Als ik hem niet gewekt had, *zou* hij *blijven doorslapen.*

9.8.4. *Ik zou gelezen hebben:*

ham paṛhle rahtī tū paṛhle rahte ū paṛhle rahat	of:	ham paṛhle hŏitī tū paṛhle hŏite ū paṛhle hovat(hot)
ham log paṛhle rahtī tū log paṛhle rahte āp paṛhle rahto ū sab paṛhle rahte(ṁ)		ham log paṛhle hŏitī tū log paṛhle hŏite āp paṛhle hŏito ū sab paṛhle hŏite(ṁ), (hovat)

Tussen deze twee vormen bestaat geen verschil. De eerste wordt iets vaker gebruikt dan de tweede.

Voorbeeld:

Tū hamse bŏlle rahle ki tū kapaṛā *pahinle rahte,* baki abhī talak tū aisahiṁ ghūmat bāṭe (ghūme hai) –
Je had me gezegd dat *je je al aangekleed zou hebben,* maar je loopt nog steeds zo rond.

9.8.5. *Ik zal lezende zijn:*

ham paṛhat hob(-e), hŏibe tū paṛhat hŏiye ū paṛhat hoī(-gā)
ham log paṛhat hob(-e), hŏibe tū log paṛhat hŏiye āp paṛhat hŏiyo ū sab paṛhat hŏiyem

Voorbeelden:

1. Tū jab ghare aiye, tab ham *sūtat hŏibe* –
   Wanneer je thuis komt, zal ik misschien al slapen.
2. Ī sait hamār bhāī *ghare āvat hoī* –
   Mijn broer *zal* nu *op weg naar huis zijn.*

9.9. De gebiedende wijs

Met de gebiedende wijs geeft de spreker uiting aan zijn wil, voor zover hij invloed wil uitoefenen op het gedrag van de toegesprokene. De zuiverste vormen van een bevel of gebod zijn die met de tweede persoon enkelvoud of meervoud (*tū, tū log, āp*). Hierbij kunnen schakeringen optreden van streng bevel tot nederig verzoek. De persoonlijke voornaamwoorden worden weggelaten als duidelijk is tegen wie gesproken wordt.

9.9.1. Voor kinderen, minderen en gelijken wordt de stam van het werkwoord gebruikt:

(tū)	paṛh!	–	lees!
	dekh!	–	kijk!
	sun!	–	luister!
	jā!	–	ga!
	cup!	–	stil!

9.9.2. Beleefde vormen zijn:

paṛhă!	–	lees eens!
bolă!	–	vertel eens!
dekhă!	–	kijk eens!

9.9.3. Voor ouderen, meerderen of als beleefdheidsvorm kunnen worden gebruikt:

(tū log, āp)	paṛho!	–	leest u! lezen jullie!
	dekho!	–	kijkt u! kijken jullie!
	āvo!	–	komt u! komen jullie!
	lo	–	alstublieft!
	do	–	geeft u!
(āp)	dīhe	–	geeft u!
(āp)	paṛhiye!	–	leest u!
(āp)	caliye!	–	gaat u mee!
(āp)	likhiye!	–	schrijft u!

of: als meest beleefde vorm:

(āp)	paṛhihe!	–	leest u!
(āp)	calihe!	–	gaat u!
(āp)	likhihe!	–	schrijft u!
(āp)	dīho!	–	geeft u!

9.9.4 Naast deze treden vormen op die een voorstel, besluit, verzoek, toestemming, belofte of wens uitdrukken. Hiervan enkele voorbeelden:

bŏliye!	–	je moet zeggen!
bolī jā?	–	zullen we zeggen?
parhat jā!	–	blijven jullie lezen! lezen jullie!
calal jāī!	–	laat ons gaan!
calak hoī? (= cale ke hoī?)	–	zullen we gaan?
dekhiyā	–	je moet zien!
rahan de	–	laat het staan!
kare de! of: karan de!	–	laat hem het doen!

9.9.5. In een aantal gevallen kan evenals in het Nederlands ook de onbepaalde wijs als een gebod gebruikt worden:

sūte!	–	slapen!, naar bed!
paṛhe!	–	lezen!

9.10 Overgankelijk en onovergankelijk

9.10.1. Werkwoorden kunnen overgankelijk (transitief) of onovergankelijk (intransitief) zijn. Het verschil tussen beide is niet aan hun uiterlijke vorm te zien. Overgankelijk noemt men die werkwoorden die een lijdend voorwerp bij zich kunnen hebben. Hiervan enkele voorbeelden:

bhāt *khāī*	–	rijst *eten*
khet *jote*	–	de grond *omploegen*
lakaṛī *kāte*	–	hout *hakken*
pānī *pīye*	–	water *drinken*
dūdh *dūhe*	–	melken

9.10.2. Onovergankelijk zijn die werkwoorden die geen lijdend voorwerp bij zich kunnen hebben:

rove	–	huilen
kaṭe	–	gesneden worden
baiṭhe	–	zitten
nāce	–	dansen
haṁse	–	lachen

9.10.3. Alle onovergankelijke werkwoorden kunnen overgankelijk worden gemaakt door:

a) verlenging van de stamklinker, in bepaalde gevallen gepaard gaande met een verandering van de stemloze slotmedeklinker van de stam in een stemhebbende medeklinker:

chūṭe	–	los raken
choṛe	–	los laten
phaṭe	–	barsten
phāṛe	–	(doen) barsten

ṭūṭe	–	kapot gaan
ṭūṛe	–	kapot maken
kaṭe	–	gesneden worden
kāṭe	–	snijden

Een voorbeeldzin met *kāṭe*:

Nankā ū kaṭlisiyā se nariyar *kāṭat rahā* –
Nanka *kapte* met die houwer cocosnoten *open.*

b) toevoeging van -āv- aan de stam:

rove	–	huilen
rŏvāve	–	doen huilen
baiṭhe	–	zitten
baiṭhave	–	doen zitten
nāce	–	dansen
nacāve	–	doen dansen

Een voorbeeld met *baiṭhe:*

Sipahiyā hamlogan ke din-bhar *baiṭhāis rahā* –
De politie-agent *had* ons de hele dag *laten zitten.*

9.10.4. **Enkele en dubbele causatieven**

9.10.4.1. Aan de hand van 3 voorbeelden (*kare, karāve* en *karvāve*) maken wij duidelijk wat hiermee bedoeld wordt:

1. Ham kamvā karilā – Ik doe het werk
2. Ham kamvā karāilā – Ik laat het werk doen (enkele causatief)
3. Ham kamvā karvāilā – Ik laat het werk doen (dubbele causatief)

Kare (1) betekent: doen; bij *karāve* (2) laat iemand een ander het werk doen; bij *karvāve* (3) geeft iemand aan een ander de opdracht om het werk te laten doen. Hier zijn dus respectievelijk *één, twee* of *drie* personen bij de handeling betrokken.

9.10.4.2. Een aantal onovergankelijke werkwoorden zijn onregelmatig in vorm en hebben soms zelfs 4 variaties.
Enkele voorbeelden:

a) mare	–	sterven
māre	–	doden, slaan
marāve	–	doen slaan, doden
marvāve	–	door een derde doen doden of slaan
b) chūṭe	–	los raken
choṛe	–	los laten
chŏṛāve	–	los maken, verlossen
chŏṛvāve	–	doen losmaken, doen verlossen
c) kaṭe	–	snijden, gesneden worden
kāṭe	–	snijden
kaṭāve	–	doen snijden
kaṭvāve	–	door een 3e doen snijden

9.10.4.3. De overgankelijke werkwoorden vormen hun causatieven door toevoeging van: -āv- of -vā- aan de stam van het werkwoord.
Een enkele is onregelmatig:

khāī	–	khiyāve	–	khavāve	=	eten, doen eten
dekhe	–	dĕkhāve	–	dĕkhvāve	=	doen, laten doen
paṛhe	–	paṛhāve	–	paṛhvāve	=	lezen, doen lezen
kare	–	karāve	–	karvāve	=	doen, laten doen

Voorbeelden met paṛh-:

Ham Sarnami paṛhilā	–	Ik lees (leer) Sarnami
Ham Sarnami paṛhāilā	–	Ik onderwijs Sarnami
Ham Sarnami paṛhvāilā	–	Ik laat Sarnami onderwijzen

9.10.4.4. Causatieven kunnen ook samengesteld zijn met de hulpwerkwoorden *leve* (nemen) en *deve* (geven). (Zie voor een verdere uitleg van het karakter van deze twee werkwoorden par. 9.11.2.2.).

Voorbeelden:

met leve

cikh(v)āve	–	cikhā/cikhvā leve	–	doen proeven
dĕkh(v)ave	–	dĕkhā/dekhvā leve	–	doen zien
khŏjvāve	–	khŏjvā leve	–	doen zoeken
kar(v)āve	–	karā/karvā leve	–	laten doen
man(v)āve	–	manā/manvā leve	–	doen troosten

met deve

rŏvāve	–	rōvā deve	–	doen huilen
mar(v)āve	–	marā/marvā deve	–	laten slaan/doden
lauṭ(v)āve	–	lauṭā/lauṭvā deve	–	doen terugsturen
nikarvāve	–	nikarvā deve	–	doen uithalen
cal(v)āve	–	calvā deve	–	doen lopen

9.10.5. De *lijdende vorm* wordt op verschillende manieren verkregen.

9.10.5.1. De eerste manier is het voltooid deelwoord van het werkwoord te doen volgen door het hulpwerkwoord *jāī* (worden). "Degene" die de handeling uitvoert, wordt met het achterzetsel *se* aangeduid. Dus:

dhoval jāī	–	gewassen worden
sīyal jāī	–	genaaid worden
khāval jāī	–	gegeten worden
kīnal jāī	–	gekocht worden

Voorbeelden:

1. Masīn *se* kapaṛā *dhoval jā hai* –
   De kleren *worden* met een machine *gewassen.*
2. Tarkārī bajār meṁ bhī *kīnal jā hai* –
   Groenten *worden* ook op de markt *gekocht.*

9.10.5.2. De tweede manier verkrijgt men door de uitgang *-āī* achter de stam van de bedrijvende vorm van het werkwoord te voegen.
Dus:

bedrijvend	stam	lijdend	
paṛhe	paṛh	paṛhāī	gelezen worden
dekhe	dekh	dĕkhāī	gezien worden
sīye	sī	siyāī	genaaid worden
dhove	dho	dhŏvāī	gewassen worden
khāī	khā	khavāī	gegeten worden

Voorbeelden:

1. Boekvan laṛkavan *se paṛhā hai* –
   De boeken *worden* door de kinderen *gelezen.*
2. Kapaṛvan abbe *siyāt rahleṁ* –
   De kleren *werden* nog *genaaid.*

9.10.5.2.1. De voltooide betekenis van deze vormen vertoont zonder betekenisverschil twee uitgangen. De *-l*-vormen zijn Bhojpuri-vormen, de *-ān*-vormen Avadhi:

1. Filmvā *dĕkhāil/dĕkhān rahā* –
   De film *was vertoond* (*geworden*).
2. Kapaṛvan *siyāil/siyān haiṁ* –
   De kleren *zijn genaaid* (*geworden*).
3. Tarkariyā *dhŏvāil/dhŏvān hoī* –
   De groenten *zullen* wel *gewassen zijn.*

9.10.6. De hulpwerkwoorden *hove* (*rahe, bā-*), *cāhe* en *paṛe* leveren in een bepaalde constructie de betekenis *moeten* in diverse betekenissen op.

De constructie is als volgt:

De handelende persoon + *ke* + de onbepaalde wijs van het hoofdwerkwoord + *ke* + een vervoegde vorm van *hove* (*rahe, bā-*), *cāhe* of *paṛe.*

Voorbeelden:

9.10.6.1. Met *hove, rahe* en *bā-*. *Moeten* heeft hier de betekenis van *een innerlijk gevoelde verplichting:*

1. *Hamke* huṁvā *jāīke hoī* –
   Ik *zal* daar *moeten gaan* (lett. door mij zal daar gegaan moeten worden).

2. *Rabin ke* bhāsan *deve ke rahī* –
Rabin *zal* een lezing *moeten geven.*
3. *Oke* abbe bahut kām *kare ke bā* –
Hij *heeft* nog veel werk *te doen.*

9.10.6.2. Met *cāhe. Moeten* heeft hier de betekenis van *behoren te . . .:*

1. *Toke* jhūṭh nā *bole ke cāhīṁ* –
Je *zou* niet *moeten liegen.*
2. Ū juni *toke jāg jāīke cāhat rahā* –
Je *had* tegen die tijd *al wakker moeten zijn.*

9.10.6.3. Met *paṛe. Moeten* houdt hier in *een dwingende verplichting:*

1. *Bisram ke* kas ke belasting *bhare ke paṛī* –
Bisram *zal* flink belasting *moeten betalen.*
2. *Toke* bŏjhvā *dhove ke paṛat,* tab bujhāt –
Als jij de last *had moeten dragen,* dan zou je het wel merken.

9.11. Karakteristieke eigenschappen

Tot dusverre is het Sarnami werkwoord behandeld aan de hand van de traditioneel-schoolse grammatica.
Uit deze behandeling blijkt ten eerste het kontrast tussen het gebruik van de tegenwoordige en voltooide deelwoorden. Het lijkt dat dit kontrast van groter belang is dan de kwestie van de aanduiding van de tijd. Voorts is gebleken dat in het Sarnami een samenstelling van werkwoorden optreedt waarin het hulpwerkwoord een bepaalde betekenisnuance van de door het hoofdwerkwoord uitgedrukte handeling of het gebeuren expliciet maakt (zie bijvoorbeeld 9.7.).

In het volgende wordt het samengestelde werkwoord vanuit twee gezichtspunten nader beschouwd:

a. de kwestie van het aspect: het begin, de duur en de doelgerichtheid van de handeling of het gebeuren
b. de vraag in hoeverre de handeling of het gebeuren op het onderwerp zelf of op een ander dan het onderwerp gericht is.

9.11.1 Wat betreft het aspect is het opvallend dat dit voornamelijk wordt uitgedrukt door de vorm van het tegenwoordig deelwoord van het hoofdwerkwoord als kern van de samenstelling te gebruiken. Dit kan verklaard worden uit het feit

dat het juist deze vorm van het werkwoord is die het proces van de handeling of het gebeuren uitdrukt.

Aangezien het voltooid deelwoord uitdrukt dat het proces afgesloten is, speelt in die vorm het aspect een veel geringere rol. Daarom kan hier worden volstaan met een bespreking van het gebruik van het hulpwerkwoord in zijn samenstelling met de onvoltooide vorm van het hoofdwerkwoord.

9.11.1.1. De meest voorkomende hulpwerkwoorden die wij bedoelen zijn:

Infinitief		
hove	–	zijn, worden
bāṭ-	–	zijn
āve	–	komen
rahe	–	zijn, blijven
jāī	–	gaan

9.11.1.2. Al deze werkwoorden kunnen ook zelfstandig gebruikt worden.
Wanneer *hove* en *rahe* zelfstandig gebruikt worden, ligt er een verschil in nadruk op de bepaaldheid van het gebeuren of de toestand.

Terwijl *hove* een bepaaldheid uitdrukt, drukt *rahe* een algemeenheid uit.
Dit kan worden geillustreerd aan de hand van de volgende zinnen:

1. Kauno-kauno ām saṛal *hai*; en
2. Kauno-kauno ām saṛal *rahe hai*

betekenen beide in het Nederlands:

Sommige manjes zijn rot.

Het verschil in betekenis tussen beide zinnen kan als volgt omschreven worden:
In de eerste zin gaat het om een aantal rotte manjes uit een *bepaalde* partij (van één oogst bijvoorbeeld). De tweede zin is in een algemene betekenis gebruikt en drukt uit dat onder alle manjes ter wereld zich altijd ook rotte bevinden.

9.11.1.3. Om de kwestie van aspect te verduidelijken, gebruiken wij in de hierna te volgen uitleg de volgende zin in de o.t.t. met een concrete situatie als grondslag:

Ū tor badmāsī *dekhe hai* –
Hij ziet jouw kattekwaad (hij heeft jouw kattekwaad in de gaten).

Hiervan leiden wij ons voorbeeldzinnetje af:

Ū tor badmāsi dekhat bā/hai –
*Hij is bezig jouw kattekwaad te zien.

Uit de vergelijking van *ū dekhe hai* (hij ziet) en *ū dekhat bā/hai* (hij is bezig te zien) (zie ook par. 9.7.1.) blijkt dat de eerste zin de handeling in zijn algemeenheid uitdrukt, terwijl de tweede zin aangeeft dat het proces van de handeling op een bepaald moment aan de gang is.

9.11.1.3.1. *Voorbeelden met āve.* Al deze voorbeeldzinnen moeten in het Nederlands worden vertaald met: Hij ziet al geruime tijd.
a) Ū dekhat āve hai.
De vorm *āve* verduidelijkt de *aanvang van het proces.*
b) Ū dekhat āvat bā/hai.
De onvoltooide vorm *āvat* verduidelijkt *de bewuste voortzetting van het aangevangen proces.*
c) Ū dĕkhte āve hai.
Als in a), maar met een gelijktijdige nadruk op de handeling van het zien zelf.
d) Ū dĕkhte-dĕkhte āve hai.
Als in c), maar de herhaling van de vorm *dĕkhte* versterkt de nadruk op de handeling van het zien zelf.
e) Ū dĕkhte-dĕkhte āvat bā/hai.
De onvoltooide vorm *āvat* verduidelijkt de bewuste voortzetting van het aangevangen proces als in b), terwijl er tevens een sterke nadruk op de handeling van het zien zelf wordt gelegd als in d).

9.11.1.3.2. *Voorbeelden met rahe.* Deze betekenen alle in het Nederlands: Hij blijft zien.
a) Ū dekhat rahe hai.
De vorm *rahe* verduidelijkt *de duur van het proces.*
b) Ū dĕkhte rahe hai.
Als in a), maar de vorm *dĕkhte* legt een gelijktijdige nadruk op de handeling van het zien zelf.
c) Ū dĕkhte rahat bā/hai.

De onvoltooide vorm *rahat* verduidelijkt *de blijvende inzet van de handelende persoon in het proces.*

9.11.1.3.3. *Voorbeelden met jāī.* De zinnen betekenen hier: Hij gaat door met te zien.
a) Ū dekhat jā hai.
De vorm *jā* verduidelijkt *de doelgerichtheid van de handelende persoon in het proces.*
b) Ū dekhat jāt bā/hai.
De onvoltooide vorm *jāt* verduidelijkt *de bewuste voortzetting van het proces naar het gestelde doel.*
c) Ū dĕkhte jāt bā/hai.
Als in b), maar de vorm *dĕkhte* legt *een gelijktijdige nadruk op de handeling* van het zien zelf.
d) Ū dĕkhte-dĕkhte jāt bā/hai.
Als in b), maar de herhaling van de vorm *dĕkhte* legt *een versterkte nadruk op de handeling zelf* als in c).

9.11.1.3.4. *Opmerking 1.*
Behalve de genoemde hulpwerkwoorden komen in het Sarnami nog drie andere voor *die een aspect van de handeling uitdrukken.* Het zijn de werkwoorden:

lage	–	zich hechten aan, raken
cuke	–	klaar zijn met, af hebben
hove	–	zijn, worden, af hebben

Deze werkwoorden worden met een andere vorm van het hoofdwerkwoord samengesteld dan de bovengenoemde drie.

9.11.1.3.4.1. *Lage* drukt het aspect van *begin van de handeling* uit. Dit hulpwerkwoord wordt met de onbepaalde wijs van het hoofdwerkwoord (de infinitief) samengesteld.

9.11.1.3.4.1.1. *Voorbeelden:*
1. Sila kāheke aise kare lage hai? –
Waarom begint Sila zo te handelen?
2. Binā kuch bole ū paisavā *bhare lagal* –
Zonder een woord te zeggen *begon* hij het geld *te betalen.*
3. Tū ṭem par nā aite, tab ham log *cale lagtī* –
Wanneer je niet op tijd zou komen, *zouden* wij al *beginnen te gaan.*

9.11.1.3.4.2. De hulpwerkwoorden *cuke* en *hove* drukken beide *de afsluiting (of voltooiing) van de handeling* uit. Alle vormen van

cuke worden veelvuldiger gebruikt dan de meeste van *hove*. Een uitzondering vormt de voltooid verleden tijdsvorm van *hove: bhail/bhai*, die even vaak als *cukal/cukā* voorkomt. Beide werkwoorden worden met de stam van het hoofdwerkwoord samengesteld. Een uitzondering lijken de werkwoorden met een *ī-uitgang* als infinitief te vormen. Bij deze kunnen zowel de stam als de infinitief als hoofdwerkwoord voorkomen. Deze *ī-uitgang* moet hier als overgangsklank gezien worden.

9.11.1.3.4.3. *Voorbeelden:*

1. Mahinā don hove se pahile ham āpan karjā *bhar cukilā/hoilā* –
   Vóór het einde van elke maand *betaal ik al* mijn rekeningen.
2. Tū *nāhā/nahāī cukale/bhaile?* – Heb je al gebaad?
3. Ū sahar se jab lauṭī, tab ham kamvā *kar cukal ho(i)be* –
   Wanneer hij van de stad terugkomt, zal ik het werk al gedaan hebben.

9.11.1.3.5. *Opmerking 2.*

Voor de zelfstandige betekenis: *beginnen* en *(be-)eindigen* bestaan er ook werkwoordsvormen. Deze vallen niet onder de behandeling van dit onderdeel. Volledigheidshalve vermelden wij hier die werkwoordsvormen.

a) De werkwoordsgroepen *surū kare* (overgankelijk) en *surū hove* (onovergankelijk) betekenen beide: *beginnen.*
b) De volgende werkwoordsgroepen betekenen: *eindigen* of beëindigen:

Overgankelijk	*Onovergankelijk*
don kare	don hove
samāpat kare	samāpat hove
khatam kare	khatam hove

9.11.2. De volgende als hulpwerkwoorden optredende werkwoorden worden met de stamvorm van het hoofdwerkwoord samengesteld om uit te drukken of de handeling op het onderwerp zelf of op een ander dan het onderwerp gericht is.
(N.B.: bij werkwoordstammen op *ā, ū* en *ō* zijn deze vormen ook *-āī, ūī* en *-oī,* dus b.v. *khāī, chūī* en *dhoī* (eten, aanraken en wassen). Opvallend is dat deze werkwoorden een richting aanduiden.

Het gaat hierbij om de werkwoorden:

sake	–	kunnen
pāve	–	kunnen, vinden
leve	–	nemen
deve	–	geven
ḍhāre (ḍāre)	–	neerwerpen
āve	–	komen
cale	–	lopen, bewegen
jāī	–	gaan
uṭhe	–	opstaan
baiṭhe	–	zitten
paṛe	–	vallen, moeten

Het gebruik van deze werkwoorden is uiteraard bepaald door de betekenis van het hoofwerkwoord.

9.11.2.1. *Sake en pāve*

De hulpwerkwoorden *sake* en *pāve* drukken de betekenis *kunnen* uit, met dien verstande *dat sake het vermogen uitdrukt dat eigen is aan het onderwerp,* terwijl *pāve de nadruk legt op de uiterlijke omstandigheden die het onderwerp in staat stellen om de handeling te verrichten.*

In de zin:
1. Ham ī kamvā jarūr *kar sakab* –
   Ik zal dit werk zeker kunnen doen,
geeft de spreker te kennen *dat het in zijn vermogen ligt* om het werk te kunnen doen.

In de zin:
2. Ham ī kamvā jarūr *kar paibe* –
   Ik zal dit werk zeker kunnen doen,
geeft hij te kennen dat het weliswaar in zijn vermogen ligt om het werk te doen, maar *dat het vooral van omstandigheden buiten hem afhangt* of hij het werk kan doen.
Het spreekt vanzelf dat beide hulpwerkwoorden ook in ontkennende zin kunnen worden gebruikt.

9.11.2.1.1. Nog enkele samenstellingen:

(nā) dekhā sake/pāve – (niet) kunnen tonen
(nā) chū(ī) sake/pāve – (niet) kunnen aanraken
(nā) ho(-ī) sake/pāve – (niet) kunnen gebeuren, worden
(nā) cal sake/pāve – (niet) kunnen lopen

9.11.2.2. *Leve, deve en ḍhāre*

Het hulpwerkwoord *leve* drukt uit dat het onderwerp de handeling ten behoeve van zichzelf verricht. *Deve* daarentegen, drukt uit dat het onderwerp de handeling ten behoeve van een ander verricht. *Ḍhāre* versterkt in hoge mate de betekenis van *deve* en drukt uit het voltooien van een moeilijke handeling, met overwinnen van weerstanden.

9.11.2.2.1. *Voorbeelden:*

1. Laṛkavā āpan khaikā jaldī se *khā (khāī) leis rahā* –
   Het kind *had* zijn eten gauw *opgegeten*.
2. Ū laṛkavā āpan bahin ke bhāt *khiyā (khiyāī) deis hai* –
   Dat kind *heeft* zijn zusje rijst *te eten gegeven*.
3. Ū badmasvā āpan dusman ke *mār ḍhāris hai* –
   Die misdadiger *heeft* zijn vijand *gedood*.

9.11.2.2.2. Nog enkele samenstellingen:

met leve		
sun leve	–	horen
dekh leve	–	zien
bŏlā leve	–	naar zich toe roepen
karvā leve	–	voor zich laten doen
bharvā leve	–	voor zich laten betalen

met deve		
sunā deve	–	laten horen
dekh deve	–	voor een ander zien
dĕkhā deve	–	laten zien, tonen
bŏlā deve	–	voor een ander roepen
karvā deve	–	voor een ander laten doen

met ḍhāre		
banā ḍhāre	–	afmaken
raṅg ḍhāre	–	inkleuren
paṛh ḍhāre	–	uitlezen
ṭūṛ ḍhāre	–	kapot maken
cīr ḍhāre	–	verscheuren
jarā ḍhāre	–	verbranden
pīs ḍhāre	–	vergruizen
kacar ḍhāre	–	vertrappen

9.11.2.3. *Āve, cale en jāī*

Het hulpwerkwoord *āve* drukt uit *dat het proces van de handeling zich in de richting van het onderwerp beweegt.*

Cale drukt het proces van de handeling uit zonder dat de richting van de handeling nader bepaald wordt. Dit hulpwerkwoord komt in het Sarnami erg weinig voor.

Bij *jāī* doen zich twee mogelijkheden voor:

a) Bij hoofdwerkwoorden die onovergankelijk zijn, *drukt het het proces van de overgang in een toestand uit.*
b) Bij hoofdwerkwoorden die overgankelijk zijn, *drukt het uit dat het onderwerp door het proces is heengegaan en dit vervolgens achter zich laat.*

9.11.2.3.1. *Voorbeelden met āve:*

1. Tū maṅgiye to aur jaldiye *lauṭ aiye* –
   Als je dat wenst, *moet je* veel eerder *terugkomen.*
2. Partapvā lenī karal jaliyā kabbe nā *dī (de) āil hai* –
   Partap *heeft* het geleende visnet al lang *terugbezorgd* –
   (lett.: Partap is het visnet gaan teruggeven en is weer teruggekomen).

9.11.2.3.1.1. Nog enkele samenstellingen:

choṛ āve	–	gaan loslaten (en terugkomen)
dekh āve	–	gaan zien (en terugkomen)
calā āve	–	ergens naar toe komen
le āve	–	terugbrengen
pūch āve	–	gaan vragen (en terugkomen)

9.11.2.3.2. *Voorbeelden met cale:*

1. Piyakkarvā *dārū ke boṭal sāthesāth leī (le) calat rahā* –
   De dronkaard *had overal waar hij ging een fles alcohol bij zich.*
2. *Bhāg cal,* nahīṁ abbe ū toke dekh leī –
   Ga gauw weg, anders ziet hij je zo nog.
3. Bilariyā āpan baccavan ke chor calal –
   De poes liet haar jongen in de steek.

9.11.2.3.3. *Voorbeelden met jāī:*

Onovergankelijk

1. Jaldī kar, ab bahut der *ho(ī)gail hai* –
   Haast je, want het is nu erg laat geworden.
2. Paṇḍitvā bŏlle rahā ki ū das baje pahuṁc jāt –
   De pandit had gezegd dat hij er al om tien uur zou zijn.

Overgankelijk

1. Ī batiyā to ham kabbe nā *bhulā(ī) gaile* rahī –
   Deze kwestie was ik al lang vergeten.
2. Tū hamse cāhe na bataite, *okar bhed* ham tabbo *jān jaitī*–
   Al had je mij het niet verteld, ik *zou* toch *achter zijn geheimen gekomen zijn.*

9.11.2.3.3.1. Nog enkele samenstellingen:

Onovergankelijk		
ā jāī	–	aankomen
calā jāī	–	weggaan
ban jāī	–	gemaakt worden
gir jāī	–	neervallen
ṭūṭ jāī	–	kapot gaan

Overgankelijk		
bacan de jāī	–	beloven, zijn woord geven
cīnh jāī	–	herkennen
samajh jāī	–	begrijpen
paṛh jāī	–	doorlezen
sīkh jāī	–	leren

9.11.2.4. *Uṭhe, baiṭhe en paṛe*

Het verschil in betekenis tussen deze drie hulpwerkwoorden demonstreren wij hierna, telkens na de uitleg van hun aard, met voorbeelden met hetzelfde hoofdwerkwoord. In dit geval *bole* (zeggen).
Het hulpwerkwoord *uṭhe* drukt uit dat de handeling als *een spontane reactie* bij het onderwerp opkomt:

1. Siyarvā ke kāyārta dĕkhte hi ahirvā *bol uṭhal* . . . –
   Zodra de koeherder de lafheid van de vos doorkreeg, *zei* hij . . .

Baithe drukt *een doelbewuste handeling* van het onderwerp uit. In een aantal gevallen drukt het uit dat het onderwerp zich een bepaalde toestand of gebeurtenis bewust wordt. Zo drukt in het geval van hoofdwerkwoorden die een verlies inhouden dit hulpwerkwoord een betreuren van dit verlies uit.

2. Parŏsiniyā ke āpan laṛkan par ber-ber orahanā nā sun rahāis aur kharrāī ke bol baiṭhal . . . –
   De buurvrouw kon de voortdurende klachten over haar kinderen niet langer verdragen en *zei* geërgerd . . .

Het hulpwerkwoord *paṛe* drukt uit dat het onderwerp *door de omstandigheden genoodzaakt* wordt de handeling te verrichten.

3. Markahā bulvā ke khār aur tejī dekh ke Ramvā *bol paṛal*: "Bhāg humvā se!" –
   Toen Ram de woede en de vaart van de valse stier zag, riep hij uit: "Ga weg van daar!"

9.11.2.4.1. Nog enkele samenstellingen:

met uṭhe		
kāṁp uṭhe	–	beven
camak uṭhe	–	oplichten
gūñj uṭhe	–	weerklinken
ghabaṛā uṭhe	–	wanhopen
khūn khaul uṭhe	–	koken van woede
bhaṛak uṭhe	–	opvlammen
cauṁk uṭhe	–	opschrikken

met baiṭhe		
pūch baiṭhe	–	vragen
himmat hār baiṭhe	–	de moed verliezen
gaṁvā baiṭhe	–	verkwanselen
maṅg baiṭhe	–	opeisen
caṛh baiṭhe	–	bestijgen
ghuṁs baiṭhe	–	binnendringen
corī kar baiṭhe	–	wegroven
uṭh baiṭhe	–	overeind gaan zitten

met paṛe		
phāṭ paṛe	–	zich storten op
gir paṛe	–	vallen
laṛ paṛe	–	de strijd aanbinden
chūṭ paṛe	–	losraken
jān paṛe	–	schijnen, voorkomen
caunk paṛe	–	opschrikken
kūd paṛe	–	moeten springen
bhāg paṛe	–	vluchten

9.12. **Diversen**

9.12.1. Een groot aantal samengestelde werkwoorden met als basis een zelfstandig of een bijvoegelijk naamwoord kan gevormd worden met de hulpwerkwoorden *kare* (doen) en *hove* (zijn, worden). De eerste groep is overgankelijk, de tweede onovergankelijk.

Voorbeelden:

Met zelfstandige naamwoorden:

Overgankelijk		
bicār kare	–	overwegen
apmān kare	–	beledigen
nindā kare	–	roddelen
nās kare	–	vernietigen
parmān kare	–	bewijzen

bisvās kare	–	geloven
icchā kare	–	wensen
asar kare	–	invloed hebben
chamā kare	–	vergeven
gujārā kare	–	een bestaan vinden
bhalāī kare	–	goed doen
dayā kare	–	medelijden tonen
bhojan kare	–	eten

Onovergankelijk		
bicār hove	–	overwogen worden
apmān hove	–	beledigd worden
nindā hove	–	geroddeld worden
nās hove	–	vernietigd worden
parmān hove	–	bewezen worden
bisvās hove	–	geloofd worden
icchā hove	–	gewenst worden
asar hove	–	beïnvloeden
chamā hove	–	vergeven worden
gujārā hove	–	bestaan
bhalāī hove	–	goed ontmoeten
dayā hove	–	medelijden ontvangen
bhojan hove	–	gegeten worden

Met bijvoegelijke naamwoorden:

Overgankelijk		
baṛkā kare	–	groot maken
lambā kare	–	verlengen
sojhā kare	–	recht maken
naram kare	–	zacht maken
sastā kare	–	goedkoop maken

Onovergankelijk		
baṛkā hove	–	groot worden/zijn
lambā hove	–	lang worden/zijn
sojhā hove	–	recht worden/zijn
naram hove	–	zacht worden/zijn
sastā hove	–	goedkoop worden/zijn

9.12.2. Een aantal zelfstandige naamwoorden wordt met een speciaal werkwoord tot een samenstelling gevormd:

dhyān dhare	–	aandacht schenken
hānī pahuṁcāve	–	benadelen
ghūs khāī	–	smeergeld ontvangen
mār khāī	–	slaag incasseren
kalaiyā khāī	–	een salto maken
dhokhā khāī	–	benadeeld worden
havā khāī	–	een luchtje scheppen
ṭhokaṛ khāī	–	z'n hoofd stoten (fig.)
ḳasam khāī	–	zweren
ḍubukkī māre	–	duiken
ṭhaṭṭhā māre	–	uitlachen, schaterlachen
har jote	–	ploegen
dhyān deve	–	aandacht schenken
dhyan rakkhe	–	onthouden
bāt calāve	–	voorspraak doen (bij huwelijk)
muṁh calāve	–	brutaal zijn
paṭā lagāve	–	opsporen
sāṁs bhare	–	inademen
dam leve	–	uitrusten
badhāī deve	–	feliciteren
jaṛ pakaṛe	–	wortel schieten

9.12.3. Om de betekenis van een werkwoord te benadrukken en tevens de daarbij behorende al dan niet noodzakelijke handelingen uit te drukken, bestaan in het Sarnami drie mogelijkheden. Vergelijk ook het zelfstandig naamwoord par. 1.5.

9.12.3.1. In het eerste geval wordt het hoofdwerkwoord samengesteld met een ander werkwoord dat een min of meer overeenkomstige betekenis uitdrukt:

līpe-pote	–	insmeren (lett. smeren en strijken)
khāī-pīye	–	eten en drinken
ḍole-ḍauvāī	–	zwerven
rove-gāve	–	dreinen (lett.huilen en zingen)
kūde-phāne	–	dartelen
bole-batiyāī	–	praten

9.12.3.2. In het tweede geval verkrijgt men hetzelfde effect door het hoofdwerkwoord te verdubbelen met een betekenisloos rijmwoord met klinker-wisseling in de stam:

cīre-cāre	–	splijten e.d.
sūte-sāte	–	slapen etc.
pele-pāle	–	schrokken
laṛe-luṛe	–	vechten etc.
līkhe-lākhe	–	schrijven
pīṭe-pāṭe	–	afranselen
dhove-dhāve	–	wassen etc.
bhoṁke-bhāṁke	–	prikken en steken

9.12.3.3. In het derde geval wordt het hoofdwerkwoord gevolgd door een zogenaamd echo-woord. Dit wordt gevormd door weglating van de begin-(mede-)klinker van het hoofdwerkwoord. waarna al dan niet een vervorming van de beginklank tot een *o*- of *v*-optreedt:

pīye-vīye	–	drinken etc.
khāī-oī	–	eten etc.
līkhe-vīkhe	–	schrijven etc.
ḍhove-ove	–	wassen etc.
kūde-ūde	–	springen etc.
bhoṁke-oṁke	–	steken etc.
laṛe-oṛe	–	vechten etc.
oṛhe-voṛhe	–	zich toedekken etc.

9.12.4. Werkwoorden die een klanknabootsing uitdrukken, worden gevormd door een verdubbeling in de stam weer te geven:

baṛbaṛāī	–	babbelen
jhañjhanāī	–	rinkelen
khaṛkhaṛāī	–	ritselen, kraken
bhaṛbhaṛāī	–	donderen
ṭuṭulāī	–	brabbelen
khaṭkhaṭāī	–	kloppen
ganganāī	–	kippevel krijgen
hanhanāī	–	razen
phaṛphaṛāī	–	trillen
chaṭpaṭāī	–	spartelen

9.12.5. De zogenaamde frequentatieven of werkwoorden van herhaling gaan uit op *-iyāve*. Zij worden afgeleid van werkwoorden.

coṁke	–	prikken
bhoṁke	–	steken
khode	–	graven
cŏṁkiyāve	–	voortdurend prikken
bhòṁkiyāve	–	telkens steken
khŏdiyāve	–	voortdurend graven

9.13. Uitbreidingen met -hi en -hu

9.13.1. Het werkwoord kan benadrukt worden door toevoeging van de nadrukachtervoegsels *-hi* en *-hu* en hun respectievelijk varianten *-e* en *-o*. De nadruk is het sterkst wanneer *-hi* en *-hu* onveranderd voorkomen.
Ter wille van het gemak van de uitspraak bestaat echter een voorkeur voor het gebruik van de varianten *-e* en *-o*. De uitbreiding met deze nadrukachtervoegsels is niet bij alle werkwoordsvormen mogelijk. Ze worden in de regel achter de stam en de *-ab-* en *-at-* uitgangen van het werkwoord geplaatst.

9.13.1.1. *Voorbeelden met -hi:*

1. Ham ose kagajvā *pūche nā pailī* –
   Ik *kon* hem het papier *niet eens vragen.*
2. Ham ose *puchahi nā pailī* –
   Ik *heb* hem het *helemaal niet kunnen vragen.*
3. Ham tose batiyā *puchte rah gailī* –
   Ik *bleef* je daarover *tevergeefs vragen.*
4. Paisavā *dĕkhte hi orā gail* –
   Het geld *raakte in een oogwenk op.*
5. Okar lage pahuṁcke ham paisavā *puchbe karab* –
   Bij hem aangekomen, *zal* ik hem het geld *terstond vragen.*
6. Ū adamiyā *haiye hai* –
   Dat *is inderdaad* de man *zelf.*

9.13.1.2. *Voorbeelden met -hu:*

1. Ham ose kagajvā *pūchò nā pailī* –
   Ik *kon* hem het papier *ook niet vragen.*
2. Indra ose *puchahu nā pāis* –
   Indra *kon* het hem *ook niet eens vragen.*

3. Ramvā *puchto karat,* tab koī bāt rahat –
   Had Ram het *ook gevraagd,* dan was dat al heel wat.
4. Ham ose kagajvā *puchbo nā pailī* –
   Ik *kon* hem het papier *ook niet eens vragen.*
5. Kā, tū *puchbo se gaile* –
   Kan je *ook niet eens vrágen?*
6. Ū adamiyā kamkartvan meṁ se ek *haiyo hai* –
   Die man *is inderdaad ook* een van de arbeiders.

9.14. Leenwoorden en nieuwvormingen

Ook bij werkwoorden is de invloed van de omringende talen merkbaar in de vorm van ontleningen. In een aantal gevallen zijn deze ontleningen zodanig ingeburgerd dat zij de oorspronkelijke Sarnami-woorden geheel vervangen hebben. In een paar gevallen zijn zij haast niet meer te herkennen als leenwoorden aangezien zij zich volledig hebben aangepast aan de Sarnami werkwoordstructuurregels. Met de hulpwerkwoorden *kare* (doen) en *hove* (zijn/worden) kunnen ook in dit geval (vgl. par. 9.12.1.) telkens weer nieuwe samenstellingen met hier als basis een werkwoord, een zelfstandig naamwoord of een bijvoegelijk naamwoord gevormd worden.

9.14.1. *Volledig ingeburgerde ontleningen en nieuwvormingen:*

lĕsiyāī	–	luieren (van het Eng. *lazy* via het Sranan Tongo *lesi*)
sĕtiyāve	–	ordenen (van het Eng. *to set* via het Sranan Tongo *seti*)
capuāve	–	omspitten (van het Sranan Tongo *chapu* – tjap)
kapuāve	–	telkens kappen (van het Sranan Tongo *kapkapu*)
cĕpiyāve	–	telkens inkepen (van het Sranan Tongo *chepchepi*)
bakaryāī	–	vernederlandsen (van het Sranan Tongo *bakra* – Nederlander)
kaphaṛyāī	–	vernegeren (van het Sarnami *kaphar* – neger)
girmiṭ kāṭe	–	een ellendige tijd doormaken (lett. een kontrakttijd uitdienen) (van het Eng. *agreement* – overeenkomst)
būṭū bhare	–	een boete betalen (uit het Ned. *boete* via het Sranan Tongo butu)

9.14.2. *Ingeburgerde ontleningen met kare en hove:*

9.14.2.1. *Uit het Engels*

don kare/hove	–	afmaken/klaar zijn (van *done* – gedaan)
lās kare/hove	–	verliezen/verloren raken (van *lost* – verloren)
hambog kare/hove	–	hinderen/verhinderd worden (van *humbug* – hinder) (N)
pharyam kare/hove	–	braden/gebraad worden (van *to fry* – braden) (N)
riwŏrs kare/hove	–	achteruit rijden/achteruit gereden worden (van *to reverse* – achteruit rijden)

9.14.2.2. *Uit het Nederlands:*

bel kare/hove	–	(op-)bellen/(op-)gebeld worden
schel kare/hove	–	schellen/gescheld worden
klop kare/hove	–	kloppen/geklopt worden
uitleg kare/hove	–	uitleggen/uitgelegd worden
beledig kare/hove	–	beledigen/beledigd worden
bekeur kare/hove	–	bekeuren/bekeurd worden
wachti kare/hove	–	wachten/opgewacht worden
schafte kare/hove	–	schaften/geschaft worden
mooi kare/hove	–	mooi maken/mooi worden
help kare/hove	–	helpen/geholpen worden
lūrū kare/hove	–	loeren/beloerd worden

9.14.2.3. *Uit het Sranan Tongo:*

boro kare/hove	–	boren/geboord worden (van *boro* uit het Ned. boren/boor)
trīkī kare/hove	–	strijken/gestreken worden (van *triki* uit het Ned. strijken)
harhārī kare/hove	–	harken/geharkt worden (van *harhari* – hark; uit het Ned. *halen*?)
gvĕntī kare/hove	–	wennen/gewend raken (van *gwenti* – uit het Ned. gewend)

habaṛā kare/hove	–	oversteken (van *abra* uit het Eng. *over*)
yūrū kare/hove	–	huren/verhuurd worden (van *yuru* uit het Ned. huren/huur)
farferī kare/hove	–	zich vervelen/verveeld raken (van *farferi* uit het Ned. zich vervelen)
morsū kare/hove	–	vuil maken/vervuild raken (van *morsu* – vuil uit het Ned. morsen)
bŏsrŏ kare/hove	–	borstelen/geborsteld worden (van *bosro* uit het Ned. borstelen/borstel)

10.

WOORDVORMING

Voor- en achtervoegsels

Met voor- en achtervoegsels kan men van reeds bestaande woorden en woordstammen nieuwe woorden maken. Met sommige van deze kan slechts een beperkt aantal woorden uitgebreid worden, terwijl de mogelijkheid tot nieuwe combinaties bij andere vrijwel onbeperkt is. Hieronder volgen de meest voorkomende voor- en achtervoegsels.

Achtervoegsels

1. - akkaṛ:

ghumakkaṛ	–	een zwerver
piyakkaṛ	–	een dronkaard
batakkaṛ	–	een praatgrage, een redenaar
bhulakkaṛ	–	een vergeetkop

2. - at (zie 9.4.1. en 9.8.3.):

girat	–	vallend
bahat	–	stromend
dekhat	–	ziend
rovat	–	huilend

3. - ahā:

marlahā	–	een zwak, futloos persoon
markahā	–	agressie, een agressieveling
jartuhā	–	jaloers
mirkuṭahā	–	mager
daṅgṛahā	–	een spillebeen
sarlahā	–	een stinkerd
caprahā	–	een vernielzuchtige
khaurahā	–	een lelijkerd

4. - (v)aiyā:

gavaiyā	–	een zanger
bajvaiyā	–	de muzikant
jŏtvaiyā	–	de ploeger
dĕkhvaiyā	–	de toeschouwer
laṛkaiṁyā	–	de jeugd
sunvaiyā	–	het gehoor, een luisteraar
bakaiṁyā	–	het kruipen van een kindje

5. - (a)tī:

gintī	–	rekenen, het tellen
caltī	–	een oorzaak; vlot verlopend
bhartī	–	inschrijfgeld, toelating
kīmtī	–	duur, waardevol

6. - aunā (zie 1.2.3.2. e.v.):

khelaunā	–	speelgoed
bichaunā	–	slaapbenodigdheden, de slaapplaats
buṛhaunā	–	de oude man
jaraunā	–	brandhout

7. - aunī:

siyaunī	–	het naailoon
piṭaunī	–	slaag
lagaunī	–	plantloon
bujhaunī	–	een raadsel
baraunī	–	wimpers

8. - (ā)nī:

calnī	–	een zeef
caṭnī	–	chutney
kahānī	–	een verhaal
bujhaunī	–	een raadsel
phuṁknī	–	een blaaspijp

9. -ant(ī):

baṛhantī	–	voorspoed
phirant	–	een zwerver
mahant	–	een tempelbewaarder

10. - ā:

loṭā	–	een kruik
ūṁcā	–	hoog
nīcā	–	laag

11. -āī:

paṛhāī	–	studie
safāī	–	netheid
baṛāī	–	grootheid
kamāī	–	het loon
jotāī	–	ploegloon
banvāī	–	maakloon
siyāī	–	naailoon

12. -āū:

pahnāū	–	de klederdracht
bikāū	–	te koop
cunāū	–	verkiezing

13. -ār:

lŏhāṛ	–	een smid
sŏnār	–	een goudsmid
camār	–	een leerbewerker
dudhār	–	melkgevend

14. -ārī:

bhikhārī	–	een bedelaar
juvārī	–	een dobbelaar
pujārī	–	een aanbidder
sŏnārī	–	een goudsmederij

15. -āvaṭ:

sajāvaṭ	–	de opsmuk
banāvaṭ	–	kunstmatig; gemaakt
likhāvaṭ	–	de schrijftrant, het schrift
rukāvaṭ	–	vertraging

16. -ās:

piyās	–	dorst
mutās	–	de drang om te urineren

17. -āhaṭ:

cillāhaṭ	–	het geschreeuw
ghabṛāhaṭ	–	de verwarring
jhañjhanāhaṭ	–	het gerinkel
gungunāhaṭ	–	het geneurie

18. -iyā (zie 1.2.3.2. e.v.):

puṛiyā	–	een zakje
ḍibiyā	–	een doosje
Sarnamiyā	–	het Sarnami, de Surinamer

19. -ī:

saṅghatī	–	een vriend
aṅgūṭhī	–	een ring
nekī	–	de deugd
gunī	–	begaafd, deugdzaam
dukhī	–	een ongelukkige

20. -iyār:

andhiyār	–	donker
hathiyār	–	gereedschap
ujiyār	–	licht
hosiyār	–	slim

21. -(i)lā:

pachlā	–	de laatste
majhilā	–	de middelste
bicilā	–	de middelste
kucalā	–	gestampt

22. -uā:

banhuā	–	een gevangene
satuā	–	een lekkernij
murkaṭuā	–	een moordernaar

23. -ū:

jhāṛū	–	een bezem
ḍāṁkū	–	een rover
utārū	–	"geobsedeerd"
ghaccū	–	een stommerik

24. -eṛī:

naseṛī	–	een zuiplap
gañjeṛī	–	een opiumschuiver

25. -eṛā:

luterā	–	een plunderaar
luṅgeṛā	–	een schooier
jhameṛā	–	rotzooi
guṇḍerā	–	een schoft

26. -ak:

phāṭak	–	een poort, hek
camak	–	een flits, schittering
jhalak	–	een schets, een flits
baiṭhak	–	de zitkamer, vergadering

27. -kā, -kī (zie 2.1. e.v.):

baṛkā	–	groot
baṛkī	–	de vrouw van een oudere broer
majhilkī	–	de vrouw van een jongere broer
chŏṭkī	–	de vrouw van de jongste broer

28. -ṛā:

jhagaṛā	–	ruzie
ragaṛā	–	wrijving
camaṛā	–	vel

29. -rī:

aṁṭarī	–	ingewanden
gaṭharī	–	een bundeltje
gudarī	–	een vod, lor
luṅgaṛī	–	een vod, lor

30. -nī, -inī:

kuṭanī	–	een roddelaarster
malainī	–	een Javaanse
marnī	–	dodenherdenking
karnī	–	daad, karma

31. -nā:

pŏchnā	–	een doek
majanā	–	potteschuur, staalwol
mutanā	–	een kind dat nog in bed plast
ḍhapanā	–	een deksel

32. -al (zie 9.4.1.):

pakkal	–	rijp
phāṭal	–	gescheurd
dekhal	–	gezien
saṛal	–	bedorven

33. -lī:

bijilī	–	bliksem
khajulī	–	jeuk

34. -vāl(-ā):

ṭopī-vālā	–	de man met de hoed
macharī-vālā	–	de visboer
dhotī-vālā	–	de dhoti-drager
pagaṛī-vālā	–	de tulband-drager

35. -vār:

rakhvār	–	een wachter
gŏṛvār	–	het voeteinde
muṛvār	–	het hoofdeinde
pichvār	–	het achtererf
ĕtvār	–	zondag

36. -harā (zie 3.4.1.):

dŏharā	–	dubbel
tĕharā	–	driedubbel
kakaharā	–	het alfabet
skulahrā	–	schoolgaand

Achtervoegsels van Arabisch-Perzische oorsprong:

1. -ānā:	jurmānā	–	een boete
	rŏjānā	–	dagelijks
	najrānā	–	een cadeau
2. -khānā:	jahal-khānā	–	een gevangenis
	davā-khānā	–	een apotheek
	chapkhānā	–	een drukkerij
3. -khōr:	sekhīkhōr	–	een aanstellerig persoon
	cugulkhōr	–	een klikspaan
	gamkhōr	–	een beruster

4. -gar-	jādūgar	–	een goochelaar, een tovenaar
	karīgar	–	een kunstenaar, een vakman
	bājīgar	–	een acrobaat, een goochelaar
5. -cī:	tabalcī	–	een tabla-speler
	khajāñcī	–	een penningmeester
	masalcī	–	een toortsdrager
6. -dār:	imāndār	–	eerlijk
	dukāndār	–	een winkelier
	samajhdār	–	begripvol, pienter
	jamidār	–	een grootgrondbezitter
7. -bāj:	dhokhābāj	–	een bedrieger
	dagābāj	–	een bedrieger
	raṇḍībāj	–	een vrouwengek, een bink

Voorvoegsels van Arabisch-Perzische oorsprong:

1. kam-:	kamjor(-ī)	–	zwak(-te)
	kambuddhī	–	onwetend
	kam-umir	–	van jonge leeftijd
2. gar- (gair)-:	gair-hājirī	–	afwezigheid
	gar-dekhe	–	zonder te zien
	gar-pūche	–	zonder te vragen
	gar-sune	–	zonder te luisteren
3. nā-:	nā-lāyak	–	ongeschikt
	nā-samjhī	–	onwetendheid
	nā-parsan	–	afkeuring
	nādān	–	onschuldig
4. bad-:	bad-sūrat	–	lelijk
	badnāmī	–	slechte naam, oneer
	badnasīb	–	ongelukkig
	badjāt (bajjāt)	–	ondeugend, kwaadaardig
	battamīj	–	brutaal, ongemanierd
	badmāsī	–	ondeugd
5. be-:	be-kasūr	–	onschuldig
	becain	–	radeloos
	be-pīsal	–	ongemalen
	be-phikir	–	zorgeloos
	be-parvāh	–	laks
6. lā-:	lā-patā	–	verloren, verdwenen
	lā-parvāhī	–	onachtzaamheid

Voorvoegsels die teruggaan op het Sanskrit

1. a-:	anet	–	onrecht
	aber	–	laat
	akāraj	–	nodeloos
	agyān	–	onwetendheid
	athāh	–	bodemloos, oneindig
2. an-:	anginti	–	ontelbaar
	anmol	–	waardevol
	anjān	–	onwetend
	anpaṛh	–	een analfabeet
	andher	–	onrecht
3. ku- (ka-):	kucāl	–	ondeugd, zonde
	kumārag	–	het slechte pad
	kapūt	–	een slechte zoon
	kukaram	–	een slechte daad
4. du(r)-:	durācār	–	een wandaad
	dulār	–	verwenning
	dubidhā	–	tweestrijd
	durghaṭanā	–	een ongeluk
5. ni(r)-:	nirdhan	–	arm
	nirlaj	–	schaamteloos
	nikammā	–	onwaardig, laag
	niḍhaṛak	–	dapper, onbevreesd
6. sa-:	sapūt	–	een goede zoon
	saphal	–	succesvol
	sagun	–	gunstig

11.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Sarnami volksverhaal in de wetenschappelijke versie van het Romaans schrift met een vertaling in het Nederlands.

NĀTĪ AUR NĀNĪ KE KHISSĀ.
HET VERHAAL VAN DE GROOTMOEDER EN DE KLEINZOON.

(Informant: wijlen de heer G. Autar; vroegere woonplaats: distrikt Suriname. Genoteerd in 1975, Nederland)

To aise ego nātī rahā aur ego nānī. Natiyā naniyā lage rahat rahā.
Zo was er eens een kleinzoon en (zijn) grootmoeder. De kleinzoon woonde bij zijn grootmoeder.

Buṛhīvā ke bahut bakarī-bheṁṛā rahleṁ. Ek din naniyā apane natiyā se
De oude vrouw bezat veel schapen en geiten. Op een dag zei de grootmoeder

bole: "E beṭā, tū le etanā bhūjā aur jā bakariyan carāī ke phir sañjhā
aan haar kleinzoon: "O, zoon, hier heb je wat gepofte graankorrels; ga de

ke let' aiye" To natiyā bole: "acchā nānī!"
geiten doen grazen en breng ze vanmiddag weer terug. De nati antwoordde: "Goed nani!"

Phir ū āpan bakari-ŏkarī haṁkāī ke lei gail carāve jahāṁ sabhan hardam
Daarna dreef hij zijn geiten en schapen voor zich uit naar de plek waar zij

carat rahleṁ. Jab huṁvā pahuṁcal, tab bakariyan care lagaleṁ.
gewoonlijk graasden. Toen hij daar aankwam, begon de kudde te grazen.

Aise carat-carat jab bārā baje ghām tej bhail, tab loṇḍavā bakariyan ke
Toen na enige tijd grazen tegen twaalf uur de zon fel begon te schijnen,

pānī-onī piyāī ke ego peṛ ke tare haṁkāī lāis. Bakariyan chaṁhāī lagaleṁ
liet de jongen de kudde haar dorst lessen en dreef haar voort onder een

aur loṇḍavā peṛvā pe caṛh ke ego dāṁṛhī par baiṭh ke ek-ek-go bhūjā
boom. De kudde begon van de schaduw te genieten; de jongen klom in de

khāī lagal.
boom, ging op een tak zitten en begon een voor een de graankorrels op te eten.

Jab natiyā nicce tāke, tab dekhe ki bakariyan bhī āpan muṁh hilāve haiṁ.
Toen de nati naar beneden keek, zag hij dat de geiten ook hun bek bewogen.

Eke kahāṁ patā ki bakariyan āpan caral ghāṁs pāgur kare haiṁ.
Hij wist niet dat de geiten bezig waren te herkauwen.

Tab loṇḍavā peṛ par baiṭhe-baiṭhe kharrāil, bole: "Ī sāran hamke birāve
Zittend in de boom werd de jongen woest kwaad en zei: "Deze uilskuikens

haiṁ. Nā ghāṁs khā haiṁ ī sait, nā jhuṭṭhe hamke birāve haiṁ sab?"
(zwagers) steken voor mij hun tong uit (treiteren mij). Ze grazen nu niet; treiteren zij mij niet zonder reden?"

Bas utaral nicce daṇḍā lei ke; aur sab ke mūṛī par daṇḍavā se māris ki
Toen klom hij naar beneden met een stok en gaf ze alle met de stok een

sab ŏhiṁ paṛal rah gaileṁ. Natiyā bole: "Ab sāre baiṭho, sustāo, tab phir
klap op hun kop zodat ze bleven liggen. De nati zei: "Zitten jullie nu en rus-

calek' hoi. Ab thoro biraiye hamme?" Phir ū peṛ par caṛh gail aur apān
ten jullie uit, stommerikken, daarna zullen we gaan. Nu kunnen jullie me

bhūjā-ūjā khāis.
niet treiteren! Toen klom hij weer in de boom en at de rest van de graankorrels op.

Jab sustāī ke utaral, tab bakariyan ke haṁkāī ke lei jāi māṅge, tab ekko
Toen hij uitgerust naar beneden klom, wilde hij de kudde voor zich uit-

nā māṅge hai jāī. Maral paṛal rahleṁ to phir kaise jāī?
drijven, maar geen van ze wilde gaan. Ze lagen daar dood neer, hoe konden ze gaan?
Tab natiyā bole: "Tū sab nā jāī māṅge hāī, to hoī sāre ke, raho!
Toen zei de nati: "Willen jullie niet gaan? Mij best, blijf dan maar!

Ham to jāilā". Aur ghare jāi lagal.
Ik ga wel". En begon naar huis te gaan.

Jab ghar meṁ pahuṁcal tab dekhe ki nānī ghare nā hai, kauno kām khartin
Toen hij in het huis aankwam, zag hij dat nani niet thuis was; ze was voor

kahīṁ bahar gail rahā. Bas ī duvariyā pe baiṭh ke agore lagal. Baki loṇḍavā
het een of ander ergens naar buiten gegaan. Hij ging toen op de drempel

ke goṛ meṁ ego ghāū rahā! Tab huṁvā ekar ghaūvā par bhungī lage lagal.
zitten wachten. Maar de jongen had een wond aan zijn voet (been)! Toen begonnen daar op zijn wond vliegen af te komen.

Bas ī surū kar deis haṁkāve ke, baki kahāṁ bhungiyan haṭe:
Daarop begon hij ze te verjagen, maar de vliegen lieten zich niet verjagen.

Tab hairān hoī ke ī bhāgal gharvā meṁ. Humvā pahuṁce, tab dekhe ki
Radeloos vluchtte hij het huis in. Daar aangekomen merkte hij dat de

bhungiyan ŏtane tej juṭ gaileṁ. Tab ī bole: "Acchā sarau, ham tū sab ke
vliegen even fel aanvielen. Toen zei hij: "Goed, stommerikken! (zwagers),

batāilā."
ik zal jullie mores leren".

Natiyā jhaṭ se salāī leike bhāgal bahare aur kamārī apan pīche band kar
De nati greep snel wat lucifers, rende naar buiten, deed de deur achter

deis aur gharvā meṁ lagā deis āgī. Bole: "Ab sabhan ke jarāī dhārab!"
zich dicht en stak het huis in brand. Hij zei: "Nu zal ik ze verbranden!"

Nānī ke gharvā jar ke ekdam rākhī hoī gail.
Het huis van de nani brandde uit tot as.

Jab nānī ghare āil thorā der meṁ tab bole: "Are, ī kā bhail, hamār gharvā
Toen nani na enige tijd thuis aankwam, sprak ze: "Hé, wat is hier gebeurd;

kaise jar gail?" Becārī rove lagal aur bahut āphat meṁ paṛ gail. Natiyā
hoe is mijn huis afgebrand?" De arme ziel begon te huilen en raakte in

se puchis: "Beṭā, ī kaise bhail?" Natiyā bole: "Nānī, hamke bhungī bahut
een ellendige stemming. Ze vroeg aan de nati: "Mijn zoon, hoe is dit ge-

moeilijk karat rahleṁ, ohi se ham sabhan ke ghar meṁ lei jāī ke, huṁvā
beurd?" De nati zei: "Nani, de vliegen hebben het mij erg moeilijk gemaakt,

choṛ ke, kamārī band kar ke aur āgī lagāī ke sabhan ke phūṁk dharlī".
daarom heb ik ze in huis gelokt, daar achtergelaten, (vervolgens) de deur dichtgedaan en na het vuur te hebben aangestoken, verbrand".

Naniyā gussāī ke bole: "Are dahjarā ke pūt, tū to hamār gharvo ekdam
De nani werd woest kwaad en zei: "O, zoon van een bastaard, je hebt mijn

cāpaṛ kar ḍharle! Aur bakariyan kahāṁ bāṭeṁ?"
huis ook naar de knoppen gestuurd! En waar zijn de geiten?"

Natiyā phino bole: "Nānī, ham bhūjā khāt rahlī, tab sabhan hamme
De nati zei weer: "Nani, toen ik bezig was de graankorrels te eten, trei-

birāvat rahleṁ, ŏhi se ham sabhan ke lāṭhī se muṛī par mār-mār sutā delī".
terden ze mij, daarom heb ik ze met een stok een klap op hun kop gegeven en liet ze slapen".

Naniyā hāy-hāy rove lagal aur natiyā ke khūb gariyais: "Ullū ke dhakkan,
De nani begon jammerend te huilen en schold de nati flink uit: "Dekselse

tū to hamār bakariyan ke mār ḍhār ke hamme ekdam bilvā dele".
uilskuiken, door mijn geiten (en schapen) te doden heb je mij totaal geruïneerd".

Bijlage 2: Bijbelse gelijkenis in de wetenschappelijke versie van het Romaans schrift met een vertaling in het Nederlands.

HĔRĀIL BĔṬAVĀ
DE VERLOREN ZOON

(Door mij in het Sarnami naverteld)

Ek jane ke dūī bĕṭavā rahā. Chŏṭkavā bĕṭauvā āpan bāp se ek din bole:
Een man (persoon) had twee zonen. De jongere zoon zei op een dag tegen

"E bap, dhan meṁ se jaun hamār hissā hoī, taun hamme dai de!
zijn vader: "O, vader, geef mij uit (uw) rijkdom dat gedeelte dat mij toekomt".

Kuch din bād bĕṭauvā ke jab āpan hissā mil gail, tab ū sab lei ke bides
Na een aantal dagen, toen de zoon zijn aandeel had gekregen, nam hij

cal gail aur huṁvā āpan sab dhan badmāsī meṁ uṛāī deis. Jab okar sab
alles en ging naar het buitenland en verkwanselde daar alle rijkdom aan

rupiyā ŏrā gail, tab ū des meṁ bahut bisāl akāl paṛal. Jab khāī ke binā
wandaden. Toen al zijn geld opgeraakt was, ontstond er in dat land een

mare lagal, tab kauno bhalā ādamī ke ghare gail.
vreselijke droogte. Toen hij van de honger dreigde om te komen, ging hij naar het huis van een goed mens.

Ī oke āpan khet meṁ sūvar carāve khartin āpan lage rakh leis. Huṁvā ū
Deze hield hem bij zich en liet hem op zijn land varkens hoeden. Daar

bhūkh ke māre soce lagal ki jaun bŏkalā-chŏkala suvarvan khāt rahleṁ,
begon hij hongerend te overdenken dat hij zelfs met de schillen die

ŏhu bhī mil jāt, to ham khaitī. Baki ŏhu nā milal.
de varkens gewoonlijk aten genoegen zou nemen als voedsel, zo hij ze kon verkrijgen. Maar ook die vond hij niet.

Jab peṭ jare lagal tab ghar ke hos āil ki hamār bāp hiṁyā naukar-cākar
Toen hij een branderig gevoel in zijn maag (buik) begon te krijgen, kwam

khūb khāt-pahirat bāṭeṁ aur ham hiṁyā dānā binā marat bāṭī.
hem voor de geest dat thuis bij zijn (mijn) vader (zelfs) bedienden nu flink voedsel en kleding krijgen, terwijl hij (ik) hier zelfs een graankorrel moet ontberen.

Tab okar man bole ki ab ham apane ghare calī aur bap se kahī ki hamse
Toen kreeg hij een ingeving om naar huis te gaan en aan zijn (mijn) vader

kasūr bhail aur Bhagavān aur tohār najar meṁ ham bahut bhārī pāp karlī.
te zeggen dat hij (ik) een wandaad heeft begaan en in Gods en uw aange-

Aur cal ke bolab ki ham ab tohār bĕṭavā ban ke rahe lāyak nā bāṭī. Jaise
zicht hij (ik) een zeer grote zonde begaan had. En daar aangekomen, zal ik

áur naukar haiṁ, ŏise hamahu se naukarī karāvo.
zeggen, dat ik het nu niet waard ben uw zoon genoemd te worden. Laat mij ook het werk van een bediende doen, zoals de overige bedienden.

Huṁvā se ū apane man meṁ aisahīṁ soc ke calal aur bāp ke hiṁyā pahuṁ-
Hij nam zich dit voor, vertrok daar vandaan en kwam thuis bij zijn vader

cal. Bapavā duriye se dekh leis ki hamār bĕṭavā āvat hai. Moh ke māre
aan. De vader zag reeds uit de verte dat zijn (mijn) zoon aankwam. Ont-

ḍhaur ke ū oke gale lagāis aur cūme lagal. Tab bĕṭauvā bole lagal: "He bāp,
roerd rende hij naar hem toe, omhelsde hem en begon hem te kussen.

Bhagavān ke aur tŏhare āge hamse bhārī pāp bhail.
Toen begon de zoon te zeggen: "O, vader, in het aangezicht van God en u heb ik een grote zonde begaan.

Ab ham tŏhār bĕṭavā kahāve lāyak nā bāṭī".
Nu ben ik het niet waard uw zoon genoemd te worden.

Baki bapavā apane naukaran ke hukum deis: "Hamār bĕṭavā khartin baṛ-
Maar de vader gelastte zijn bedienden: "Haalt de beste kleren voor mijn

hiyāṁ-se-baṛhiyāṁ kapaṛā nikār ke oke pahirāvo aur hāth meṁ aṅgūṭhī
zoon en kleedt hem; doe een ring aan zijn vinger en schoenen aan zijn

aur goṛ meṁ jūtā pahirāī ke hamlog khāī-pī ke khūb khusī manāī, kāhese
voeten, laat ons daarna flink eten en drinken en plezier maken, want

ki ī laṛkā hamār mar ke phir jīyal hai. Ū herāi gail rahā, baki phir mil
deze zoon (van mij) is uit de dood herrezen. Hij was verloren, maar ik heb

gail hai". Tab sab koī khūb khusī manāve lagaleṁ.
hem weer gevonden. Toen begon een ieder flink plezier te maken.

Baṛkavā bĕṭauvā kahūṁ khete meṁ rahā. Ū jab ghare āil, tab ī sab khusi-
De oudere zoon was ergens op het land. Toen hij thuis kwam en al deze

yālī dekh ke ego naukar se pūchis ki kā bhail hai.
vreugde zag, vroeg hij aan een bediende wat er aan de hand was (is).

Naukarvā phir batāis ki tohār choṭā bhāī āil hāī aur khusiyālī ke māre tŏhār
De dienaar vertelde toen dat zijn (jouw) jongere broer weer teruggekomen

bāp okar khātir-bhāv kare hai. Ī sun ke oke bahut gussā bhail aur bhittar
was en dat zijn (jouw) vader hem uit vreugde onthaalde. Nadat hij dit ge-

nā gail. Tab bapavā bāhar nikar ke bĕṭauvā ke manāve lagal.
hoord had, ontstak hij in grote woede en ging niet naar binnen. Toen trad de vader naar buiten en begon hem te kalmeren.

Tab ū āpan bāp se kahe lagal: "Dekho bāp, ĕtanā din se ham tŏhār sevā-
Toen begon hij aan zijn vader te zeggen: "Luistert u eens vader, tot heden

satkār karat ailī aur tŏhār bāt se kabhī ham bāhar nā gailī.
heb ik u steeds gediend en ben van uw (wijze) woorden niet afgeweken.

Taune par āp hamkē kabbo na ek bakarī delo jaune ham āpan saṅghatiyan
Desondanks hebt u mij nooit een geit geschonken waardoor ik met mijn

ke sāth khusiyālī manāī. Ab ī bĕṭavā āil hai jaun tŏhār dhan-daulat paturiyan
vrienden plezier kon hebben. Nu is deze zoon gekomen die uw rijkdom aan

meṁ urāī deis hai, tekar bahut sevā-satkār karat bāṭo".
danseressen (prostituées) verkwist heeft; hem onthaalt u wel flink".

Tab bapavā bole: "E beṭā, tū hardam se hamār sāthe bāṭe. Jaun hamār
Toen zei de vader: "O, zoon, jij bent steeds bij mij geweest. Wat ik bezit,

hai, taun sab tŏhār hai. Baki khusī hove ke aur khusiyālī manāve ke jarūr
is geheel van jou. Maar wij moeten zeker verheugd en vreugdevol

cāhī, kāhese ki tŏhār bhāī mar gail rahā aur ab jī gail hai, herāī gail rahā,
zijn, want jouw broer was dood en is nu herrezen; hij was verloren en we

ab mil gail hai."
hebben hem nu teruggevonden."

Bijlage 3: Sarnami volksverhaal in het door mij aangepaste spellingsvoorstel van de Spellingscommissie Sarnami (SCS).

CANAK SIYAR
(DE SLIMME VOS)

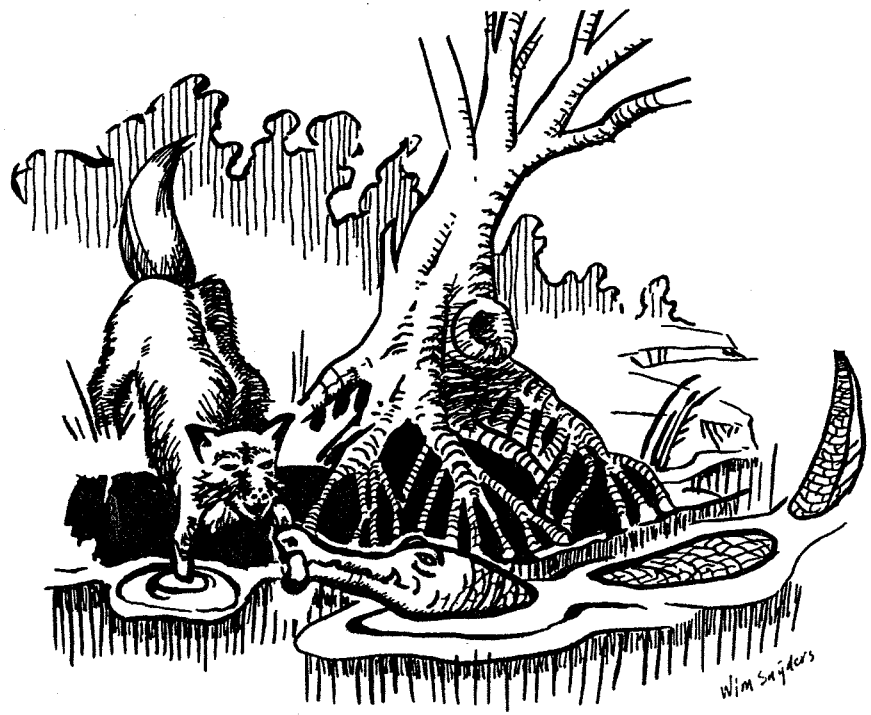

Ego siyar aur ego kaimanin men bahut dosti raha. Rat din barobbar dunu ek sathe rahe. Ek dain kauno bat par sabhan men jhagara bhail, aur jhagaro aisan bhail ki ek ke dekhe men ek na.

Kaimaninya bole: "He siyar, tu hamse kahe laptiyail rahe hai? Tor aisan ham bis jane ke khare lil sakila!"
Siyarva epar javab deis: "Are, tu ka bakke hai; ham bahutan ke dekh cukali hai. Toke dehin ke tagat ba aur hamke akkil ke. Tose jaun bani, taun kariye. Ham toke na rokab. Hamke to Rame khyal kari".

Aisahin dunu jane kuch der le ghinca-tani karke apan-apan rasta cal delen. Kaimaninya nadi men cal gail aur siyarva jangal men.

Nadi ke kinare ego pipar ke per raha. Okar sor kuchh dur le pani men ghunsal raha aur kuch uppar nikaral raha. Ek din siyar mahajan ohi sor

pe baith ke asthile pani piyat raha. Etane men kaimaninya oke kuch dur se dekh leis, aur dubale-dubal ai ke okar gor canp baithal. Siyarva ke jab gore men kaiman ke dant bujhail, tab soce lagal: "Ab to kaimaninya apan danv pai gail hai, i aphat se chute khartin ab ham kaun upay lagai". Tab jor se bole lagal: "He kaimanin, tu to bara tamasa kare lagale. Toke dhare ke raha gor, aur tū dharle hai sor!"

Bas kaimaninya gorva chor ke hauhai ke soriya canpis. Siyarva chut ke bhagal aur munh bigárat-bickavat bhag gail. Kaimaninya thisiyai ke rah gail.

Ab to dusmanai auro barh gail. Ek din kaimaninya siyarva ke mán men jai ke lukai gail. Siyarva aite mahank se samajh gail ki kaimaninya mán men baithal hai. Kuch soch ke bole lagal: "E bhaiya, i ka bat hai. Hamar mán to roj guguvat raha; aj kahe na guguva hai?"

Tab le kaimaninya khub jor se guguvai lagal. Siyarva ke hansi ke mare pet pirai lagal. Bole: "Ab tu hamar manvo lei lele? Accha, ab ehi men rahu!" Phir hunva se cal gail aur ego patta ke kura men rahe lagal.

Kaimaninya ke gussa ke ab koi thikana na raha. Janc-partal kar ke u pata lagai leis ki siyarva ab patta ke kura men rahe hai. Ek din jai ke ohu men lukai gail. Kuch der bad siyarva ail. Kurava ke pataiyan ke dusar rakam chitarail dekh ke u samajh gail ki ehu men ab kaimaninya ai gail hai. Phir jor se bole: "Are, pahile to hamar kura kharkharat raha, aj kahe na kharkhara hai?"

Tab le kaimaninya pataiyan ke kharkharave lagal. Siyarva soce lagal: "Accha, ab samajh gaili!" Phir hunva se daurat cala gail aur kahun se thora se agi lái ke kurava men agi lagai ke phunk dharis. Kaimaninya ohi men bhasam hoi gail.

Akkil ke age tagat kuch na kám kar sake hai!

Bijlage 4: Hieronder volgt een tekst in het Sarnami bestaande uit een samenvatting van het elfde hoofdstuk van het wereldberoemde spirituele meesterwerk de Bhagavad Gita, gevolgd door een vertaling uit het Sanskrit van 4 kernachtige verzen uit het twaalfde hoofdstuk.
Bijlage 4a hierna is een vertaling van dit geheel in het Nederlands.

यो न हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति न कांक्षति ।
शुभाशुभपरित्यागी भक्तिमान्यः स मे प्रियः ॥१७॥

समः शत्रौ च मित्रे च तथा मानापमानयोः ।
शीतोष्णसुखदुःखेषु समः संगविवर्जितः ॥ १८ ॥

तुल्यनिन्दास्तुतिर्मौनी सन्तुष्टो येनकेनचित् ।
अनिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्मे प्रियो नरः ॥१९॥

ये तु धर्म्यामृतमिदं यथोक्तं पर्युपासते ।
श्रद्दधाना मत्परमा भक्तास्तेऽतीव मे प्रियाः ॥२०॥

Shrimad Bhagavad Gita,
hoofdstuk XII, vss. 17, 18, 19 en 20.

BHAGAVAN KE ASLI KHOJEVALAN

Bhagavad Gita ke gyarahván adhyay men samjhaval ja hai kaise Shri Krishna ji kai rakam ke updes dei ke ápan asli Birat rup ápan sanghatiya aur pujari Arjun ke dekhave hai. Mán sakal ja hai ki i bisal rup ab talak deval gail updes ke pura kare hai.

Jab Arjun Shri Krishnaji ke darsan pai ke unke sansar ke Atma ke rup men cinhe lagal, tab oke bhari dar lage lagal aur tab hos men ave lagal jab Shri Krishnaji phir ápan manus ke rup le leis. Tăb Shri Krishnaji samjhave lage hai ki khali unkar or prem se bharal bhakti se manus log aisan Bhagavan-darsan pai sake hai.

Phir Arjun Shri Krishnaji se puche hai ki Bhagavan ke asli khojevalan keke mán sakal ja hai: je log Shri Krishnaji ke prem-bhakti se puja kare hai ya to u log je nirakar Brahman ke dhyan kare hai, jaun har cij ke daivi jar hai.

Shri Krishnaji ke epar kahna hai ki dunu rakam ke pujari ant men Bhagavan talak pahunc jaiyen, baki Krishna-bhakti vala rasta aur ásán hai.
Karan i hai ki manus ke Bhagavan ke jiyat-jagat rup ke jaruri hai, jaune men u Bhagavan ke rup dekh sake. Nicce samjhaval 4 slok se Shri Krishnaji barahván adhyay men asli Bhagavan ke khojevalan aur asli Krishna-bhakt ke updes ke samapt kare hai.

17. Jaun manus barhinya phal pave par na anand manave hai, na to bura phal pave par cinta kare hai, na to kuch khove par dukhi rahe hai, na to kuch pave khartin cáh rakkhe hai; jaun manus karam ke accha aur bura phal bilkul tyag deis hai; jaun manus hamse bhakti-bhav rakkhe hai, u manus hamke pyara hai.

18. Jaun manus ke khartin dusman aur dost, mán aur apman, sardi aur garmi, sukh aur dukh sab saman hai aur jeke koi bandhan na hai,

19. Jaun manus ke khartin ninda aur ijjat ek jaisan hain, jaun ápan man men shanti pave hai, jaun jo bhi mil jae ose santokh rakkhe hai, jekar man sthir hai aur jeke koi bandhan na roke hai, u bhakt hamke pyara hai.

20. Har ek manus jo i amar unca dharam, jaun hinya samjhaval gail hai, pura bisvas ke sath apnave hai, u manus hamke atiyant pyara hai.

Bijlage 4a: Korte inleiding in het Nederlands en vertaling uit het Sanskrit van 4 verzen uit het twaalfde hoofdstuk van de Bhagavad Gita door Drs. V.A. van Bijlert (indoloog).

DE BESTE ZOEKERS NAAR GOD

In het elfde hoofdstuk van de Bhagavad Gita wordt verhaald hoe Shri Krishna, na diverse algemene leringen verkondigd te hebben, Zijn ware Goddelijke gedaante toont aan Zijn vriend en vereerder Arjuna. Deze almachtige gedaante is als het ware de vervulling van de theoretische leringen die tot dan toe gegeven werden.
Wanneer Arjuna Krishna aanschouwt als de werkzame ziel van de wereld, wordt hij door grote angst aangegrepen en komt pas tot zichzelf als Krishna weer Zijn menselijke vorm aanneemt. Krishna legt uit dat alleen door liefdevolle overgave (bhakti) aan Hem een mens zo'n Godsschouw deelachtig kan worden. Dan vraagt Arjuna wie de beste zoekers naar God zijn: zij die Shri Krishna liefdevol vereren, of zij die het Brahman, de abstacte goddelijke oergrond aller dingen vereren en overpeinzen. Krishna verklaart dat beide soorten vereerders uiteindelijk God bereiken, maar dat de toegewijde aan Krishna het gemakkelijker heeft dan de andere. Immers de mens heeft tastbare belichamingen van het Goddelijke nodig die voor hem het wezen van God zichtbaar kunnen maken. Met de hier vertaalde verzen besluit Krishna (God-mens en God) Zijn kernachtige beschrijving van de ideale Godzoeker en Krishna-vereerder.

17. De mens die niet opgetogen is [bij het verkrijgen van iets aangenaams] , noch afkeer voelt [bij iets onaangenaams] , noch treurt [bij enig stoffelijk verlies] , noch begeerte voelt [naar iets dat hij nog niet heeft] , de mens die goede en slechte [gevolgen van zijn daden] volledig opgeeft en Mij [Krishna] liefdevol vereert, die [mens] is Mij dierbaar.

18. Hij die gelijkmoedig blijft tegenover vijanden en vrienden, en gelijkmoedig is bij eer en verguizing, koude en hitte, gelijkmoedig blijft tegenover [eigen] geluk en leed, vrij is van [hevige aardse] gehechtheden,

19. Hij voor wie blaam en lof hetzelfde zijn, die [innerlijke] stilte [betracht] , tevreden met wat hij ook maar krijgt, zonder vaste plaats is, wiens denken onwankelbaar [gericht] is [op het hogere] , die toegewijde mens is Mij dierbaar.

20. Allen die deze onsterfelijke [leer] over de [hoogste] gerechtigheid (dharma) zoals [door Mij hier] verkondigd vol vertrouwen navolgen, terwijl Ik hun hoogste doel ben [in het leven] en zij Mij liefhebbend vereren, die [mensen] zijn Mij bovenmate dierbaar.

Bijlage 5: Integraal leerplan van het Sarnami naar het Hindi/Urdu (het T1 ⟶ T2 model) t.b.v. onderwijs op basisscholen, opgesteld door R.M. Marhé en Dr. Th. Damsteegt.

Dit leerplan richt zich op een geïntegreerde aanpak van het onderwijs in het Sarnami (T1) en het Hindi/Urdu (T2) aan lagere school kinderen uit een Sarnami sprekend milieu.
Bij deze aanpak dient vooral T1 als onderwijsmedium naar de onderwijsdoelen T1 en T2 (zie verder) in de vier taalvaardigheden: spreken, luisteren, lezen en schrijven.

De fasering van de leerstof beslaat de kleuterperiode (4-6-jarigen) en 6 leerjaren van de basisschool (6- ± 12-jarigen) bij 2½ lesuren per week gedurende ± 40 weken per jaar.
De te leren schriftsoorten zijn:
1. *het devanagari* voor het Hindi en Sarnami,
2. *het nasta'liq of Urdu-schrift* voor het Urdu en Sarnami en
3. het Romaanse schrift voor al de drie talen volgens de binnenkort door de Surinaamse overheid vast te stellen spellingregels.

Aangezien de grammatica's van het Hindi en het Urdu niet van elkaar verschillen, kan dit leerplan afhankelijk van het gestelde doel gesplitst worden in:

1. een leerplan van het Sarnami (T1) naar het Hindi (T2) en
2. een leerplan van het Sarnami (T1) naar het Urdu (T2).

In het hierna uitgewerkte leerplan zijn slechts het devanagari en het Romaanse schrift gefaseerd ontwikkeld. Invulling van een fasering van het nasta'liq-schrift voor het Urdu volgens een goede gangbare methode is een taak voor terzake kundigen.

De beginsituatie bij Surinaams-Hindostaanse kinderen in Den Haag is verschillend. Aangezien onderzoeksgegevens op dit gebied ontbreken, moet hier worden uitgegaan van persoonlijke indrukken:

Voor de meerderheid is T1 het Sarnami de *moedertaal* en *thuistaal*. Hiernaast wordt het Nederlands goed beheerst.
Voor een grote tussengroep *tweetalige* kinderen is T1 zowel het Sarnami als het Nederlands. De beheersing van T1 is bij beide groepen kinderen *productief-receptief*. Een niet te verwaarlozen groep is *eentalig* Nederlands en heeft deze taal dus als moedertaal, maar verkeert regelmatig in een Sarnami sprekend milieu door familiekontakten e.d. Van geen van deze kinderen is het Hindi of Urdu (T2) de moedertaal of thuistaal.

T2 bereikt deze kinderen voornamelijk langs indirekte weg via bijvoorbeeld:

T2 video- en bioscoop-films, T2 playback filmliederen, cursussen in T2, "T2" op de piratenradio, bij religieuze diensten door pandits en maulbi's en bij sociaal-culturele manifestaties, T2 van een bevriende Indiër of Pakistani. Dit T2 heeft slechts een *receptief* karakter.

Het continuüm in beheersing van T1 naar T2 bestrijkt dus de volgende fasen:

a) T1 wordt door het merendeel van de kinderen *actief* en *passief* beheerst,
b) door de tussengroep *passief* en *redelijk actief* en
c) door een minderheid *niet actief* en slechts *in geringe mate passief.*

T2 wordt slechts *passief* "beheerst" en het continuüm verloopt van *redelijk* naar *gering* tot *helemaal niet,* maar wordt (h)erkend als vertrouwd en behorend tot de eigen cultuur.

In een geïntegreerd leerplan dat zich ten doel stelt zowel T1 als T2 aan kinderen met een als boven beschreven verschillende beginsituatie te leren, dient zich, uitgaande van de Haagse realiteit en rekening houdend met de verbale competentie van de leerlingen, als onderwijsmedium in de eerste plaats het Sarnami aan in zijn hoedanigheid van moedertaal en thuistaal van de grootste groep leerlingen, in combinatie met het Nederlands en het Hindi/Urdu. Deze laatste als T2, gezien de niet al te grote linguistische afstand met T1, ondanks het feit dat wij met verschillende talen te maken hebben.

Bij deze aanpak hangt veel af van de taalhouding, de opleiding en de didactische flexibiliteit van de leerkracht om, gebruikmakend van zijn kennis van het Sarnami, het Nederlands en het Hindi/Urdu, op adequate wijze inhoud te geven aan het pedagogisch en onderwijskundig beginsel dat het grootste succes bij het evenwichtig leren van T1 en T2 garandeert: *aansluiting bij en uitgaan van het bekende.*

Deze aanpak wordt vooral geruggesteund door wetenschappelijke onderzoeksgegevens, opvattingen en aanbevelingen op het gebied van tweedetaalverwerving, dialect en standaardtaal en bidialectaal onderwijs van T1 naar T2 in Amerika (W. Labov, Ferguson, Cazden e.a. bij onderzoeken van Black English, diglossie en Indianentalen), Engeland (Trudgill) Duitsland (Ammon e.a.) en Nederland (het onderwijs in het Fries en Nederlands in Friesland, het Kerkradeproject: A. Hagen, Stijnen, Vallen, Sturm e.a.). In een situatie als de Surinaams–Hindostaanse in Nederland zou als meest succesvolle aanpak van deze zijde voor onderwijs in eigen taal en cultuur ongetwijfeld de *contrastieve didactiek* aanbevolen worden.

Vandaar ook onze opzet. In deze situatie leidt n.l. de aanpak van totale *immersion* (onderdompeling) in T2 onherroepelijk tot *submersion* (onderdrukking) van T1 (d.w.z. onderwijs middels T2 met slechts T2 als doel

leidt tot miskenning van T1 en hiermee miskenning van de normen en waarden verbonden aan T1 als moedertaal en thuistaal). Dit bevordert niet een positieve zelfconceptie, het zelfbewustzijn (een belangrijke functie van onderwijs in eigen taal en cultuur die de Nederlandse overheid hanteert) en de Surinaams-Hindostaanse identiteit van de leerlingen doch versterkt slechts gevoelens van inferioriteit bij de Hindostaanse groep t.a.v. de levend in gebruik zijnde moedertaal Sarnami en de daarmee verbonden groepswaarden en -normen.

Het is vooral deze bestaande relatie inferieur-superieur tussen T1 en T2 die ervoor zorgt dat T1 als *basis* voor T2 steeds meer terrein verliest, waardoor voor de Hindostanen T2 moeilijker bereikbaar wordt.

Bepalend is *de houding van de leerkracht* t.a.v. T1 en T2 en zijn inzicht in en erkenning van de essentiële en relevante functies van T1 en T2 in de gemeenschap. Het is zijn taak om in de klas een gunstig taalklimaat te scheppen en de elementen taal- en maatschappijbeschouwing als wezenlijke onderdelen bij zijn aanpak te betrekken. Uitgaande van zijn taaldidactische uitrusting en zijn begrip voor de specifieke taalleerproblemen van "Sarnami" leerlingen is het zijn opdracht T2 te benaderen door, aansluitend bij T1 en deze opwaarderend, te werken naar *het ontwikkelen van liefde voor en beheersing van zowel T1 en T2.*

Van belang is hierbij het bestrijden van vooroordelen die betrekking hebben op de onterechte inferieur-superieure relatie die bestaat tussen T1 en T2 en die funeste gevolgen voor de toekomst van beide hebben.

Deze benadering garandeert uiteindelijk het meeste succes bij een evenwichtig doorgeven, consolideren en verder ontwikkelen van de Hindostaanse culturele en groepsidealen, zijn mens-, levens- en wereldbeschouwing en dient een belangrijke bijdrage te leveren tot de *opvoeding in menselijke waarden* (*Education in Human Values.* EHV) en opvoeding in *juiste menselijke verhoudingen (Right Human Relationships).* Dit in tegenstelling tot de praktijk van de "moderne" school. Deze informeert voornamelijk en transformeert al te weinig.
Hierbij worden belangrijke aspecten van de opvoeding verwaarloosd.

Er bestaan geen methodes, leerboeken etc. die gericht zijn op de specifieke situatie en behoeften van Surinaams-Hindostaanse kinderen, nóch voor het Sarnami, nóch voor het Hindi, nóch voor het Urdu. Ontwikkeling van dergelijk materiaal is derhalve dringend vereist.
De keuze van het leermateriaal blijft aan de leerkracht.

In 6 jaar is het totale pakket aan grammaticale verschijnselen van T1 én T2 niet te behandelen.
In het lager onderwijs moet volstaan worden met de behandeling van de meer elementaire taalverschijnselen, aangeboden volgens een *concentrische*

leergang. Voor een verdere uitbouw dient dit onderwijs in het voortgezet onderwijs gecontinueerd te worden.

Om verwarring met het leren van het Romaanse schrift voor het Nederlands op de basisschool te voorkomen, dient met het leren gebruiken van dit schrift ook voor T1 en T2 pas in de derde klas aangevangen te worden, wanneer n.l. de basis van beheersing van dat schrift voor het Nederlands reeds gelegd is. Het leren van het devanagari of het Urduschrift begint daarentegen al in de eerste klas. Alle drie schriftsoorten worden geleerd volgens de structuur- (of analogie-)methode, waarbij zinvolle taaleenheden als uitgangspunt gebruikt worden.

Voor het verkrijgen van inzicht in de overeenkomsten en verschillen van de structuur van T1 en T2 en het uit elkaar kunnen houden van beide systemen komen vooral in de latere leerjaren grammaticale structuurcontrasten tussen T1 en T2 aan de orde t.w. fonologische, morfologische, syntactische en semantische contrasten. De vele vormen van interferentie en fossilisatie worden verduidelijkt en taal- en maatschappijbeschouwing, afgestemd op het niveau van de kinderen, nemen een wezenlijke plaats in het geheel in.
Toetsing en evaluatie van het geleerde volgt telkens na afronding van een onderdeel.

Algemene doelen bij het voltooien van het onderwijs in eigen taal en cultuur op de basisschool:

1. De leerling heeft op zijn ontwikkelingsniveau T1 en T2 goed *leren spreken, leren verstaan* (luisteren), *leren lezen* en *leren schrijven,* beheerst de elementaire grammaticale regels van deze talen en kan schrijven en lezen in:

a) het devanagari en het Romaanse schrift bij de combinatie *Sarnami (T1) en Hindi (T2)* of
b) het Urdu en het Romaanse schrift bij de combinatie *Sarnami (T1) en Urdu (T2).*

2. de leerling heeft voor zijn verdere ontwikkeling de essentiële basis voor de uitbouw van zijn positief zelfconcept en zelfbewustzijn gelegd. Hij heeft een algemeen inzicht in zijn groepshistorie, de eigenheid en het belang van zijn talen en cultuur voor de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid en zijn positie in het geheel van de maatschappij verkregen.

3. Hieruit voortvloeiend heeft de leerling een positieve en evenwichtige houding t.a.v. de in zijn cultuurgemeenschap van belang zijnde talen (T1 en T2) ontwikkeld en kent aan alle en de daarmee verbonden waarden en normen een gelijke waarde toe.

4. De leerling is intrinsiek gemotiveerd tot taalcreativiteit, is bereid tot het zelfstandig exploreren van zijn cultuurmilieu in algemene zin en staat dus open voor een positieve beïnvloeding vanuit zijn cultuur.

De kleuterperiode

Doel A: Het scheppen van een klimaat van vertrouwdheid met de eigen talen waarbij het spelelement domineert.
De kinderen leren een aantal liedjes (groepszang), rijmpjes, verhaaltjes, kinderspelletjes in het Sarnami, Hindi en Urdu (voorbeelden: Akkā-bokkā . . ., ĕtnā bhāt khaiye . . ., don-don munnā . . ., cūiṇṭī ke jhagaṛā . . .) en eenvoudige *bhajans, prārthanā's nazams* e.d. als: He prabhū ānanda-dātā . . ., Raghupati Rāghava Rājā Rāma . . .
Het frequent houden van kringgesprekjes in T1 over dagelijkse zaken, belevenissen en gebeurtenissen uit het thuismilieu, de familie, de markt en straat stimuleert een spontane interactie. Waar gewenst wordt gebruik gemaakt van audio-(visuele) apparatuur. Inventiviteit van de leerkracht is van belang.

Klasse I

Doel B: 1. Het uitbouwen van doel A.
2. Het ontwikkelen van een meer expliciet besef van het bestaan van 2 of 3 eigen talen.
3. Beheersing van een deel van het devanagari-schrift in lezen en schrijven. Urdu . . .
4. Oefening van T1 waarbij ook gelet wordt op korrekte uitspraak.

ad 1. Dit doel is te bereiken door populaire en religieuze liedjes, rijmpjes, kinderspelen, verhaaltjes e.d. (zie kleuterperiode).

ad 2. Het mondeling aanbieden van verhaaltjes in T1 en T2 *van gelijke inhoud* waarin *impliciet* de volgende elementen van de grammatica zijn verwerkt:

– het zelfstandig en bijvoegelijk naamwoord (T2 heeft 2 geslachten: vb. T1: *choṭā laṛkā/-larkī* x T2: *choṭā laṛkā, choṭī laṛkī*), enkel- en meervoud (niet bepaald, vb. T1 *laṛkā log/-sab*), zinsvolgorde,

– enkele achterzetsels (vbb. *meṁ, par, se* in T1 en T2 en T1: *ke* als lijdend voorwerp x T2: *ko* (vb. T1: *ham Rāmke dĕkhlī hai* x T2: *maiṁne Rāmko dekhā hai,*

– T1: *ī/e-, ū/o-* x T2: *yah/is-, vah/us-* als persoonlijk en aanwijzend voornaamwoord,

– de persoonlijke voornaamwoorden T1: *ham, tū, hamlog, āp* x T2: *maiṁ, tū/tum, ham, āp,*

– de 3e persoon o.t.t. consonantstammen: T1: *ū kare hai* x T2: *vah kartā/kartī hai,*

– de T1-*vormen: hai en bā* x T2: *hai,*

– de ontkenning T1: *nā, na, nāhīṁ* x T2: *na, nahīṁ,*

– het bijwoord; de vergrotende en overtreffende trap van het bijvoegelijk naamwoord,

– de telwoorden van 1 t/m 10 in T1 en T2.

ad 3. De niet-samengestelde medeklinkers, de klinkers in middenvorm en hun nasalering in het devanagari-schrift (vbb. in T1 en T2: *kām, dil, bīs, cup, mūs, dekh, mailā, cor, kaur* en van korte zinnen in T1 en T2. Urdu . . .

ad 4. Kringgesprekken b.v. het navertellen in T1 van een aangeboden verhaaltje of gesprekjes in T1 over dagelijkse belevenissen; rollenspelletjes in T1.

Klasse II

Doel C: zie doel B.

ad 1. Het uitbouwen van doel A.

ad 2. In de aan te bieden verhaaltjes zijn de volgende nieuwe elementen van de grammatica impliciet verwerkt:

– de o.t.t. van consonantstammen in alle personen (vb. T1: *ham karilā* x T2: *maiṁ kartā/kartī hūṁ etc.),*

– de o.t.t. *hai* en *bāṭe* volledig,

– de o.v.t. en v.t.t. van consonantstammen (transitief en intransitief) in alle personen en intuïtief het essentiële verschil tussen T1 en T2 laten aanvoelen:
vb. T1: *ham kām (corī) karlī (hai)* x T2: *maiṁne kām kiyā (hai)* en *maiṁne corī kī (hai),*

– de vragende voornaamwoorden T1: *ke, kaun, kā etc.* x T2: *kaun, kyā etc.,*

– de bezittelijke voornaamwoorden T1: *hamār, tor* x T2: *merā/merī, terā/terī,*

– het T1 achterzetsel *ke* om bezitter aan te duiden: *-kar (ekar, okar, kekar)* x T2: *-kā/-ke/-kī (iskā/iske/iskī, uska/uske/uskī, kiskā/kiske/kiskī),*

– de telwoorden van 10 t/m 20 en de overige tientallen.

ad 3. Aan het devanagari-schrift toe te voegen nieuwe elementen: de klinkers in beginvorm, hun nasalering en de samengestelde medeklinkers. Urdu . . .

ad 4. Zie klasse I.

Klasse III

Doel D: Zie doel C.

ad 1. Het uitbouwen van doel A.

ad 2. Impliciete introductie van de volgende nieuwe grammaticale elementen:

– voortzetting van de frequent gebruikte hogere telwoorden: *pacīs, sau, de honderdtallen, hajār* (T1) *hazār* (T2), T1 *-go, -thūṁ,*

– de adverbia van plaats T1 + T2: *kahāṁ, jahāṁ, idhar, udhar etc.* en T1: *hiyāṁ, huvāṁ* x T2: *yahāṁ, vahāṁ,*

– de o.t.t. vocaalstammen in alle personen:
T1: *ham jāilā, ham deilā, ham dhoilā* x T2: *maiṁ jātā/jātī hūṁ, maiṁ detā/detī hūṁ, maiṁ dhotā/dhotī hūṁ,*

– T1: *ke* soms na bijvoegelijke naamwoorden:
ego choṭā ke ghoṛā x T2 *sā: choṭā sā ghoṛā,*

– het T1 achterzetsel *ke* om het meewerkend voorwerp van de persoonlijke voornaamwoorden aan te duiden: *hamke, toke, eke, oke* x T2: *ko: mujhko/mujhe, tujhko/tujhe, isko/ise, usko/use etc.*

– de adverbia van tijd, T1, T2: *ab, tab, jab,*

– de betrekkelijke voornaamwoorden en correlativa in T1, T2: *jaun . . . taun etc.,*

– de onbepaalde wijs van de vocaal- en consonantstammen T1: *rove, sīye, bole, kīne, khāī* x T2: *ronā, sīnā, bolnā, ḳharīdnā, khānā etc.,*

– de samengestelde achterzetsels T1: *ke uppar, ke pās, ke or, ke hiyāṁ, ke nagicce, ke bagal meṁ* x T2: *ke ūpar, ke pās, kī or, ke yahāṁ, ke nazdīk, ke bagal,* etc.,

– de onbepaalde wijs van doel; T1 constructies voor "moeten": onbepaalde wijs + *ke* + *hove/paṛe/cāhīṁ (vb. kare ke hoī/paṛī/cāhīṁ* x T2: *karnā hogā/paṛegā/cāhiye.*

ad 3. Oefeningen in beheersing van het devanagari-schrift. Urdu . . . Beheersing van de Romaanse spelling voor T1 en T2 door b.v. herschrijfoefeningen.

ad 4. Zie klasse I; tevens het laten houden van spreekbeurten, het maken van korte opstellen in T1 en het doen voordragen van gedichten in T1 en T2. Het leren van de dagen van de week in T1 en T2.

Klasse IV

Doel E: Zie doel D; tevens: 5. *Aktieve* beheersing van elementaire grammaticale kenmerken van T1 en T2.

ad 1. Het uitbouwen van doel A.

ad 2. Impliciete introductie van de volgende nieuwe grammaticale elementen:

– het zelfstandig en bijvoegelijk naamwoord (bepaald) T1: *gharvā, kutaunā* etc.,

– de T1, T2 indirekte rede *ki,*

– het tegenwoordig deelwoord T1 in alle stammen:
karat, khāt, āvat x T2 *kartā, khātā, ātā, (-te, tī),*

– de vervoeging van werkwoorden voor "zijn" in o.t.t. en o.v.t., T1: *hove (hai), rahe, bāṭ-* x T2: *honā (hūṁ, hai), rahnā (thā, the thī) etc.*

– aspectverschillen in verschillende tijden:
T1: *ham paṛhat hai/bāṭī* x T2: *maiṁ paṛh rahā/rahī hūṁ etc.,*

– de hulpwerkwoorden T1 *cāhe, māṅge, lage* x T2: *cāhnā, lagnā etc.,*

– de voltooid verleden tijd T1: *āve, jāī: ham ailī hai, ham gailī hai* x T2: *ānā, jānā: maiṁ āyā/āyī hūṁ, maiṁ gayā/gayī hūṁ,*

– uitdrukkingen voor "ook": T1: *bhī, -hu, -o (vb. Rām bhī, Rāmahu, Rāmo)* x T2: *bhī (vb. Rām bhī),*

– de gebiedende wijs van vocaalstammen T1: *jā, jāo* x T2: *jā, jāo, jāiye,*

– de hulpwerkwoorden T1: *deve, leve, pāve, sake, jāne* x T2: *denā, lenā, pānā, saknā, jānanā,*

– de adverbia van vergelijking T1, T2: *aise, jaise etc.*,

– de o.t.t.t. van vocaalstammen T1: *ham jāb/jaibe etc.* x *maiṁ jāuṅgā/jāuṅgī etc.*

– het voltooid deelwoord T1: *karal, deval, piyal* x T2: *kiyā (hūā)/kī(huī), diyā (hūā)/dī (gayī), piyā (hūā)/pī (gayi) etc.*,

– het T1, T2 partikel *-vāl(ā).*

– de o.v.t., v.t.t. van de vocaalstammen
T1: *ham dhoilī (hai)* x T2 *maiṁne dhoyā (hai),*

ad 4. Zie klasse I. Tevens het navertellen in T2 van een in T1 aangeboden kort verhaaltje; kringgesprekjes in T1 en T2 over dagelijkse belevenissen en cultuureigen onderwerpen als: huwelijk, religie, riten en gebruiken, folklore.

ad 5. *Expliciete* aanbod van elementaire grammaticale kenmerken van T1 en T2 d.m.v. *contrastieve* uitleg en oefening b.v.
T1: *ham jailā (m + v) correspondeert met* T2: *maiṁ jātā hūṁ (manlijk)* én *maiṁ jātī hūṁ (vrouwelijk).*
Deze elementen kunnen behandeld worden in dezelfde volgorde en dezelfde fasering waarin zij vanaf de eerste klasse *impliciet* zijn aangeboden.

Klasse V

Doel F: Zie doel E.

ad 1. Het uitbouwen van doel A.

ad 2. Impliciete introductie van de volgende nieuwe grammaticale elementen.

– Subjonctief van alle werkwoordstammen:
T1: *ham karī* x T2: *maiṁ karūṁ, etc.*,

– absolutivum van alle werkwoordsstammen:
T1 *calke, gāike (gāke), karke* x T2 *calkar, gākar, karke etc.*,

– adverbia van hoeveelheid T1, T2: *itnā, otnā, jitnā, etc.*,

– de onbepaalde voornaamwoorden T1, T2: *koī, kuch etc.*,

– de hulpwerkwoorden T1: *cuke, hove, ḍāṛe, uṭhe, paṛe* x T2: *cuknā, honā, ḍālnā, uṭhnā, paṛnā,*

– de v.v.t. van alle werkwoordsstammen T1: *ham karle (-lī) rahlī* x T2: *maiṁne kiyā thā/maiṁne kī thī etc.*,

– de nadruksvormen T1: *-hi(e), -hu(-o)* x T2: *hi, . . .*

– onregelmatige werkwoorden met de stam eindigend op *-h*, T1 (T2): *kah-, rah-, bah-,*

– de T1 *o.v.t. op -ān (ū ghabṛān)* x T2: *vah ghabṛāyā/-yī,*

– idioom van het T1 werkwoord *lage* x T2 *lagnā (beginnen te),*

– de hulpwerkwoorden T1: *āve, jāī;* het voltooid deelwoord + *kare,* de stam + *-be/-bo* + *kare;* de onbepaalde wijs + *deve; baiṭhe* x T2: *ānā, jānā, baiṭhnā,* het voltooid deelwoord + *karnā,*

– het passivum (het voltooid deelwoord + T1 jāī):
T1: *dekhal jāī* x T2: *dekhā jāyegā,*

– de conditionalis T1: *jab ū kām karat . . .* x T2: *jo vah kām kartā/kartī . . .*

– de principes van werkwoordsvorming T1: *-ave, -vāve (cale, calāve, calvāve)* x T2: *calnā, calānā, calvānā,*

– de T1, T2 herhalingscomposita bhāt-vāt etc.,

– het T1, T2 partikel *to.*

ad 3. Zie klasse III.

ad 4. Zie klasse IV; tevens het laten schrijven van korte opstellen ook in T2. Voorts komen aan de orde: de Hindostaanse immigratiegeschiedenis, de geschiedenis van Suriname, Surinaamse cultuur etc.

ad 5. Zie klasse IV.

Klasse VI

Doel G: Zie doel F, maar subdoel 2 is nu bereikt.
ad 1. Het uitbouwen van doel A.
ad 3. Zie klasse II.
ad 4. Zie klasse V, uitgebreid met taalgeschiedenis en de Surinaamse taalsituatie, de positie van Surinamers in het geheel van de Nederlandse maatschappij.

LITERATUURLIJST

1. Christophersen, P. — *Second-Language Learning, Myth and Reality;* Penguin Books Ltd., Cox & Wijman Ltd.; London 1973.

2. Ferguson, C.A. — *Diglossia;* In P.P. Giglioli: *Language and Social Context,* p.p. 232-251, Selected Readings; Penguin Education, Cox & Wijman Ltd., London 1973.

3. Gonda, J. — *Kurze Elementar-Grammatik der Sanskrit-Sprache;* E.J. Brill; Leiden 1963.

4. Grierson, Sir G.A. — *Bihar peassant life* etc.; Patna 1926.

5. Grierson, G.A. — *Linquistic Survey of India;* vol. V and VI; Indo-Aryan Family; Eastern and Mediate Group (Specimens of the Bihari and Oriya Languages; Specimens of the Eastern Hindi Languages) Calcutta: Government Printing 1903 and 1904.

6. Hacker, Dr. P. — *Zur Funktion einiger Hilfsverben im modernen Hindi:* Franz Steiner Verlag; Wiesbaden 1958.

7. Klerk, C.J.M. de — *De Immigratie der Hindoestanen in Suriname;* Urbi et Orbi, Amsterdam 1953.

8. Kellogg, Rev. S.H. — *A Grammar of the Hindi Language;* Oriental Books Reprint Corporation; New-Delhi 55 1972.

9. Lienhard, S. — *Tempusgebrauch und Aktionsartenbildung in der modernen Hindi;* Almquist & Wiksell; Stockholm – Göteborg – Uppsala 1961.

10. Marhé, R.M. — *Waarom toch die emancipatie van het Sarnami? Aisa Samachar,* 4e jaargang no. 10; 's-Gravenhage 1978. Ook verschenen in: het tijdschrift *Lalla Rookh,* 3e jaargang no. 6, november 1978 [Utrecht]; het tijdschrift *OSO*, Jaargang 3, no. 1, Nijmegen 1978.
Eddy Charry, Geert Koefoed, Pieter Muysken: *De talen van Suriname,* Dick Coutinho, Muiderberg 1983.

11. Marhé, R.M. — *Wetenschappelijk onderzoek van het Sarnami moet nog goed van de grond komen; Aisa Samachar,* 7e jaargang no. 10, 's-Gravenhage 1982.

12. Marhé, R.M. — *Alle Surinaamse talen zijn nationale talen.* (Interview door R. Khemraj); *Aisa Samachar,* 7e jaargang no. 10; 's-Gravenhage, februari 1980.
Ook verschenen in *OSO*, Tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde en geschiedenis. (Een halfjaarlijkse uitgave van de Stichting Instituut ter Bevordering van de Surinamistiek (I.S.B.) te Nijmegen). Mei 1982.

13. Rijpma, Dr. E. en Schuringa, Dr. F.G. — *Nederlandse Spraakkunst,* bewerkt door Dr. Jan van Bakel, J.B. Wolters, Groningen 1968.

14. Saxena, B. — *Evolution of Awadhi* (A Branch of Hindi); Motilal Banarsidas, Delhi – Patna – Varanasi 1937.

15. Tiwari, U.N. — *The Origin and Development of Bhojpuri;* The Asiatic Society; Calcutta 16 1960.

16. Tinker, H. — *A New System of Slavery.* The Export of Indian Labour Overseas 1830–1920, Oxford University Press, London New York Bombay 1974.

Op enkele Nederlandse universiteiten zijn de volgende scripties, met een aspect van het Sarnami als onderwerp, vervaardigd:

1. Bajnath, K. — *Sarnami literatuur,* Rijksuniversiteit Leiden 1978. (Bijvakscriptie Hindi bij de hoofdstudie Engels).

2. Kishna, S. — *Lexicale interferentie in het Sarnami.* Universiteit van Amsterdam 1979. (Scriptie bij de hoofdstudie Nederlands).

3. Sahtœe-Bainath Sah S.D. — *Het gebruik van het Sarnami,* Rijksuniversiteit Leiden 1975. (Bijvakscriptie Hindi bij de hoofdstudie Spaans).

Sarnami tijdschriften:

1. *Bhásá,* Tijdschrift voor taal en cultuur. (Verschijnt 4 x per jaar). Redactieadres: M.A. Nabibaks, Jozefleliestraat 8, Uitvlugt. Telefoon: 60145. Suriname.
   En: p/a Miranda Lyceum. Telefoon 98212 / 99616.
   In Nederland ook verkrijgbaar bij de redactie van het tijdschrift *Sarnami* hieronder.

2. *Sarnami,* Uitgegeven door de Stichting Sarnami Nederland, (Verschijnt 3 x per jaar).
   Redactieadres: Regentesselaan 114, 2552 EE 's-Gravenhage, telefoon: 070 – 463381.